

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

14 СНЕЖНЯ 2001г. № 50/4132 КОШТ 138 РУБ.

Зімовая пастараль... *Фота Ю. ЗАХАРАВА*

КОЛА ДЗЁН

Сталася так, што ці не кожны дзень гэтага лімаўскага тыдня меў пазнаку, так бы мовіць, юбілейнасці.

8 снежня. Дзесяць гадоў назад у гэты дзень былі падпісаны ў Віскулях дакументы, што паставілі кропку над існаваннем СССР і абвясцілі стварэнне СНД — новай супольнасці былых савецкіх народаў, якая, на жаль, так і не выявіла пакуль што сваёй сапраўднай жыццядзейнасці і эфектыўнасці.

9 снежня. Гэты дзень прынёс з сабою журботную згадку аб тым, што 60 гадоў таму назад пад акупаваным Мінскам у Трасцянцы запрацавала фашысцкая "фабрыка смерці" — адзін з самых жахлівых (па колькасці і пакутах ахвяр) канцлагераў на Беларусі, у якім знайшлі смерць сотні тысяч беларусаў, яўрэяў, рускіх, палякаў і іншых беларускіх патрыётаў.

10 снежня. Гэты дзень пазначаны ў календары як Дзень правоў чалавека. Абвешчаны ён ААН зусім невыпадкова, бо яшчэ і дасюль у многіх кутках і краінах свету людзі не маюць належных правоў і магчымасцяў жыць па-чалавечы годна і шчасліва.

11 снежня. Споўнілася тры месяцы з дня трагедыі ў Нью-Йорку, якая змусіла свет скалануцца ад жаху і падштурхнула шукаць новыя формы сусветнага супрацоўніцтва ў барацьбе з агіднай і бязлітаснай пачвараю — міжнародным тэрарызмам.

12 снежня...

Ды, бадай, хопіць. І без таго атрымліваецца сумны, проста-такі тужлівы кругабег дзён. А яны ж і самі па сабе невясёлыя, гэтыя снежаньскія, кароткія, як вераб'іны скок, дні...

ГІПЕРМАРКЕТ ТЫДНЯ

І мы, аказваецца, умеем не толькі лапці плесці! І ў нас будуць, як і ў хвалёнай Амерыцы, гіпермаркеты — гіганцкія, на дзесяткі тысяч квадратных метраў, магазіны, у якіх можна купіць літаральна ўсё, оптам і ў розніцу. І не толькі купіць, але й адпачыць, паабедаць, падстрыгчыся і навесці марафет, паглядзець кіно і паслухаць канцэрт. Аб рэалізацыі унікальнай праграмы стварэння дзесяці гіпермаркетаў у Мінску аб'яўлена афіцыйна. Кажуць, што ўжо ёсць і інвестары, якія гатовы ўкласці грошы ў будаўніцтва першага супермагазіна. Да сустрэчы на яго просторах, спадарове?

СТАТЫСТЫКА ТЫДНЯ

Як жывецца ў краінах СНД? Найбольш аб'ектыўна гавораць пра гэта лічбы статыстыкі. Горш за ўсё справы — у Кіргізіі і Таджыкістане. Калі з цэнамі ва ўсіх краінах больш-менш аднолькавая сітуацыя (розніца яны неістотна), дык паміж зарплатамі — разрыў велізарны. Самы высокі ўзровень — у Казахстане (3700 расійскіх рублёў), у Расіі — 3500, у Беларусі — 2700 і на Украіне — 1800 тых жа расійскіх рублёў, дык у Кіргізіі — 920, а ў Таджыкістане — наогул усяго 374 рублі. Мы сярод іншых, паводле лічбаў, выглядаем няблага — зарплата, праўда, меншая, чым у Казахстане і Расіі, але затое кошт ялавічыны, малака і бульбы амаль удвая меншы, чым у іх. І ўсё ж адна лічба бянтэжыць. Калі ва ўсіх дзесяці краінах СНД цэны са снежня 2000 года практычна не выраслі (103,6 працэнта ў Казахстане, 113,2 — у Расіі, 103,3 — на Украіне, 99, 1 — у Азербайджане), дык у нас — ажно 125,3 працэнта. Як кажуць, ёсць пытанне? Ёсць...

ЯКАСЦЬ ТЫДНЯ

"Якасць павінна стаць нашай нацыянальнай ідэяй", — заявіў прэм'ер-міністр Беларусі Г. Навіцкі, уручаючы ў аўторак прэміі ўрада краіны лепшым вытворцам тавараў і паслуг 2001 года за дасягненні ў галіне якасці. Якасць прадукцыі, вядома, добры паказчык. Гэта і яе канкурэнтаздольнасць на знешніх рынках, гэта і стымул для прыцягнення ў краіну інвестыцый. Якасць, як любіў гаварыць Уладзімір Ільіч, архіважная штука. Ды толькі, здаецца, яна ўсё ж не цягне на тое, каб стаць нацыянальнай ідэяй. Нават з вялікай нацяжкай...

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

Споўнілася 5 гадоў знаходжання на беларускім рынку вядомай амерыканскай кампаніі "МакДональдс". З гэтай нагоды ў Мінск прыбыў расійскі "кароль фаст-фуда" — кіраўнік "МакДональдса" ў Расіі Хамзат Хасбулатаў. З верасня гэтага года яму перададзена кіраванне беларускімі рэстаранамі "МакДональдс". Х. Хасбулатаў пра апошнія сказаў, што па наведвальнасці яны сёння — першыя ў свеце. Мо яно й сапраўды так: чэргі там — заўсёдныя. Толькі ці ахоплівае ўсіх нас радасць і з нагоды гэтых чэрг, і гэтае юбілейнае пахвалы?

ДАЎЖНІКІ ТЫДНЯ

Сельскагаспадарчыя прадпрыемствы Беларусі аплачваюць толькі 40 працэнтаў спажываемай энергіі. Паводле інфармацыі прэс-службы канцэрна "Белэнерга", даўгі гэтай катэгорыі спажыўцоў дасягнулі амаль 350 мільярдаў рублёў, што складае прыкладна 61 працэнт усёй запазычанасці канцэрну. Восень, калі ў калгасах паяўляліся сякія-такія грошы за сабраны ўраджай, не дапамагла аплаціць даўгі. Тым больш не паспрыяе гэтаму зіма. Значыць, будуць адключэнні? Што чакае ў такім выпадку і без таго ляжачыя (наватвор!) "калектыўныя гаспадаркі"?

КАНКУРЭНТ ТЫДНЯ

Да гэтага часу ў Беларусі быў адзін аператар мабільнай сувязі — кампанія "Velkom". Колькасць яе абанентаў пераваліла за 100 тысяч. Кампанія, паводле слоў яе кіраўніка М. Юшкевіча, арыентавалася не толькі на багатых людзей, але й на так званы сярэдні клас — на тых, хто можа плаціць за свой мабільнік у месяц 20-30 долараў. Ці шмат набярэцца такіх у краіне? І вось зараз у Беларусі прыступае да працы буйнейшы аператар сотавай сувязі Расіі "Мабільныя ТэлеСістэмы" (МТС). У бліжэйшыя пяць гадоў МТС плануе забяспечыць мабільнымі тэлефонамі 500 тысяч беларусаў. МТС разлічвае пераманіць на свой бок не толькі сярэдні клас, але і прывучыць да мабільнікаў так званых сацыяльных кліентаў — студэнтаў і пенсіянераў. Што ж, у добры шлях, як кажуць. Канкурэнцыя яшчэ ніколі не шкодзіла спажыўцам, гэта значыць, большыні людзей.

НАГОДА ТЫДНЯ

Гомельскі, Чачэрскі, Рэчыцкі, Веткаўскі і Лоеўскі раёны адзначылі 75-годдзе свайго ўтварэння як адміністрацыйных тэрыторый, перададзеных з РСФСР БССР у выніку яе другога ўзбуйнення ў 1926 годзе. Сяды-тады згадваецца і першае ўзбуйненне — у 1924 годзе, калі ў склад тадышняй БССР былі перададзены некаторыя раёны цяперашніх Віцебскай і Магілёўскай абласцей. Юбілеі раёнаў на Гомельшчыне — нагода прыгадаць, што калісьці справядлівасць, як кажуць, узяла верх. А вось успомніць неаднаразовыя выпадкі, калі наша спрадвечная тэрыторыя рэзалася па-жываму і перадавалася без нашага ведама-спросу суседзям, дык і нагоды няма. Ужо нават нібыта й сорамна прыгадваць, што калісьці ў межы Беларусі ўваходзілі ладныя тэрыторыі і на захадзе, і на ўсходзе, і на поўначы, дзе сёння ўжо мала слядоў таго, што некалі там спрадвеку жылі беларусы...

НАБАТ ТЫДНЯ

Кароткая, сухая, цалкам пазбаўленая эмоцый газетная інфармацыя аб тым, як ледзь не загінула пяцікласніца Гарадоцкай сярэдняй школы, што на Віцебшчыне: яна вярталася дадому з вясковай дыскатэкі і заснула марознай ноччу на шашы. Чаму заснула? Дзяўчынка, як пішуць у міліцэйскіх пратаколах, "была ў стане алкагольнага ап'янення". І пра такі факт — спакойна і адасоблена, як пра нешта звычайнае і будзённае?! Што з намі сапраўды адбываецца, добрыя людзі? Чаму маўчыць набат, не крычыць крыкам болю аб вялікай нашай бядзе, якая ўжо і не бяда нават, а самая што ні ёсць трагедыя? Хто нарэшце ўдарыць у яго?

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Сёння ў сталічным Доме літаратара завяршаецца семінар перакладчыкаў. Размова ідзе аб праблемах перакладу твораў беларускіх пісьменнікаў на мовы свету, аб стане ўзаемасувязяў суседніх літаратур. Уступным словам міжнародны форум адкрыла старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Вольга Іпатава. З дакладамі выступілі Іван Чарота, Вячаслаў Рагойша, Тацццяна Кабржыцкая, Валеры Стралко, Уладзімір Аляхновіч, Лявон Баршчэўскі, Яўген Каршукоў і іншыя.

У госці да беларускіх калег прыехалі пісьменнікі з Расійскай Федэрацыі — першы сакратар Саюза пісьменнікаў Масквы Рыма Казакова, галоўны рэдактар часопіса "Дружба народов" Аляксандр Эбаноідзе, паэт Уладзімір Леванові.

Перакладчыкі павінны сустрэцца з галоўнымі рэдактарамі літаратурна-мастацкіх выданняў і кіраўнікамі выдавецтваў, прымуць удзел у "круглым стале", вечарыне дружбы. Падрабязная справаздача пра семінар будзе апублікавана.

●

Вечарына-прэзентацыя паэтычнага зборніка маладога паэта Аляксея Ломцева "Тень и свет" адбылася ў вялікай зале Дома літаратара. Вершы аўтара чытала дыктар Беларускага радыё Святлана Шушакова. Прагучала літаратурна-мастацкая кампазіцыя на вершы А. Ломцева, з якой выступіла аўтар і выканаўца рамансаў і песень Галіна Скіба.

●

У пісьменніцкай бібліятэцы сабраліся прыхільнікі таленту маладой паэткі Тацццяны Ахрэмчык. Яна — аўтар публікацый у расійскай і беларускай перыёдыцы, а таксама кніг вершаў "Неумолкай-град" і "Я себе придумываю жизнь". Цёплыя словы на адрас Т. Ахрэмчык выказала паэтка Наталля Кучмель.

І, канешне ж, гучалі вершы Тацццяны ў яе ўласным выкананні, цёпла ўспрынятыя прысутнымі.

Н. К.

Гаварылі пра Зарэцкага

4 снежня ў Доме літаратара прайшла вечарына, прысвечаная 100-годдзю беларускага пісьменніка Міхася Зарэцкага (Міхася Яфімавіча Касянкова). Вёў яе Н. Гальпяровіч, намеснік старшыні праўлення СП. Ён адзначыў, што пісьменнікі разам з супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры працягваюць добрую традыцыю святкавання юбілеяў і ўшанавання памяці пісьменнікаў... Міхась Зарэцкі — адзін з выдатных беларускіх празаікаў 1920—30-х гг., пісьменнік арыгінальнага, самабытнага таленту, чалавек шырокай эрудыцыі і прагрэсіўных поглядаў на жыццё.

Выступілі член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук, доктар філалогіі, прафесар М. Мушынскі, літаратуразнаўца, навуковы супрацоўнік Музея гісторыі беларускай літаратуры, навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры НАН Э. Золава.

М. Пратасевіч у сваім выступленні адзначыў, што М. Зарэцкі быў схільны да рамантычнага ўспрымання рэчаіснасці, але асуджальна ставіўся да перагібаў у паводзінах людзей (і сваіх герояў), што ён — пісьменнік-гуманіст, у творах якога прыгожая сімволіка, маляўнічыя карціны прыроды, стылістычна багатая мова.

Артысты з ансамбля "Менскі гармонік" парадавалі ўдзельнікаў вечарыны выкананнем народных замалёвак і песень на словы беларускіх паэтаў.

Выступіла на вечарыне дачка М. Зарэцкага Радаміра Міхайлаўна. Ад сябе і ад імя прысутных у зале сваёй дачкі Ларысы Львоўны, унукаў пісьменніка — Міхаіла Усяслававіча (сына яе брата Усяслава) і ўнука Антона шчыра дзякавала пісьменнікам, супрацоўнікам музея, навукоўцам і артыстам за актыўны ўдзел ва ўшанаванні памяці яе бацькі.

Эмілія П.

СВЯТЫ

Ты вышэй ад усіх, Страцім!

Так называлася вечарына ўшанавання памяці Максіма Багдановіча да 110-ых угодкаў яго народзінаў, якая адбылася 9 снежня ў сталічным Палацы дзяцей і моладзі. У гэты дзень у Мінску быў моцны мароз. Міжволі на памяць прыходзілі радкі з вядомага верша паэта: "Здароў, марозны, звонкі вечар!" Ды не забаяліся прыхільнікі высокага таленту нечаканых зімовых халадоў. Як матылькі, яны "зляцеліся" на свята і цяпло песняра чыстае красы. У перапоўненай кіназале палаца, як мне падалося, не было ніводнага выпадковага чалавека. Адно толькі аматары высокай паэзіі, сапраўдныя спадкаемцы духоўнай спадчыны паэта, сярод якіх: моладзь, людзі сярэдняга і сталага веку. Адным словам — "букет" нацыянальна свядомай інтэлігенцыі. Кожны пачуваў сябе, як у дружнай вялікай беларускай сям'і, што сабралася на сустрэчу з сваім Сынам. Атмасферу прысутнасці самога Багдановіча ствара ла азадаленне сцэны: дыван-карціна Аляксея Марачкіна "Страцім-лебедзь", якую ён намаляваў яшчэ да 90-ых угодкаў паэта, 20 гадоў таму, і апгымістычны фотапартрэт Максіма-гімназіста.

Рэй на гэтай вечарыне вёў Эдуард Акулін. Напачатку ў яго выкананні прагучала песня на верш Багдановіча і пранікнёныя словы паэта пра паэта: "Беларускі народ — вялікі народ. Вялікі ўжо толькі за тое, што ў нас ёсць Максім Багдановіч — паэт, Богам дадзены, геній нацыянальнай літаратуры. Госцем з высокіх нябёс калісьці назваў Максіма Багдановіча яго сябра Аркадзь Смоліч. Гэта самае трапнае, самае ўдалае параўнанне. Сапраўды, усім сваім жыццём, усёй сваёй творчасцю Максім нібыта лунае над светам. Недасягальны. Незямны. Вось чаму перадусім яго вобраз для нас асацыіруецца з непакорным Страцім-лебедзем. Максім і ёсць Страцім-лебедзь нашай беларускай паэзіі. І чым больш мінае часу, "чым больш сыходзіць дзён, начэй, тым імя мілае вышэй". Тым вышэй, тым даражэй для нас сам паэт.

Максім Багдановіч — адзін з апосталаў беларускага Адраджэння. Ён паклаў сваё жыццё на алтар прыгажосці Беларусі. І калі кажуць, што Максім Багдановіч памёр ад сухотаў, — не верце. Максіма да смерці высушыла бязмежная любоў да Беларусі. Але сапраўдныя паэты не паміраюць, яны ўвесь час нараджаюцца ў кожным з нас, у кожным сэрцы, у нашых духоўных памкненнях. Дык будзем жа іх шанаваць. З днём нараджэння, Максім! З днём народзін, Арфей беларускай песні!"

Пасля прамаўлялі, разважалі, чыталі Багдановічавы і свае ўласныя вершы знакамітыя паэты: Анатоль Вярцінскі, Сяргей Панізнік, Леанід Дранько-Майсюк, Антаніна Хатэнка. Цікава было даведацца, што на дзень народзінаў Максіма прыпадаюць 105-я ўгодкі яго нага ад'езду, разам з бацькамі, у Расію. І яшчэ адна дата, яшчэ адно супадзенне, на гэты раз прыемнае: споўнілася 85 гадоў ад часу напісання паэтам свайго галоўнага верша "Пагоня".

Прамоўцы саступалі месца слынным бардам. Алесь Камоцкі, Зміцер Сідаровіч, Аляксей Галіч, Кастусь Герашчанка ў гэты святочны вечар шчодра прэзентавалі песні на вершы Максіма Багдановіча і на свае ўласныя. Упершыню ў выкананні Кастуся Герашчанкі прагучала песня на словы Эдуарда Акуліна "Максім, не вяртайся!". Народныя песні спявала Наталля Матыліцкая. Надзіва дружна ўсім ім дапамагала зала. Абыякавых — не было.

І меў рацыю Леанід Дранько-Майсюк, які зазначыў: "Мы багатыя і шчаслівыя, што ў нас ёсць Багдановіч як класічна-трагічнае ўвасабленне нашай беларускай вечнасці." І дзякуй Богу, што ў Максіма шмат вартых яго нашчадкаў. Дык "нашто ж на зямлі сваркі і звадкі, боль і горыч, калі ўсе мы разам ляцім да зор?"

Ірына ЛЯКСЕЕВА

ЮБІЛЕІ

Свята фальклору

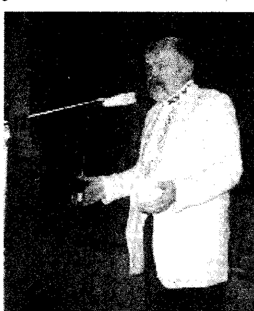
Юбілейны для Беларускага дзяржаўнага універсітэта год пазначаны яшчэ і 20-годдзем навукова-даследчай лабараторыі фальклору філалагічнага факультэта, якой кіруе вядомы фалькларыст, прадаўжальнік справы Р. Шырмы і Г. Цітовіча Васіль Ліцвінка. Два дзесяткі гадоў плённа працуюць супрацоўнікі лабараторыі, студэнты і выкладчыкі філфака, па калівах збіраючы па ўсёй Беларусі найкаштоўнейшы скарб — узоры вуснай народнай творчасці. Работа па апрацоўцы і захаванні яе вядзецца на навуковай аснове, па сістэме, распрацаванай матэматыкам А. Бураўкіным, які абараніў доктарскую дысертацыю па культуралогіі.

Павіншаваць фалькларыстаў лабараторыі з юбілеем прыехалі прадстаўнікі многіх раёнаў рэспублікі — ад Прынямоння да Віцебскага Паазер'я, ад Палесся да Падняпроўя. Васіль Ліцвінка толькі паспяваў прымаць шматлікія прывітальныя адрасы ды падарункі, рэагаваць на выступленні фальклорных калектываў мастацкай самадзейнасці: "Асалоды" з Барысаўшчыны, народнага хору калгаса "Новае жыццё" з Жыткавіцкага раёна, узорнага дзіцячага ансамбля "Гасцінец" з мінскай школы № 102, "Медуніцы" з Лёзна, "Ліцвінаў" і "Тутэйшай шляхты" з БДУ, "Грамніц" і "Гармоніка" з універсітэта культуры ды іншых слынных калектываў. Гэта быў сапраўдны фэст беларускага фальклору.

Юбіляраў віншавалі кіраўнікі ўпраўленняў Міністэрства культуры рэспублікі Т. Стружэцкі і А. Бабіцкі, першы прарэктар БДУ А. Яноўскі, А. Баршчэўскі з Варшаўскага універсітэта.

Так склалася, што ў гэтыя дні свае юбілеі святкавалі і супрацоўнікі лабараторыі фальклору: Васіль Ліцвінка і Мікола Котаў — 60, Анатоль Літвіновіч — 50 гадоў. Плённая работа іх на карысць універсітэта і наогул беларускай культуры была адзначана Ганаровымі граматамі Белдзяржуніверсітэта, Мікола Котаў да таго ж узнагароджаны Ганаровым знакам пашаны Міністэрства культуры.

Васіль ФЕРАНЦ

На здымку: Васіль Ліцвінка; хлопцы з "Гасцінца".

ВІНШУЕМ!

"Філіп Морыс" ганаруе...

Мінулы нумар "ЛіМа" выйшаў у свет літаральна за некалькі гадзін да пачатку ўрачыстай цырымоніі ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі. Нам не хацелася загадзя рассакрэчваць імёны галоўных герояў імпрэзы, якую штогод рыхтуе ў гонар дзеячаў беларускага харэаграфічнага мастацтва прадстаўніцтва кампаніі "Філіп Морыс Менеджмент Сервісез Б. В". Сёння гэта — не сакрэт. Пра тое, каго ганаравала сваёй прэстыжнай узнагародай вядомая кампанія, ведае ўжо ўся краіна.

Такім чынам, у намінацыі "Жыццё ў мастацтве", устаноўленай у 2000 годзе для ветэранаў харэаграфічнай сцэны, незалежнае журы на чале з мастацкім кіраўніком Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Валянцінам Елізар'евым вылучыла Юрыя Траяна. Народны артыст Беларусі, ён быў у свой час вядучым салістам тэатра, сёння застаецца яго жывой легендай і ярка, паспяхова раскрываецца ў педагагічнай дзейнасці.

Прэмія "Філіп Морыс-Дэбют" уручалася сёлета пяты раз. І гэтым разам яе лаўрэатам названа Вольга Гайко — маладая салістка тэатра. Выпускніца Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа, яна мае бліскучую тэхніку, цудоўную сцэнічную знешнасць, выразны акцёрскі талент. Вольга прыйшла ў тэатр чатыры гады таму, але ўжо лічыцца адной з вядучых балерын. У яе рэпертуары — галоўныя партыі ў спектаклях "Лебядзінае возера", "Дон Кіхот", "Эсмеральда", "Жар-птушка", "Пацалунак-феі", "Макбет"... Прэміяй "Філіп Морыс-Дэбют" Вольга Гайко ганараваная за выкананне партыі прынцэсы Аўроры ў балеце "Спячая прыгажуня", які быў паказаны адразу пасля цырымоніі ўзнагароджвання лаўрэатаў.

Дарэчы, сама цырымонія прайшла дынамічна і ўрачыста, з удзелам старшыні журы, народнага артыста СССР Валянціна Елізар'ева ды прадстаўніка "Філіп Морыс Менеджмент Сервісез Б. В." Ігара Альхімовіча. Было прыемна яшчэ раз пераканацца, што прадстаўніцтва вядомай кампаніі не толькі падтрымлівае беларускае харэаграфічнае мастацтва, але дапамагае іншым, хто мае ў гэтым асабліва вострую патрэбу. Дабрачынная праграма кампаніі складаецца з шэрагу праектаў — ад спонсарскай дапамогі ў адкрыцці да развіцці сацыяльных дзіцячых прытулкаў у Брэсце і Гомелі да фінансавай падтрымкі Мінгарвыканкама ў адкрыцці першага начлежнага дома для беспрытульных.

Сваёй дзейснай увагай да балетнага мастацтва, прадстаўнікі якога ў нас, на жаль, належаць да малазабяспечаных пластоў сталічнага насельніцтва, "Філіп Морыс" абвяргае ўстойлівую думку пра тое, што камерцыя і творчасць паразумецца не могуць. Аказваецца — могуць!

С. Б.

На здымку: уладальнікі прэмій — народны артыст Беларусі Ю. ТРАЯН і салістка балета В. ГАЙКО

Фота М. ПРУПАСА

Канферэнцыя ў БДПУ

На факультэце народнай культуры Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя Максіма Танка 6—7 снежня прайшла Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя "Народныя традыцыі і нацыянальная культура". Ініцыятыву загадчыка кафедры этналогіі і фалькларыстыкі прафесара Віктара Цітова актыўна падтрымаў рэктар універсітэта, акадэмік АПН Леанід Ціханаў, які і ўзначаліў аргкамітэт.

Працу канферэнцыі аздабляла цікавая выстаўка дыпломных работ і мастацкіх твораў студэнтаў кафедры мастацкай і педагагічнай адукацыі. На пленарным пасяджэнні з прывітальным словам да ўдзельнікаў і гасцей звярнуўся рэктар Леанід Ціханаў. Ён засяродзіў увагу на распачатую факультэтам вялікую працу па прапагандзе народных традыцый і нацыянальнай культуры і зазначыў, што ад засваення нацыянальных традыцый залежыць наша будучыня, і гэта канферэнцыя мае асаблівае значэнне, яна робіцца значнай падзеяй у жыцці універсітэта і іншых ВНУ рэспублікі. Такую пазіцыю паспяхова пацвердзілі сваімі дакладамі: В. Цітоў (БДПУ) "Народныя традыцыі: сутнасць, гісторычныя вытокі, сучасныя праблемы", Я. Сахута (НАН РБ) "Сучаснае народнае мастацтва: асаблівасці бытавання і тэндэнцыі развіцця", З. Шыбека (БДПУ) "Нацыянальная культура: сутнасць, спецыфіка і праблемы развіцця", А. Трусаў (БДУК) "Праблема захавання гістарычнай памяці (могілкі як помнікі нацыянальнай культуры)". На трох секцыях гэтай канферэнцыі было прачытана амаль 70 дакладаў і паведамленняў удзельнікамі з Мінска, Брэста, Віцебска, Гомеля, Магілёва, Мазыра, Полацка, Бабруйска. Па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета БДПУ пад рэдакцыяй праф. В. Цітова выйшла першая кніга матэрыялаў канферэнцыі. Неўзабаве выйдзе другая кніга як сведчанне жыццёвасці распачатай справы і яе перспектыўнага развіцця.

Яўген АДАМОВІЧ

На здымку: пасяджэнне адкрывае акадэмік Л. Ціханаў.

Фота У. КРУКА

АБСЯГІ

ГРОДЗЕНШЧЫНА...

Пераможцы паедуць у Беласток

Дом-музей А. Міцкевіча, што ў Навагрудку, вітаў днямі ўдзельнікаў дзесятага Усебеларускага конкурсу чытальнікаў імя славутага паэта. Сюды з'ехаліся школьнікі з Мінска, Брэста, Гродна, Пінска, Ліды, Браслава... Арганізатар мерапрыемства — грамадскае аб'яднанне "Польска мацеш школьна". Намеснік старшыні яго праўлення Т. Крышань адзначае, што трапіць на заключны тур у Навагрудак было надта складана. Амаль з тысячы вучняў у фінал выйшла толькі 28. А перамаглі ў конкурсе дзесяць чытальнікаў. Яны і прадставяць Беларусь на міжнародным конкурсе чытальнікаў імя А. Міцкевіча, які адбудзецца ў Беластоку.

Яўген ЛАПЦЕЎ

БРЭСТЧЫНА...

Сквер памяці героя

Не толькі на Брэстчыне, але й далёка за яе межамі ведаюць пра подзвіг першага героя Беларусі Уладзіміра Карвата. А здзейсніў ён яго 23 траўня 1996 года, калі цаною ўласнага жыцця адвёў палаючы самалёт ад вёсак Арабаўшчына і Гацішча Баранавіцкага раёна. Удзячныя жыхары заклалі мемарыяльны знак, а адну з вуліц Баранавічаў назвалі імем героя. А нядаўна ў горадзе насупраць будынка школы міліцыі закладзены сквер памяці героя. У хуткім часе на яго тэрыторыі будзе ўстаноўлены памятны камень.

Анатоль ХАРЛАМАЎ

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Танцы Рыбальчанкі

На сцэне абласнога драматычнага тэатра адбылося свята танца, прысвечанае 90-годдзю з дня нараджэння вядомага балетмайстра, народнага артыста Беларусі, ганаровага грамадзяніна Гомеля Аляксандра Рыбальчанкі. У праграме свята — танцы, пастаўленыя Аляксандрам Аляксеевічам, харэаграфічныя кампазіцыі ў выкананні лепшых самадзейных калектываў горада, выступленні асобных музыкантаў.

Гаворыць мовай пейзажа

Іван Фірсак — майстра пейзажнага жанру. На ягоных палотнах — беларуская прырода, марскія матывы. Зараз у абласным цэнтры народнай творчасці адкрылася персанальная экспазіцыя работ Івана Васільевіча.

Зборнікі ў падарунак

Народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін — часты госць гамяльчан. Ён у чарговы раз сустрэўся з чытачамі ў мясцовым дзяржуніверсітэце і абласной універсальнай бібліятэцы. Пісьменнік чытаў вершы, падзяліўся ўспамінамі пра Анатоля Грачанікава і Уладзіміра Караткевіча. Удзельнікі сустрэчы маглі набыць зборнікі Рыгора Іванавіча з аўтографамі аўтара.

Іх ведаюць у Тайвані

Гомельская сярэдняя школа № 19 з архітэктурна-мастацкім ухілам адзначыла 65-годдзе. Школьнікі з поспехам займаюцца тут малюнкам, кампазіцыяй, жывапісам, разьбой па дрэве, вышыўкай, пастаянна ўдзельнічаюць у выставах. Работы навучэнцаў адзначаны залатым і сярэбраным медалямі на міжнароднай выставе ў Тайвані. З нагоды юбілею ў школе арганізавана чарговая выстава работ навучэнцаў.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Працягваюць справу Шагала

Віцебскае вучэльні мастацтваў споўнілася 30 гадоў. З гэтай нагоды адбылася выстава работ навучэнцаў 2—4 курсаў аддзяленняў жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Выстава арганізавана ў абласным краязнаўчым музеі.

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Завяршыўся фестываль

У Віцебску завяршыўся 13 міжнародны музычны фестываль імя І. Салярцінскага. На гэты раз ён быў прысвечаны 95-годдзю Д. Шастаковіча. Дапамогу ў арганізацыі мерапрыемства аказалі Беларускі саюз музычных дзеячаў, Беларускі саюз кампазітараў, Польскі інстытут у Мінску, Пецярбургскі фонд імя Шастаковіча, які ўзначальвае сын Івана Салярцінскага — Дзмітрый. Менавіта ён рэпрэзентаваў на ўрачыстым адкрыцці фестывалю маладых салістаў Марыінскага тэатра оперы (Санкт-Пецярбург), вядучага зараз на абсягах СНД. У канцэрце "Шэдэўры опернай класікі" на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа прагучалі творы Вердзі, Расіні, Пучыні. Актыўны ўдзел у фестывалі бралі і польскія выканаўцы і кампазітары. Адзін з канцэртаў мінскага ансамбля "Класік-Авангард" называўся "Кампазітары Кракаўскай школы", якія зараз вельмі плённа працуюць на радзіме вялікага Шапэна.

У наступным годзе віцябляне рыхтуюцца адзначыць 100-годдзе вядомага земляка, музыказнаўцы Івана Салярцінскага.

Новыя кнігі

У абласным цэнтры выйшлі дзве новыя кнігі: "Карабель мой блакітна-зялёны" — вершы і паэмы вядомага на Віцебшчыне журналіста Алеся Шпыркова; "Тени бледной луны" — апавяданні і п'есы інжынера Генадзя Катлярова. Аўтар паэтычнага зборніка разважае пра захаванне жыцця на зямлі, закранае экалагічныя і маральныя праблемы. У зборніку — тры паэмы і паэтычная хроніка "Крокамі легенды", у якой Шпыркоў згадвае час будаўніцтва наваполацкіх гігантаў нафтахіміі. У зборніку Катлярова, апрача прозы, змешчаны дзве п'есы.

Святлана ГУК

МІНШЧЫНА...

Лепшы бібліятэкар

У цэнтральнай раённай бібліятэцы Дзяржынска прайшоў традыцыйны конкурс прафесійнага майстэрства "Лепшы бібліятэкар". Супрацоўнікі трымалі экзамен у літаратурных і прафесійных ведах, у музыцы і краязнаўстве. Пераможцай конкурсу стала Анжэла Талстая — бібліятэкар бібліятэчнага філіяла № 33.

Майстар пакарыў Малдову

Дзяржынец Андрэй Мяцельскі — народны майстар, які займаецца ганчарствам і саломапляценнем. Ён удзельнічаў у міжнародным кірмашы народна-мастацкіх вырабаў "Тэзуар-2001", які праходзіў у Рэспубліцы Малдова. Тамтэйшыя жыхары вельмі зацікавіліся беларускімі рамёствамі. Не толькі любаваліся вырабамі нашага майстра, але і з вялікай ахвотай іх раскуплялі.

Тамара ШАЎЧЭНКА

Прывабныя сваёй жаноцкасцю

Кожная юбілейная выстава для мастака як справаздачная. Гэта не магло абысці і Валянціну Бартлаву, якая летам адзначыла круглы дзень нараджэння, а на выставу сваіх работ у малой зале Нацыянальнага мастацкага музея *запрасіла сяброў амаль узімку*. У зале зацягнуўся рамонт, але на доўгачаканым адкрыцці бліскучы паркет і бялюткія сцены прыемна адцянілі шматклікія габелены мастачкі.

Вялянціна Пятроўна — вялікая працаўніца. Пасля таго, як больш за дзесяць год таму яна стала загадчыцай нанаў створанай кафедры мадэлявання адзення і мастацкага ткацтва Беларускай акадэміі мастацтваў, часу для творчасці паменшала. Адміністраванне і выкладанне забрала добрую частку сіл і душы мастачкі. Затое ёсць і вельмі добры вынік. Сёння кафедра мадэлявання ледзьве не адзіная ў акадэміі прадстаўляе выпускнікоў мадэльераў і габеленшчыкаў, ацэньваючы работы якіх, камісія вагаецца толькі паміж чацвёркай і пяцёркай.

Сваю майстэрню Валянціна лічыць прытулкам ад працоўных і жыццёвых нягод. Сюды яна імкнецца штодня, хоць на гадзіну-дзве, каб адпачыць і папрацаваць у яе ўтульнай атмасферы. Валянціна Бартлава не толькі ўдзельніца шматлікіх выстаў з камернымі аўтарскімі работамі. У апошнія гады яна з захапленнем займаецца "манументальным" габеленам. Адным з першых вынікаў гэтай яе працы стала афармленая мастачкай зала ў адміністрацыйным корпусе Беларускага дзяржаўнага універсітэта. А нядаўна яна прадставіла свае работы разам з іншымі габеленшчыцамі ў аздабленні інтэр'ераў Палаца рэспублікі. Можна пашкадаваць толькі, што ніводная з вышэйназваных работ не будзе шырока адкрыта для гледачоў.

І тым не менш, мы ўсе добра ведаем творчасць Валянціны Бартлавай. На памяці яе габелены, класічныя і эксперыментальныя, мяккіх і стрыманых колераў, далікатныя і някідкія, прывабныя жаноцкай пластыкай. Яны народжаны, магчыма, уражаннямі ад краявідаў Браслаўшчыны, куды штогод наязджае Валянціна ў "мастакоўскую" вёску Вайшкуны. І ледзьве не першабытная цішыня некранутых месцаў, магчыма, становіцца апірышчам для яе новай творчасці.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

Фота М. ПРУПАСА

Тэатр "Зніч" у Белаазёрску...

Сталі ўжо традыцыйнымі выязныя спектаклі папулярнага паэтычнага тэатра аднаго акцёра "Зніч" Галіны Дзягілевай.

На гэты раз, 5 снежня тэатр наведаў Белаазёрск з монаспектаклем, створаным па вершах і паэмах Анатоля Вярцінскага. Гэты адметны спектакль трывала ўвайшоў пад назвай "Любіцы!" у рэпертуар тэатра (прэм'ера адбылася ў лістападзе 1987 года) і карыстаецца вялікім поспехам у гледача, асабліва маладога. Што красамоўна пацвердзілася і пры сустрэчы з юнымі белаазёрцамі — навучэнцамі ПТВ, школьнікамі — старшакласнікамі і іх настаўнікамі, з бібліятэкарамі, работнікамі культстаноў, энергетыкамі. Паэтычная кампазіцыя ў майстэрскім, пранікнёным выкананні Галіны Дзягілевай была сустрэта залай з незвычайнай увагай і цеплынёй. Актрысу, знічаўцаў, аўтара тэкстаў Анатоля Вярцінскага і даўняга прыхільніка тэатра паэта Васіля Жуковіча прыязна віталі знакамітая паэтэса і перакладчыца Ніна Мацяш (яна, як вядома, жыве і творыць у Белаазёрску, які колісь узнік на месцы яе родных Ніваў), дырэктар ПТВ № 82 Віктар Леанюк, выкладчыцы беларускай мовы і літаратуры Галіна Пыж'янкова, Галіна Скарына і Алена Літвіна (малодшая сястра Ніны Мацяш). У другой частцы імпрэзы Анатоль Вярцінскі адказваў на шматлікія запіскі-пытанні, пра яго паэзію і тэатр "Зніч" гаварыў Васіль Жуковіч, дарыліся аўтографы на добрую памяць.

Марына СЛАВА,
галоўны адміністратар паэтычнага тэатра "Зніч"

Палілог культур

Апошні квартал 2001 года для навуковага жыцця філалагаў Беларускага дзяржаўнага універсітэта завяршыўся дзвюма значнымі падзеямі —дзвюма міжнароднымі канферэнцыямі. Прычым, і першая і другая традыцыйныя, праводзяцца раз у два гады, набылі значны розгалас і добрую славу сярод навукоўцаў многіх краін.

16—18 кастрычніка на філфаку БДУ пад патранажам кафедры рускай літаратуры (загадчык — прафесар С. Ганчарова-Грыбоўская) прайшла V Міжнародная навуковая канферэнцыя "Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай". У ёй прынялі ўдзел вучоныя з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Латвіі, Эстоніі, Чэхіі, Англіі, Германіі, Швецыі. Сярод іх такія вядомыя беларускія і замежныя славісты, як прафесары А.Макмілін (Лондан), Б.Белаказовіч (Ольштын), В.Супа (Беласток), І.Трафімаў, Э.Мекш (Даўгаўпілс), А.Эсалнек (Масква), К.Гардовіч, Л.Сідорчанка (Санкт-Пецярбург), А.Лойка, Г.Няфагіна, Л.Сінькова, А.Станюта (Мінск) і інш. На канферэнцыі працавала пяць секцый: "Тэарэтычныя праблемы літаратуразнаўства", "Беларуская літаратура ў кантэксце сусветнай", "Руская літаратура ў кантэксце сусветнай", "Сусветная літаратура: праблемы ўзаемадзеяння і ўзаемасувязей", "Ф.М.Дастаеўскі і сусветны літаратурны працэс (да 180-годдзя пісьменніка). Літаральна на кожнай секцыі выказваліся новыя, падчас нечакана-смелыя думкі, гіпотэзы, прыводзіліся некаторыя не вядомыя раней факты, звязаныя з развіццём сусветнага літаратурнага працэсу ў яго адзінстве і ўзаемасувязях. На канферэнцыі асноўнае месца, зразумела, было адведзена беларускай літаратуры ў яе сувязях з рускай ("Руская і беларуская драматургія канца XX стагоддзя" — С.Ганчарова-Грыбоўская, "У.Караткевіч і К.Паустоўскі" — А.Верабей, "Матывы "барацьбы з сонцам" у паэзіі рускага і беларускага футурызму" — В.Жыбуль, "Брусаўскія традыцыі вершавання ў паэзіі Алеся Гаруна" — Ус. Рагойша), польскай ("Сімволіка-алегарычныя вобразы ў паэтычных драмах-казках Янкі Купалы і С.Выспянскага" — І.Багдановіч, "Польская паэзія XX стагоддзя і Беларусь" — А.Лойка, "Тэма Вільні і Віленшчыны ў дзённіках З.Налкоўскай і Максіма Танка" — С.Мусіенка, "Фальклорна-літаратурная парадыгма рамана С.Пясецкага "Сем пігулак Люцыфера" — П.Рагойша), украінскай ("Філасофска-патрыятычныя асновы паэзіі Янкі Купалы і П.Тычыны" — А.Бельскі, "Літаратурны кантэкст п'есы Янкі Купалы "Тутэйшыя" (Мальер, Карпенка-Кары, М.Куліш)" — Т.Кабржыцкая), балгарскай ("Тыпалагічныя сыходжанні ў творчасці М.Багдановіча і Д.Дэбелянава" — Т.Жыркевіч, "Г.Цамблак і В.Волацкі: праблема творчых уплываў" — Т.Казакова), з іншымі замежнымі ("Сучасная нямецкая паэзія ў перакладах А.Разанава" — Е.Лявонава, "Паэзія М.Сяднёва і нямецкая культурная спадчына" — А.Макмілін, "Раман У.Караткевіча "Хрыстос прызямліўся ў Гародні" ў кантэксце сусветнай літаратуры" — В.Супа, "Беларуская паэзія XIX ст.: агульнаславянскі літаратурны кантэкст і нацыянальная асаблівасць" — Л.Тарасюк, "Прага і Чэхія ў беларускай паэтычнай рэцэпцыі" — М.Чмарава). Беларуская літаратура ў той ці іншай ступені знайшла адлюстраванне і ў дакладах агульнаславянязнаўчага значэння ("Славянская славеснасць ва ўспрыманні І.Бадуэна дэ Куртэнэ" — Б.Белаказовіч, "Да праблемы суаднасін універсальных і нацыянальных каштоўнасцей у беларускай літаратуры пачатку XX ст." — В.Максімовіч, "Славязнавец Мар'ян Здзяхоўскі" — В.Рагойша, "Да праблемы кічавых уяўленняў пра беларускі нацыянальны характар" — Л.Сінькова, "Славянскасць як складнік самасвядомасці беларуса" — І.Чарота), у навуковых развагах тэарэтычнага характару ("Асаблівасці беларускіх апавядальных гісторый пачатку XX ст." — А.Макарэвіч, "Аб феномене "метрычнай нераўнаважнасці" ў фармаванні нацыянальнай празаічнай прасодыі" — І.Жук, "Метадалогіі Беларусі, Расіі і ЗША ў пошуках новых падыходаў" — Т.Камароўская, "Асаблівасці і характар развіцця параўнальнага літаратуразнаўства на Беларусі" — Г.Адамовіч, "Фармаванне жанру байкі ў сусветнай літаратуры" — У.Каяла), а таксама на секцыі, прысвечанай Ф.Дастаеўскаму ("Гарэцкі праз прызму творчага метаду Дастаеўскага" — В.Губская, "Ф.Дастаеўскі і Кузьма Чорны" — Л.Карпава, "Дастаеўскі пасля Дастаеўскага" — А.Станюта). Зразумела, былі арыгінальныя, наватарскія даклады па тэорыі літаратуры ("Мастацкі дыскурс як суб'ект дыялогу культур" — А.Баркоўская, "Катэгорыя кампазіцыі ў кантэксце генезісу і эвалюцыі" — Т.Івахненка, "Жанр фізіялагічнага нарыса ў літаратуры "натуральнай школы" — В.Сокалава, "Практыка нелінейнага пісьма" — І.Скарапанава, "Паэтыка жанру і стылю" — А.Эсалнек), па рускай літаратуры і руска-замежных сувязях ("Кржыжаноўскі і Мейрынк: слова як сэнсаспараджальны элемент" — Т.Аўтуховіч, "Эксперыменты з жанравымі формамі ў рускай прозе 90-х гг. XX ст." — К.Гардовіч, "Рэальнасць і міф у рамане Набокава "Подвиг" — Э.Мекш, "Востраў Капры ў рускай літаратуры пачатку XX стагоддзя" — І.Трафімаў, "Аповедныя структуры прозы Л.Петрушэўскай" — Б.Тэсмер, "Іван Казлоў — перакладчык "Sonetow" Міцкевіча" — А.Фядотаў), па творчасці Ф.Дастаеўскага ("Канфлікт і характар (Матыў двайніцтва: ад Дастаеўскага да Набокава)" — А.Каваленка, "Драматургія эпасу ў рамане Дастаеўскага "Злачынства і пакаранне" — Ц.Марцінкевіч, "Філасофія вайны і міру ў трактаце Дастаеўскага "Парадоксалист" — С.Чубакоў), па гісторыі і тэорыі замежных літаратур ("Канцэпцыя рамана Мілана Кундэры ў рамках дыскусіі пра лёс рамана ў XX ст." — А.Вострыкава, "Вобраз "рускай маці" ў кантэксце творчасці Рамэна Гары і Алена Боске" — Т.Кавалёва, "Да праблемы справядлівасці ў трагедыях Джана Фрайдэна" — Л.Сідорчанка, "Жанравая спецыфіка Песні Песняў: праблемы і гіпотэзы" — Г.Сініла). Зразумела, тут пералічана толькі невялікая частка са 135 дакладаў, заслуханых і абмеркаваных на пленарных і секцыйных пасяджэннях канферэнцыі. На гэтым "малым з'ездзе славістаў", як вобразна назваў сімпозіум вучоных-філолагаў адзін з яе ўдзельнікаў. Усе ж даклады можна прачытаць у матэрыялах канферэнцыі, выпушчаных у трох частках выдавецкім цэнтрам БДУ.

Другая міжнародная канферэнцыя, што прайшла на філфаку БДУ 15—16 лістапада, называлася "Пісьменнік — мова — стыль" і была прысвечана 75-годдзю светлай памяці прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна. Як вядома, Шакун доўгі час кіраваў кафедрай беларускай мовы БДУ, напісаў першы падручнік для ВНУ па гісторыі беларускай літаратурнай мовы, падрыхтаваў некалькі дзесяткаў вучняў — прадаўжальнікаў сваёй справы. Сярод апошніх — доктар філалагічных навук М. Прыгодзіч, цяперашні загадчык кафедры гісторыі беларускай мовы БДУ, якая і з'явілася галоўным ініцыятарам канферэнцыі.

Бадай, асноўнай асаблівасцю гэтага форуму беларусазнаўцаў было тое, што ў ім актыўнейшы ўдзел прынялі, побач з кандыдатамі і дактарамі навук, дацэнтамі і прафесарамі, аспіранты, суіскальнікі навуковых ступеняў і нават студэнты. Прычым, іх даклады вызначаліся ўсім тым, што характарызуе працу сапраўдных вучоных: пошукамі невядомых фактаў, смеласцю пастановкі задач і неардынарнасцю іх рашэнняў, арыгінальнасцю навуковых абагульненняў і высноў. Такія былі даклады аспірантаў Т.Баркоўскай ("Жанрава-стылёвыя пошукі ў сучаснай беларускай паэзіі (на матэрыяле творчасці Л.Дранько-Майсюка, В.Шніпа, Л.Рублеўскай, Э.Акуліна)", В.Крычко ("Жанравыя азначэнні помнікаў аратарскай прозы ў творчасці Кірылы Тураўскага"), І.Кухаравай ("Імпрэсіянізм у творчасці Змітрака Бядулі"), П.Рагойшы ("Жарганізмы і аргатызмы ў мове твораў С.Пясецкага: мастацкая функцыя"), студэнткі А.Бязлепкінай ("Стыль сучаснай беларускай крытыкі: С.Дубавец") і інш. Безумоўна, Л.Шакун ад душы парадаваўся б такой здольнай і працавітай кагорце маладых навукоўцаў. Як, зразумела, цэлай плеядзе яго непасрэдных вучняў і паплечнікаў, сярод якіх — прафесары А.Бельскі ("Паэзія А.Вялюгіна: індывідуальны стыль, асаблівасці паэтыкі"), В.Красней ("Беларуская навуковая тэрміналогія: сучасны стан і перспектывы развіцця"), В.Лемцюгова ("Слоўнік мовы "Нашай нівы"), І.Лепешаў ("Пра мастацкае майстэрства Р.Барадуліна"), Л.Пісарэк ("Назвы маўленчай асобы ў слоўніках М.Байкова і С.Некрашэвіча"), Б.Плотнікаў ("Старабеларуская лексікаграфічная спадчына"), В.Рагаўцоў ("Сінтаксічныя аказіяналізмы (на матэрыяле беларускай драматургіі)"), В.Рагойша ("Танізацыя беларускай сілабікі"), Л.Сінькова ("Праблема стылёвага кансерватызму ў беларускай прозе XX ст.") і інш. Новымі навуковымі падыходамі вызначаліся многія даклады, прачытаныя на секцыях "Стыль і мова мастацкага твора" ("Метафара і параўнанне ў мастацкім тэксце" — А.Васілеўская, "Стыль фальклору як калектыўнага мастацтва" — Р.Кавалёва, "Фармаванне жанру публіцыстычнай лірыкі ў беларускай літаратуры пачатку XX ст. і яго стылёвыя асаблівасці" — Ус. Рагойша), "Пісьменнік і мова" ("Словаўтваральныя варыянты якасных прыметнікаў у сучаснай беларускай мове" — З.Бадзевіч, "Аўтарская пунктуацыя ў ранніх творах Якуба Коласа" — Ж.Белакурская), "Традыцыі і наватарства ў мове" ("Фёдар Галатузаў як даследчык беларускай мовы" — М.Прыгодзіч, "Тыпы матывацыі беларускіх найменняў" — В.Трайкоўская, "Стылістычнае выкарыстанне амонімаў у беларускіх інтэрмедыях XVII ст." — Г.Цванова), "Беларускае пісьменства ў прасторы і часе" ("Аб выкарыстанні "чэшскай мадэлі" ў гісторыі беларускага тэрміналагічнага будаўніцтва" — С.Запрудскі, "Лацінамоўная паэзія Беларусі XVI ст. як гісторыка-культурны феномен" — Ж.Некрашэвіч), "Тэндэнцыі развіцця беларускага пісьменства" ("Свае ці чужыя? (германізмы ў беларускай мове)" — В.Галай, "Параметры моўнай канцэнтрацыі ў фальклорных тэкстах (на матэрыяле беларускай і славацкай моў)" — В.Ляшук, "Спецыфічныя сродкі метафарызацыі ў беларускіх і балгарскіх загадках" — Л.Супрун-Бялевіч), "Беларуская літаратура: ад старажытнасці да нашых дзён" ("Жанравая адметнасць п'есы Янкі Купалы "Тутэйшыя" — Т.Кабржыцкая, "Слова як ідэйна-мастацкі канцэпт беларускай літаратуры (на матэрыяле прозы эміграцыі XX ст.)" — А.Пашкевіч). Зразумела, навукоўцы не маглі абысці асобу і творчую спадчыну таго, юбілею каго і была прысвечана канферэнцыя. Пра Л.Шакуна натхнёна і з веданнем справы гаварылі прафесары У.Лазоўскі ("Л.М.Шакун як мовазнаўца"), А.Міхневіч ("Лінгвістычныя традыцыі на Беларусі (накід праграмы гісторыі беларускай лінгвістыкі па працах прафесара Л.М.Шакуна)"), дацэнт В.Казлова ("Л.М.Шакун як заснавальнік міжнародных філалагічных сувязей БДУ")...

Як бачым, і першая, і другая канферэнцыі сталі своеасаблівым палілогам культур. Верыцца, што ў гэты палілог з часам будуць уплятацца ўсё новыя і новыя магутныя галасы.

Вячаслаў РАГОЙША

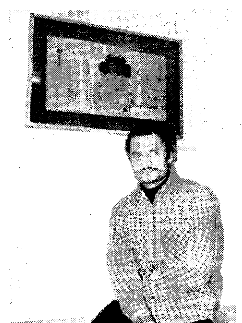
ВЫСТАВЫ

Дробязі жыцця

Новае мастацкае захапленне Дзяніса Сінюгіна стала нечаканасцю для многіх яго сяброў, што прыйшлі на адкрыццё яго новай выставы «Дробязі жыцця» ў М-галерэі Інстытута Гётэ. Дзяніс скончыў аддзяленне графікі БДАМ. Але займаўся не толькі графікай, больш вядомы ён у апошнія гады як майстар фатаграфіі і відэа. У гэтай якасці ўдзельнічаў у міжнародным выставачным праекце Інстытута Гётэ «Ілюзія адлегласцяў». Выставай сваіх фотазамалёвак Брэмена адкрыў мастак дзейнасць М-галерэі ў памяшканні Інстытута Гётэ амаль роўна год таму. Гэту акалічнасць адзначыў на адкрыцці намеснік дырэктара Інстытута Гётэ Олаф Бальбрынкер.

Сёння ў Дзяніса Сінюгіна — новае захапленне. Гэта сапраўды «дробязі», якіх нямала збіраецца за гады ў кожным доме: старыя, прайшоўшыя не праз адны рукі кнігі, манеты, ключы ад невядомых дзвярэй і замкі з безнадзейна згубленымі ключамі, лісты з гербарыя, калекцыя жукоў і ракавін... Ашчадна сабраныя ў адным месцы і ў адной кампазіцыі яны нечакана становяцца прадметамі творчасці. Работы Дзяніса з апошняй яго выставы складана вызначыць адным словам. Яны далёкія ад параметраў традыцыйнага мастацтва, тым не менш трывала застаюцца ў памяці. У маленькіх кампазіцыях Дзяніса мірна суіснуюць рыбіная галава і стракатае пёрка, іржавы ключык і засохлы жук. Прывабна пазалочаная, падзеленая па дакладна распрацаванай аўтарам іерархіі, яны ўспрымаюцца персанажамі даўно сыгранай п'есы. Неабавязкова на сцэне , хутчэй у дзяцінстве, дзе кожная «дробязь» успрымалася як багацце і давала штуршок для палёту фантазіі...

Наталля ШАРАНГОВІЧ

На здымку: мастак Д. Сінюгін.

Фота М. ПРУПАСА

Мінула дзесяць гадоў, як з карты свету знікла назва СССР. Сёння той гістарычны факт ацэньваецца былымі яго грамадзянамі па-рознаму. Адны лічаць яго самым светлым момантам у сваім жыцці, іншыя самым драматычным.

Непасрэдным удзельнікам драматычных падзей апошніх гадоў існавання СССР быў наш зямляк, былы Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Георгій Станіслававіч Таразевіч. Воляю лёсу яму давялося займаць у тыя гады даволі ўплывовую ў іерархічнай сістэме СССР пасаду старшыні камісіі Вярхоўнага Савета СССР па справах нацыянальнасцяў. Гутарку з ім пра той час мы і прапануем увазе нашых чытачоў.

Ці былі Віскулі нечаканасцю?

— Георгій Станіслававіч, сёння даследчыкамі апошніх дзён гісторыі СССР шмат увагі надаецца віскулёўскай сустрэчы. Але, як вядома, распад Савецкага Саюза не адбыўся вокамгненна. Яшчэ да Віскулёў было некалькі вельмі знакавых драматычных падзей у лёсе вялікай краіны, якія засведчылі, што сітуацыя ў ёй ужо выйшла з-пад кантролю Масквы. На думку многіх аналітыкаў, менавіта яны сталіся тымі завяршальнымі «падземнымі» штуршкамі, якія моцна пахіснулі, а ўрэшце і ўвогуле разбурылі найвялікшую за ўсю гісторыю існавання чалавечай цывілізацыі дзяржаўную будынукалос. Першы быў у Тбілісі ў красавіку 1989 года, калі ўпершыню за перабудовачныя часы пралілася чалавечая кроў. Потым яшчэ больш крывавы снежань 1990 года ў Баку...

І апошнім «званочкам» былі, бадай што, студзеньскія падзеі ў сталіцы Літвы Вільні. Калі не памыляюся, то якраз вы былі кіраўніком дзяржаўнай камісіі па расследаванні тых падзей у сталіцы нашых суседзяў?..

— Так, якраз мяне паслаў у Вільню Гарбачоў, каб разабрацца ў сітуацыі. І, на мой погляд, свае функцыі я тады выканаў цалкам. Мне ўдалося тады не дапусціць увядзення ў гэтым горадзе надзвычайнага становішча, а значыць, яшчэ большага распальвання канфлікту, яшчэ больш сур'ёзнага кровапраліцця. Па вяртанні я зрабіў падрабязны даклад Гарбачову. Памятаю, што падчас даклада ён быў нечым моцна ўзрушаны і, як падалося, успрымаў мяне неадэкватна. Відавочна, што тады якраз і разгаралася на самым версе кульмінацыя жорсткай барацьбы за ўладу, у ходзе якой Прэзідэнт рабіў сваім апанентам адну саступку за другой. Што, на мой погляд, і скончылася ўрэшце ГКЧП і Віскулямі. Я думаю, што літоўскія падзеі былі адным з ключавых звёнаў той барацьбы. І хоць тады, у студзені 1991 года, Гарбачоў коштам неверагодных высілкаў змог утрымаць сітуацыю, але гэта была ягоная піра перамога. Пасля Вільні ён стаў усё больш вагацца пры прыняцці рашэнняў, чым і карысталіся яго апаненты і акружэнне. Гарбачоў станавіўся ўсё менеі упэўнены ў сабе і паступова ўвогуле аказаўся не ў стане рэальна кіраваць сітуацыяй у краіне.

— Скажыце, а калі ў вас асабіста з'явілася адчуванне, што магутная краіна пачынае разбурацца?

— А вось якраз пасля майго віленскага даклада Гарбачову... Пасля падзей у Вільні Прыбалтыка, Украіна, Закаўказзе пачалі ўсё больш настойліва імкнуцца да «разводу» з СССР. Паколькі той «развод» станавіўся няўхільным, яго трэба было правесці як мага больш цывілізавана, з найменшымі стратамі. І такая лінія ў акружэнні Гарбачова, як вядома, таксама была. Але яна, на жаль, не пераважыла ўрэшце... Дарэчы, і я пісаў не адну запіску Гарбачову на гэты конт, але на іх ніхто не зрэагаваў. А ўвогуле, апошнія паўгода праўлення Гарбачова было нейкае адчуванне яго агаломшанасці сітуацыяй. Мне здаецца, ён з яе так і не выйшаў. У складанейшы для краіны час ён стаўся няздатным прымаць важныя рашэнні.

Між тым Гарбачоў быў чалавечным, і гэта, безумоўна, паспрыяла таму, што развал такой вялізнай краіны адбыўся без вялікіх ахвяр, узрушэнняў, якія няўхільна спадарожнічаюць усім рэвалюцыйным часам. Словам, маштаб фігуры гэтага чалавека і яго рэальнае месца ў гісторыі ацэніць толькі час.

Віленскія падзеі ўпершыню вельмі выразна выявілі глыбокі раскол у вышэйшым кіраўніцтве СССР, што паспрыяла яго агоніі. Літаральна праз некалькі месяцаў пасля гэтых падзей Вільня заявіла пра сваю незалежнасць ад СССР. На з'ездзе народных дэпутатаў СССР, які тады адбываўся, я, як старшыня камісіі па справах нацыянальнасцяў, прапаноўваў прызнаць гэтую незалежнасць, бо ўжо было зразумела, што Літву не ўтрымаць. Калі б цэнтр усё ж паспрабаваў утрымаць яе сілай, то гэта была б, магчыма, не зусім Чачня, але нешта вельмі падобнае. Словам, трэба было годна выходзіць з сітуацыі і ратаваць тое, што яшчэ заставалася. Але з'езд тады адхіліў маю прапанову...

— І ўсё ж такі, хто персанальна больш за ўсё павінен у развале Саюза? Чаму ён рухнуў так хутка? Няўжо той жа Гарбачоў не ведаў, урэшце, што за ягонай спіною рыхтуецца віскулёўская сустрэча?

— На пытанне: «Хто вінаваты?» заўсёды адказваць прасцей, чым на пытанне «Што рабіць? ..." Што ж да Гарбачова, то ён ведаў пра магчымую сустрэчу ў Віскулях. Незадоўга да тых снежаньскіх падзей я папярэджваў яго. Гэта было дзесьці ў кастрычніку 1991 года. Толькі што быў выбраны Старшынёю Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслаў Шушкевіч. Неяк ён запрасіў мяне да сябе ў Вярхоўны Савет на размову. Яна была даволі доўгай і закранала шмат праблем і саюзных, і беларускіх. І вось напрыканцы нашай размовы ён раптам спытаўся: «А што, калі я запрашу Ельцына на паляванне ў Белавежскую пушчу?».

— Відаць, спаў і думаў , як разваліць СССР?..

— Мяркую, што Шушкевіч тады проста хацеў бліжэй пазнаёміцца са сваім калегам — кіраўніком найбольшай саюзнай рэспублікі. Я не знайшоў тады ў гэтай ідэі нічога крамольнага і адказаў: «Чаму ж не ?..»

Праз які тыдзень Шушкевіч ізноў мяне запрашае да сябе і адразу ў лоб пытаецца: «А што, калі я яшчэ і Краўчука ў пушчу запрашу?» Я яму кажу, што гэтага катэгарычна нельга рабіць. Што сам факт такой сустрэчы будзе выглядаць для азіяцкіх рэспублік Саюза змовай... А ён мне: «А я ўжо запрасіў!..»

Я не прарок і, зразумела, не ведаў, што ў Віскулях падчас палявання на вепрукоў трох лідэраў саюзных рэспублік будзе мімаходзь дэнансаваны Саюзны дагавор, але інтуітыўна адчуваў, што дабром гэтая сустрэча не скончыцца...

— Але як усё ж вы папярэдзілі непасрэдна Гарбачова?

— Дзесьці за тыдзень да Віскулёў я прыляцеў па справах у Маскву. Адразу накіраваўся да Гарбачова. Падчас сустрэчы з ім і распавёў, што ў Белавежы плануецца, на мой погляд, даволі небяспечная сустрэча. Ды Гарбачоў быў верны сабе. Ён мне адказаў так: «Што ты мяне палохаеш, ці першы раз яны між сабою стасуюцца. Хай сабе пап'юць у пушчы гарэлкі, трохі развеюцца ад спраў надзённых. У панядзелак яны ўсе, як агурочкі, будуць у мяне на абмеркаванні Саюзнага дагавора...» З тым я і пайшоў...

— Кажуць, што Шушкевіч запрашаў «на вепрукоў» і Назарбаева?...

— Так... Але той даляцеў толькі да Масквы і там спыніўся. Ён, відаць, таксама адчуваў, што ў Беларусі пахне паленым.

— Дык адкуль насамрэч раслі «рожкі» віскулёўскай драмы?

— Наўрад ці быў нейкі персанальны аўтар гэтай ідэі... Але галоўным яе каталізатарам, безумоўна, быў Бурбуліс, найбліжэйшы дарадца Ельцына. Пасля жніўня Ельцыну ўжо было мала тае ўлады, якой ён валодаў. Яму захацелася большага — правіць Расіяй «самодержавно». І такія, як Бурбуліс, былі не болей чым рэалізатары ягоных таемных жаданняў.

— Зноў суб'ектыўны фактар?

— Безумоўна. Людзі з надзвычай стракатага акружэння былога першага сакратара Свярдлоўскага абкама, так званы «свярдлоўскі клан», пасля жнівеньскага путчу крыху ашалелі ад нечакана нахлынуўшай на іх улады, вядомасці, уплывовасці. Таму, мне здаецца, яны не вельмі добра ўсведамлялі, што робяць.

— Выходзіць, не такая была магутная краіна СССР, калі так лёгка разбурылася?..

— Па сваіх магчымасцях, патэнцыяле і ўплыве на сусветны парадак СССР быў вялікай і магутнай краінай. Нездарма яго разам з ЗША кітайцы адносілі да так званых сусветных «гегемонаў»-супердзяржаў. Іншая рэч, што ў апошнія гады яго існавання гэтая магутнасць была істотна падарваная негатыўнымі ўнутранымі працэсамі.

— Шмат пісалася і гаварылася пра ўдзел у дэмантажы СССР Захаду...

— У Захада, адрозна ад СССР, былі простыя тактыка і стратэгія, заснаваныя на метадзе найменшых затрат. Канечне, СССР быў геапалітычным канкурэнтам і Захад быў наўпрост зацікаўлены ў яго аслабленні. У плане ўздзеяння на працэсы ў СССР галоўны прынцып у іх быў наступны: калі яны ідуць, як належыць, — дапамагаем і спрыяем, калі не, то крытыкуем і імкнёмся скіраваць у патрэбнае рэчышча... Але, думаю, што і Захад не чакаў такой хуткай развязкі.

— А як жа звышпраніклівыя імперыялістычныя спецслужбы, якія «расхіствалі»..?

— Усе гэтыя размовы пра вызначальную ролю ў распадзе СССР спецслужбаў, разведак і гэтак далей, як мне падаецца, беспадстаўныя. Я добра ведаў магчымасці і ўзровень савецкіх спецслужбаў і ўпэўнены, што яны сваім заходнім калегам вольна разгуляцца не давалі ніколі. Рэч была ў стане здароўя самой краіны, сістэмы...

— А можа, у стане здароўя самога савецкага палітычнага істэблішменту?..

— Здароўе сістэмы якраз у многім і залежыць ад здароўя (і духоўнага, і фізічнага) тых, хто «наверсе». А таксама іх узроўню і адпаведнасці маштабам пастаўленых задач. У крытычных для той ці іншай дзяржавы сітуацыях, а асабліва такой вялізнай краіны, як СССР, вельмі важна было, хто ў гэты час знаходзіцца на капітанскім мастку...

Зразумела, было шмат адмоўных аб'ектыўных фактараў, якія паспрыялі распаду СССР. Нам дорага каштавала звышцэнтралізацыя ў палітыцы і эканоміцы, якая каменем вісела на шыі дзяржавы. Калі кожны «чых» у якіх-небудзь Мцэнску, Глухаве ці Слуцку мусіў быць узгоднены ў Маскве. Але ў СССР была надзіва дагматычная ідэалагічная сістэма, стрыжнем якой быў так званы прынцып дэмакратычнага цэнтралізму і якая пільна сачыла за тым, , каб ніхто ні на ёту не «адступаў ад нормаў»... Ён жа быў і галоўным тормазам... Так што перадумовы Віскулёў ствараліся доўга, а ў Белавежскай пушчы быў толькі канстатаваны факт развалу...

— І якія, на вашую думку, галоўныя наступствы Віскулёў?.

— Тое, што адбылося ў Белавежскай пушчы, мне здаецца, у гістарычным плане было немінучым. Іншая рэч, як гэта трэба было рабіць. Дык вось многае зроблена было тады проста неразумна. Чаму перад тым, як сесці падпісваць такія дакументы, не вырашылі папярэдне пытанне са зброяй, прычым не толькі ядзернаю. І гэта адно з самых галоўных адмоўных наступстваў Віскулёў. Чаму не абгаварылі пытанне аб энерганосьбітах? Напрыклад, наша рэспубліка брала актыўнейшы ўдзел у будаўніцтвах газанафтаздабываючых комплексаў у Сібіры, але мы нічога з гэтага не атрымалі.

Зрэшты, былі і станоўчыя вынікі. Пасля Віскулёў на карце свету з'явілася незалежная Рэспубліка Беларусь — векапомная мара многіх пакаленняў беларусаў.

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКІ

ДРУК

З пакалення спаленых вёсак

Прачытаў нядаўна дакументальна-мастацкую аповесць Аркадзя Нафрановіча "Мая адысея", што выйшла ў выдавецтве "Юнацтва". Успаміны пра перажытае самім аўтарам заўсёды чытаюцца з цікавасцю як старэйшымі, так і маладымі чытачамі. Старэйшыя з замілаваннем згадваюць пры гэтым нешта сваё, параўноўваюць, маладыя суперажываюць, знаходзяць штосьці важнае для сябе ў чужым жыццёвым вопыце. Некалі Максім Горкі зазначыў, што кожны чалавек можа напісаць адну кнігу — пра сваё жыццё. І кніга гэтая будзе цікавай, асабліва тады, калі аўтару давялося перажыць нямала знамянальных падзей, прайсці праз цяжкія жыццёвыя выпрабаванні.

Дзяцінства Аркадзя Нафрановіча прыпала на гады Вялікай Айчыннай вайны. Разам з усімі жыхарамі сваёй роднай вёскі Юшкавічы, што на Мядзельшчыне, ён аказаўся ў фашысцкай Германіі і прабыў там з 1943-га да 1945-га года. Яму было тады ўсяго шэсць гадоў, і ён не зазнаў паднявольнай працы, але ўдосталь нагараваўся, нагледзеўся на жудаснае жыццё гвалтоўна вывезеных з родных мясцін мірных жыхароў.

З якім замілаваннем апісвае Аркадзь Нафрановіч мірнае даваеннае жыццё Юшкавіч! Хай сабе і не было яно лёгкім, вясёлым, але знаходзіліся ў ім для маленькага Аркадзя свае прывабныя часіны. Што цікава: ён як нешта светлае згадвае не толькі вячоркі, танцы, гульні, святы, але і працу на малацьбе, калі дапамагаў бацькам і адчуваў гордасць і радасць, што і ён — работнік! Мне, земляку аўтара было асабліва цікава чытаць гэтыя старонкі, бо і ў маіх родных Верацеях гэтак жа жылі, гаварылі, святкавалі, выхоўвалі дзяцей у пашане да людзей і любові да працы. Нафрановіч не раз у сваёй кнізе ў думках пераносіцца ў наш час, параўноўвае і прыходзіць да высновы, што спрадвечныя няпісаныя маральныя правілы, якімі некалі кіраваліся ў вясковых сем'ях, лепей садзейнічалі выхаванню, чым што іншае, запазычанае з кніжак, з найноўшых тэорый выхавання.

Аднавяскоўцы Нафрановіча ў час вайны дапамагалі партызанам, некаторыя самі пайшлі ваяваць. Фашысты адпомсцілі за гэта, спаліўшы вёску, а ўсіх жыхароў, ад старых да малых, яны адвезлі ў Нямеччыну. Сям'я Нафрановічаў апынулася ў вёсцы Шубы непадалёк ад Франкфурта-на-Майне. Дарослыя сталі працаваць на фабрыцы. Хлопчыкава памяць захавала і карціны здзекаў з таннай рабочай сілы, рабоў рэйха, і пераказаныя ягоным бацькам эпізоды сутычак з немцамі, дзе таксама выявіліся жорсткасць і антыгуманнасць у адносінах да рабочых. Невясёлае жыццё было і ў самога Аркадзя. Але ўсё ж з адлегласці пражытых гадоў Нафрановіч не засяроджваецца толькі на адмоўным, не малюе ўсё, што было тады, у адных чорных фарбах. Вось два раздзелы: "Немцы — людзі высокай культуры" і "Немцы — народ сумленны і справядлівы". Упэўнены — яны не маглі б з'явіцца, калі б кніжка гэтая пісалася па гарачых слядах падзей, бо тады хай сабе не розумам, але пачуццямі аўтар яшчэ перажываў бы свой боль. Цяпер жа ён не змог абмінуць праяў і добрых адносін да беларусаў, якія трапілі ў Нямеччыну, аддаў належнае станоўчым якасцям характару немцаў, асаблівасцям іх ладу жыцця. Нават зазначае, што таму-сяму ў іх можна і павучыцца. Я ў гэтым бачу не толькі нашу славянскую ўсёдаравальнасць, дабрыню, але і жаданне аўтара быць сапраўды сумленным сведкам падзей, справядлівым у сваіх развагах і высновах. Але ёсць тут і большае: грунтуючыся на дзіцячых уражаннях, аўтар разважае пра тое, што людзі не павінны забіваць адзін аднаго, што ніводзін народ сам па сабе не ваяўнічы, хоча нармальна жыць, працаваць, весяліцца.

У кнізе нямала цікавых, пазнавальных эпізодаў, звязаных з апошнімі днямі вайны, вызваленнем, вяртаннем на радзіму. Тое, што занатавана ў ёй, не нафантазіруеш, не выдумаеш, тут усё спісана з рэальнага. Нафрановіч апавядаў не толькі пра найбольш памятныя яму цяжкія гады ў Германіі, але і пра тое, як яшчэ доўга адгукалася вайна ў жыцці яго самога і ягоных аднавяскоўцаў, як вучыўся ва ўмовах, калі не хапала не толькі сшыткаў і чарніла, але і цяпла, і наедку, і дзіцячых радасцей. Аднак жа і тут Нафрановіч знаходзіць светлыя фарбы, добрым словам успамінае бацькоў, настаўнікаў, аднавяскоўцаў і аднакласнікаў. Мусіць, такая ўжо ўласцівасць дзіцячай памяці — найперш згадваць добрае.

Натуральна завяршаюць аповед пра ўсё тое адметнае, што давялося перажыць, раздзелы пра сустрэчу на Смаленшчыне з чалавекам таго ж "пакалення са спаленых вёсак", невясёлую сустрэчу праз многія гады.

Нафрановіч — паэт, і таму натуральна, што перажытае было выказана ім не толькі ў прозе, але і ў вершах. Яны месцамі сталіся дарэчы і падчас успамінаў, але тое, што аказалася нявыказаным у прозе, аўтар выявіў у заключным раздзеле "Споведзь", цалкам складзеным з вершаў, якія нібыта яшчэ раз вяртаюць чытача да ўсяго раней выказанага. Тут і радкі, у якіх гучыць любоў да роднай зямлі, і згадкі пра сваю "адысею", у якой не было прыгод, а былі горкія, нярадасныя падзеі, і роздум над перажытым.

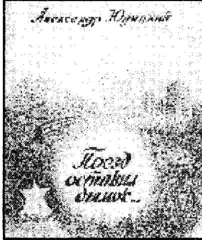
Добрую, сумленную кнігу напісаў Нафрановіч. Упэўнены, што яна ляжа на душу не толькі тым, каму адрасавана — дзецям, але і кожнаму, хто неабыякавы да сённяшняга і мінулага, хто, як і аўтар, жадае:

Каб больш дарвацца да улады,
Нідзе фашысты не змаглі,
І людзі без грызні і звады
Вялі свой рэй на ўсёй зямлі.

Міхась КЕНЬКА

“Поезд оставил дымок...”

Кнігі, як вядома, нараджаюцца па-рознаму. Найчасцей аўтар загадзя акрэслівае задуму і, не спяшаючыся, ажыццяўляе яе. Часам бывае і так, што кніга становіцца вынікам збору асобных мастацкіх твораў, што друкаваліся ў розны час без прэтэнзіі на тое, што яны калі-небудзь складуць зборнік. А нярэдка жаданне сабраць пад адной вокладкай напісанае ў розны час становіцца патрэбай асэнсаваць пройдзены шлях. Гэтым кіраваўся і Аляксандр Юдзіцкі, калі браўся за складанне сваёй кнігі “Поезд оставил дымок...”, выпушчанай

Выдавецтвам С. Лаўрова ў Брэсце: “За спіной амаль пройдзеная дарога. Вось-вось шэсцьдзесят. Многа, мала? — Пытанне. А што многа? А восемдзесят, пяцьдзесят, трыццаць? Кожнаму адмераны свой адрэзак шляху”. У прызнанні “Як нараджалася гэтая кніга” ён працягвае: “Неяк прачытаў у апавяданні Віля Ліпатава, які памёр ужо, што старыя ў 100-120 гадоў нажыліся, адыходзяць спакойна. Магчыма, і так. І ўсё ж добра, што чалавеку не дадзена ведаць, калі яго час наблізіцца да непазбежнай кропкі “Х”. І ўдакладняе, што гэтая кніга нарадзілася “з жыцця. З яго адчуванняў. Са спроб перадаць іх, каб расказаць аб падзеях, аб людзях”. “О людях хороших, о снежных порошах, о солнечных днях, о весенних дождях, о старых и новых друзьях”. Кожны чалавек — “планета”. Гэта не банальнасць, няпростыя словы, варта толькі агледзецца, убачыць яго, паспрабаваць зразумець”. А цікавых людзей на сваім шляху А. Юдзіцкі напаткаў нямала, бо так атрымалася, што давялося кантактаваць з многімі. У першую чаргу, вядома, калі стаў газетчыкам, атрымаў магчымасць часта выязджаць у камандзіроўкі. Але не толькі гэта паспрыяла яго жаданню прыглядзецца да чалавека. Як сведчыць у прадмове “Чалавек узяўся за пяро” Анатоль Гарэй, які таксама прайшоўся не адной жыццёвай сцяжынай-пуцявінай дзеля “некалькіх радкоў у газеце”, “Аляксандр Юдзіцкі — інжынер па адукацыі. Доўгі час займаўся руціннай работай у абласным энергетычным упраўленні”. І таксама сустракаў цікавых людзей. З жыццёвых назіранняў і нарадзіўся першы раздзел кнігі — “Партрэты”. Расказваючы пра людзей, якія пакінулі глыбокі след у душы, ён імкнецца да той праўдзівасці, за якой чалавек паўстае такім, якім ёсць у сапраўднасці. Але гэта не значыць, што А. Юдзіцкі абмяжоўваецца толькі канстатацыяй пэўных фактаў, згадвання больш ці менш значных эпізодаў з жыцця свайго героя. Дарэчы, паколькі гэтыя аповеды маюць пад сабой дакументальную аснову, у іх нязменна прысутнічае і сам аўтар. А такая прысутнасць дазваляе яму выказваць асабістае стаўленне да таго, што адбывалася і што адбываецца цяпер. Канечне, гэтыя выказванні спадабаюцца далёка не кожнаму, прынамсі, тыя, што тычацца гаворкі пра колішні Савецкі Саюз. Але, не будзем забываць, што кожны мае права на ўласнае меркаванне. Іншая справа, наколькі ў сваіх развагах аўтар прытрымліваецца аб'ектыўнасці. А ў гэтым А. Юдзіцкаму якраз не адмовіш. “Сон у Варшаўскім экспрэсе”, “Абыход”, “У войсках” — прыкметныя штрыхі з жыцця. І нядаўняга, і цяперашняга. А жыццё гэтае паўстае праз лёсы неардынарныя. Асабліва гэта відавочна ў “Абходзе”, калі А. Юдзіцкі згадвае колішняга камандзіра разведвальнага ўзвода Васіля Тота, з якім пазнаёміўся ў 1968 годзе, калі савецкія войскі былі ўведзены ў Чэхаславакію. Тады разам з іншымі А. Юдзіцкага прызвалі ў войска. Тот быў чалавекам сумленным, добра ведаў сваю справу, знаходзіў паразуменне з людзьмі. Але прайшлі гады і ён стаў не патрэбны грамадству, ператварыўся ў звычайнага бомжа. Чаму так здарылася? Наконт гэтага, зразумела, можна разважаць шмат. Але ў тым выпадку, калі пісаць праблемны артыкул. У А. Юдзіцкага была іншая задача, таму ён і абмежаваўся расказам пра Тота. Паведаўшы пра яго са скрухай і болем. Канечне, можна пажадаць аўтару, што трэба было б паказаць характар галоўнага героя ў развіцці. Але, не будзем забываць: кожны піша так, як лічыць тое неабходным. І ў гэтым сэнсе “Абыход” не прэтэндуе на нейкае дапісванне. Гэта і тычыцца іншых твораў, што ўвайшлі ў кнігу. Яны нераўназначныя ў мастацкіх адносінах, асабліва тыя, якія пісаліся па гарачых слядах падзей і належаць да так званай бягучай журналістыкі. Разам з тым напаткоўваеш навелы, якія сведчаць аб уменні А. Юдзіцкага быць назіральным, выбіраючы пры гэтым тое, што прэтэндуе на мастацкае абагульненне. Таму і атрымалася, напрыклад, навела “Маленькі Арбат”, у цэнтры якой мастак, захоплены сваёй справай.

Міхась ГЕНЬКА

“Быць беларусам — гэта значыць...”

Заінтрыгавала сама назва кнігі Рыгора Барадуліна — “Босая зорка”. Зорка і на зямлі? Але потым успылo аднекуль з глыбінь памяці — гэта нашы далёкія-далёкія прашчуры ўпершыню пачалі параўноўваць-асацыіраваць душы людзей-працаўнікоў з нябеснымі свяцiламі — Зоркамі. Болей таго, лічылася, што калі чалавек паміраў маладым, у росквіце сіл, то ягоная зорка-знічка павінна была гарэць намнога ярчэй і даўжэй, бо ў зямным жыцці ён не здолеў нарадавацца ўволю. Здавалася б наіўнымі былі ранейшыя жыхары крывіцкіх зямель, але гэта толькі на першы погляд, бо многа з міфалагічна-фальклорнай спадчыны, дайшоўшае да нас, пераконвае ў непарушнай чысціні духоўнасці продкаў. Непарушнай і... надзвычай безабароннай. Ці не таму і назваў сваю зорку Р. Барадулін босай? Яна ж існуе толькі ў памяці, ва ўяўленні, і пры гэтым усім, уявіць яе можа чалавек, які з адкрытай душой і сэрцам адносіцца да духоўнай спадчыны прашчураў.

Зорка босая йшла нацянькі,
Бо спазніцца баялася дужа.
Дзе ступала, цвілі васількі,
Дзе стаяла, усміхалася ружа.

“Босая зорка”.

Так ужо спрадвеку вядзецца, што дзе згадваюцца зоркі, то там абавязкова прысутнічае сам Бог, святыя, апосталы. Не адступае ад гэтай традыцыі і Р. Барадулін. Але ў ягонай высокамастацкай апрацоўцы агульнавядомых біблейскіх матываў мяне прыцягвала тое, што пададзена паэтам непаўторна-арыгінальна, гэтак, як не можа зрабіць ніхто іншы, акрамя самога дзядзькі Рыгора. Напрыклад, як хараша паказваецца ў ягонай трактоўцы самабытнае вушацкае паданне аб тым, як цыган імкнуўся хоць неяк палегчыць пакуты распятага Хрыста: “І вочы заплюшчыла цішыня. Цыган прыставіў цвік і з размаху На даланю насадзіў авадня Замест цвіка — насуперак страху” (“Благаславёны падман”).

Аўтар кнігі сцвярджае, што ўсё, створанае на Беларусі, было адштукавана Усявышнім з замілаванасцю і любоўю. А інакш і нельга было, бо тут жыў вольналюбівы і працавіты народ, які меў права на годнае жыццё: “Белую аблачынку вішні Здаецца выдыхнуў Усявышні”. Верылася ў тое, што “будзе ў нас як сусед Сусвет” (“Акрамя”). Але ж, на вялікі жаль, атрымалася зусім іншае, і Р. Барадулін з сумам зазначае ці згадвае пра тое, што гавораць пра сучаснага беларуса ягоныя суседзі, “Пакуль не наб'е сабе добры гуз Беларус не ўзгадае, Што ён — беларус”. Ад гэтага засцерагалі тыя, што свечкамі яркімі згаралі, служачы Айчыне. Хіба ж не пра гэта гаворыць сваімі творамі Вялікі Беларус — Васіль Быкаў? У вершы, прысвечаным яму, ёсць такія радкі: “Ён прадбачыў, прадказваў, прарочыў. Ён душою крычаў. Ён маўчаў” (“Непачуты”). А крычаць было пра што! Вядома ж, быць беларусам, паводле паэта, — быць сапраўдным патрыётам. А ці кожны здольны да такога, ці кожны адважыцца пакласці на алтар служэння Айчыны нешта больш важкае і істотнае, чым пустыя дэкларацыйна-мітынговыя словы? Наступныя радкі аўтара кнігі з'яўляюцца сведчаннем ягонай уласнай грамадзянскай пазіцыі, а не таго самага абыякавага да рашучых дзеянняў “народа”:

Быць беларусам —
Гэта значыць,
За родны Край згараць на дым,
Па-беларуску чуць і бачыць
На гэтым свеце і на тым.

“Быць!”.

Таму і атрымалася, што “На Беларусь вяртаецца Бог, не спяшаючыся вяртацца”.

Мяне вельмі ўразілі шчымліва-балючыя радкі кароткага, але празмерна-эмацыянальнага верша “In memoria”. Працытую яго цалкам:

Над Беларуссю
Сонца марудна ўстае,
І спяшаецца за навалай навала.
Адам Міцкевіч паліць
Беларускія вершы свае,
Каб напісаў іх Янка Купала.

Ці не ў гэтых радках заключана ўся філасофская ацэнка беспрасветнага мінулага беларусаў? Але ж і наперадзе не толькі ў нашчадкаў крывічоў, а ўвогуле ў чалавецтва не надта светлыя перспектывы. Таму біблейскае павучанне гучыць з вуснаў Р. Барадуліна прарочым напамінам тым, хто марыць перакроіць законы жыцця на ўласны лад, не прытрымліваецца адвечных законаў маралі і гуманнасці: “Божа, паспагадай усім, — Каб вайной не ішоў Брат на брата, Каб ржавела сякера ў ката, Каб вячэраю пахнуў дым” (“Ксты”).

Назіраючы за тым, як змяняліся адносіны да мовы людзей, якія жывуць на старадаўняй крыўскай зямлі, паэт спрабуе прадбачыць, калі ж усё-ткі родны край у чарговы раз адчуе ўмяшальніцтва Усявышняга. Спадзяванне толькі на яго, вера — у яго таксама:

Заселіць Беларусь наноў
Бог беларусамі такімі,
Што будуць на сваёй радзіме
Панамі без чужых паноў.

“Калі апошні...”

Хіба ад радасці Р. Барадулін вымушаны быў зазначыць наступнае, “спісанае” з рэальнага жыцця: “Сказаць я не бяруся. Як нарадзіцца не прыпала, Хаця б памерці давялося У беларускай Беларусі” (“Хаця б”).

Нездарма ж, відаць, аўтар кнігі сумняваецца, бо ёсць для гэтага ўсе падставы, “Што нехта захоча Сказаць пра мяне: Ён быў на паслугах У матчынай мовы” (“Жаданне”).

Карані ж самога Р. Барадуліна, якія злучаюць яго з генетычнай памяццю продкаў, — надзвычай трывалыя. Гэта не проста пералічэнне прашчураў, якія адышлі ў нябыт, а веданне традыцый і абрадаў, сімвалаў і міфалагічных персанажаў, як роднай Вушаччыны, так і ўсяго славянскага (а магчыма, і шырэй!) свету. Паэт падкрэслівае, што няма ў дзяцінстве ў нас ні добрых, ні благіх, вось толькі, падросшы, перайшлі мы ў тую ўмоўную мяжу, за якую забаранялі пераступаць продкі. Перайсці перайшлі, а вярнуцца не можам. Не выключана, што ў большасці выпадкаў проста не хочам, або ўвогуле нават не задумваемся над такім пытаннем, “Хто старэйшы, думка ці слова, Хто шчырэйшы з іх?” (“Хто”). Не кожны здольны з выклікам гукнуць: “Чысцінёю тваёй (Беларусі. — **А. Н.**) прычашчуся, Сорам твой на мяне хай падзе” (“Беларусь — ты мой сон вялікодны”). Хіба аўтар не мае рацыі, калі зазначае: “Няма калі Богу старэць, Бо чорт маладзее з гадамі” (“Няма калі”)? Спрэчка паміж гэтымі двума міфічна-біблейскімі персанажамі вядзецца з сівых стагоддзяў, калі толькі ўсталёўвалася жыццё на зямлі, і яны пачалі ў народнай міфалогіі існаваць узаемавыключнай парай. Ёсць і іншыя ўзаемавыключныя пары, сярод якіх галоўная, мабыць, — гэта жыццё і смерць. Паэт сфармуляваў вельмі коратка, затое праўдзіва, без усялякіх спачувальна-бязглуздых слоў, адыход звычайнага чалавека ў нябыт, у іншы свет: “Ды як я буду паміраць, нікому Усё гэта нецікава, Як і мне...” (“Відаць”).

Той, хто пайшоў ад жывых, застаецца ў іхняй памяці да таго самага часу, пакуль пра яго ўспамінаюць. Нездарма ж нашыя мудрыя і спрактыкаваныя прашчуры ўвялі ў побыт абрады-святы — Радаўніцу, Дзяды. У гэтыя дні жывыя найбліжэй кантактавалі са сваімі памерлымі. Менавіта кантактавалі, бо свята верылі, што ў тым свеце іх будзе чакаць больш лёгкае жыццё, якое яны заслужылі будзённымі справамі, ці ўдзельнічаючы ў ратных паходах: “Радаўніца Радавод даўніну Цёмнымі апаўе каранямі. Цень забытай душы акрыляе Абапершыся на труну” (“Радаўніца”). Ці другі верш — “Вылучна беларускі”, “Каб памянулі птушкі заадно Высокіх продкаў... Сухі дзядоўнік, як ахвярны дуб... А на Дзяды і змрок куццёй вячэрае”. Мы пакінулі ў ім найбольш старадаўнія архетыпы (першавобразы), якія, як нам здаецца, прыгадваюць часы язычніцтва, таго самага перыяду, калі на тэрыторыі сучасных беларускіх земляў зараджаўся сацыяльна-грамадскі лад. Гэтыя самыя абрады і традыцыі, святы і “рэшткі” міфаў і ёсць першасныя ўяўленні продкаў пра акаляючы свет. Падумаць толькі! Прараслі, захаваліся, ажылі ажно праз тысячу гадоў. Мёртвыя

Рыгор Барадулін. “Босая зорка”. Мн., “Кніга”, 2001.

Цені Крывіцкай Атлантыды

РЭЦЭНЗІЯ, ЯКОЙ НЕ ПАВІННА БЫЛО БЫЦЬ

Прызнацца, адкрывала я гэтую кнігу з насцярогай.

А як загадаеце ставіцца, калі ва ўсіх прадмовах, пасляслоўях і анатацыях аўтар гэтак дыстанцыруе ўласны інтэлект ад інтэлекту патэнцыйнага чытача? Не запрашэнне да знаёмства; не, крый Божа, заваблiванне цікавым зместам — а праўдзівы выклік на турнір, які правакуе ўнутраны супраціў: ды чаму гэта я мушу здаваць аўтару іспыт па веданні Хайдэгера, усходняй эзатэрыкі ды іншае інтэлектуальнае трасцы? І якую ж нуду мусіць напісаць чалавек, калі яе нават нельга зразумець без ведання Хайдэгера? “Dazein” не хапала ў айчынным прыгожым пісьменстве! Нягледзячы на тое, што са здымка аўтар шчыра пазірае нам ў вочы, з прадмовы вынікае нават не скосы погляд збоку — а зверху ўніз, з п'едэстала, састаўленага з важкіх тамоў сусветнай мудрасці, набытай на суботнім кірмашы ў былой ВДНГ.

“У гэтую кнігу можна ўвайсці праз чатыры розныя дзверы. Выйсця з яе няма ніякага”... Страхоцце. І тлумачыцца, што ў залежнасці ад узроўню чытача, ён трапіць або проста ў раман (па вызначэнні анатацыі — постмадэрнісцкі), або ў кнігу гісторый, або ў філасафічны трактат, або ў “практычны дапаможнік па кітайскай народнай гульні ў інь і ян”. Не слаба...

Я адкрыла кнігу, загадзя падрыхтаваўшы годную скептычную міну, і...

Прывітанне, “генерэйшн Пі”, беларускі варыянт!

Прачыталася “на адным дыханні”, і такая “чыста тутэйшаўская” настальгія апанавала мяне, што я вырашыла, што ніколі не змагу нічога пра гэтую кніжку напісаць. Нягледзячы на прыняцце і супадзенне. Ну куды ж да чатырохслойнага постмадэрнісцка-іцзыньскага тварэння сунуцца з простымі “аднаклеткавымі” катэгорыямі “цікава”, “падабаецца”, “кранальна”... Ды яшчэ недарэчная паралель з Віктарам Пелевіным, ад якой ніяк не магу пазбавіцца, у той час як сам аўтар падкрэслівае сваяцтва з Картасарам энд Ка... Ды аўтар жа проста пакрыўдзіцца, калі нехта рэкне, што зразумеў ягоны опус, і нічога там, такога загерметызаванага, уласна кажучы... Вядомы прыклад з чорнай кошкай у цёмным пакоі ў з'явах мастацтва спраўджваецца такім чынам, што калі аб'яўлена пра прысутнасць той кошкі, яе знаходзяць **заўсёды**. А хто не знойдзе — прафан...

“Дзесяць медытацый з нагоды неіснавання свету” — і раптам аджывае збракаванае інтэлектуаламі наіўнае беларускае адраджэнне васьмідзесятых?

Мусіць, разгадка — у аўтабіяграфіі аўтара-героя:“Радзіма-Крыўя (Атлянтыда)...

1. Пахаваная на ядлоўцавых пустэчах.
2. Ціха пульсуе ў крыві.
3. У восьмым стагодзьдзі апусьцілася на дно гісторыі.
4. Сёння існуе як культурны міт”.

Так, гэта яно, пакаленне “Тутэйшых” і “Талакі”. Пакуль рускае “Генэрэйшн Пі”, якое выбрала “Пепсі”, імчала да прорвы ў цягніку “Жоўтая страла”, найбольш “прасунутыя” беларускія маладыя інтэлектуалы, акрамя агульнай скіраванасці ў нішто і адсутнасці сябе ў свеце і свету па-за сабой, абцяжарваліся неіснаваннем прывіднай Радзімы, Атлантыды на дне гісторыі. І насуперак суіцыдальна-дэструктыўнай традыцыі постсавецкага “інтэлектуалізму”, беларускія “іксеры” спрабавалі сваю Атлантыду ўзняць. Адрадзіць. Стварыць. У выніку мы маем беларускі постмадэрнізм, інвазіраваны нацыянальным рамантызмам. І як бы ні намагаўся аўтар, у дадзеным выпадку Ігар Бабкоў, спраўдзіць прынцып Іншага, адсутнасці аўтараў, выбудаваць форму адпаведна пралічаным прынцыпам — сімулякры (копіі, якія не маюць арыгінала), цытаванне твораў сусветнай культуры (з узурпацыяй і апаганьваннем іхняга месца), перанасычэнне тэксту алюзіямі і метафарамі, дэструкцыя часу, прасторы і етс, ад сябе не ўцячэш.

Як ні дэкларуй — “а вось зараз я ўжыў сімулякр”... А вось зараз, шаноўная публіка, мільгане алюзія на Борхеса...”

Ператасаваныя аўтарам сны і рэфлексіі аб'ядноўвае адзін герой — якога, па задуме аўтара, быць не павінна. Прычым недахопы рамана — а яны ёсць, робяцца неабходнымі рысамі ў партрэце гэтага галоўнага героя. Чалавека, які нарадзіўся ў Крыўі-Атлантыдзе.

Герой пад рознымі маскамі, у розных рэальнасцях займаецца стварэннем Беларусі. І атрымліваецца, што гэты герой у сукупнасці ўсіх сваіх масак-увасабленняў, — падобна таму, як птушкі Борхеса ствараюць адну птушку Сімург, — і ёсць Атлантыда-Беларусь. І Ян Клакоцкі, наменальна — магістральны герой, а насамрэч — адна з карнавальных масак (назва ж тлумачыць, што ўсе героі кнігі — “цені” Адама Клакоцкага, прататыпам якога, дарэчы, ёсць рэальная гістарычная асоба, чым Ценем ён ёсць сам). Ад гэтай постаці ідзе дрогкая павуцінка, ці лепш сказаць, пункцір фабулы — беларускі інтэлігент пачатку дзевятнаццатага стагоддзя збірае архіў сноў. Чужых, бо свае не сняцца. Кідаецца празрысты намёк для прасцячка-чытача: усе эпізоды рамана — запісы з таго архіва. Дарэчы, адзін з увасабленняў героя, нібыта наш сучаснік, працуе ў неіснуючым архіве Яна Клакоцкага.

Беларусь — гэта і дзяўчына Магдачка, расстраляная падчас высадкі парашутнага дэсанта над Наваградкам — яе сэрцам была

Ігар Бабкоў. Адам Клакоцкі і ягоныя цені. Менск, 2001.

дастукаліся да жывых. Нягледзячы на тое, што ўсё язычніцкае выкаранялася хрысціянскім. Р. Барадулін мудра вылучыў сярод мноства фальклорна-міфалагічных фактаў, вобразаў-сімвалаў самыя жывучыя, бо сам вельмі тонка адчувае вуснапаэтычную творчасць. Ці не пра сябе напісаў дзядзька Рыгор, калі зазначыў: "Не кожны ўмее легенду старую На новую абмяняць легенду" ("Не кожны...")? Ад сябе дадамо — далёка не кожны! А аўтар кнігі, наадварот, ажыўляе язычніцкія карані, пры гэтым не супрацьпастаўляючы старую веру новай, імкнучыся паказаць іх пераемнічамі. Тады і "крушня", і "капішча" вельмі лёгка асацыіруецца з "капліцай":

Вада не тое й тоіцца, каб ліцца,
Рыпіць ля крушні скруха:
Сон не руш...
Узгадвае пра капішча капліца —
Начлег часовы пералётных душ.

"Капліца"

Хіба ж не язычніцкія багі прывучвалі нашых продкаў верыць у святое, у лёс, у дабрыню і людскую спагаду? Хіба ж не ад іх сыходзіла тое, што не ўсё можна было парушаць або забываць? Хіба недзе схібіў паэт, калі напісаў наступнае: "Здаецца падчас, што й паганскіх багоў Як першапраходцаў, як чорнарабочых Госпад паслаў да зямных берагоў. Да працы зусім незямное ахвочых" ("Святасць"). Ад іх усё пачыналася. Іншая справа, што мала чаго засталося, а калі і засталося, дык перайначанае да непазнавальнасці. Здаецца ж, і ахова спрадвеку была надзейная, суровая і нядрэмная, "Ахоўцамі наскіх багоў паганскіх Ступаюць следам Дванаццаць ваўкоў" ("Пётраў сон").

Недзе адтуль, з глыбіні сівых стагоддзяў, змяюкамі прыпаўзлі ў нашу будзённасць хцівасць і зайздрасць, якія суправаджаюць чалавецтва на працягу ўсяго гістарычнага шляху: "Толькі абвіцца ўмей Шчыра каля спажывы. Час выпаўзання змей Ціхі. Таму й жахлівы" ("Час выпаўзання змей"). Увогуле, хоць змяя, па Р. Барадуліну, — "двайніца блісказіцы" ("Двайніца"), але яна даволі часта выступала ў сваім асноўным значэнні — запалохваючым. А адносна таго, што ў душы ці ў сэрцы кожнага чалавека "тоіцца змяя", далёка хадзіць не трэба. Дастаткова толькі спакусіцца і... Прыгадаем Адама і Еву... Колькі было тых трагічных памылак і не толькі ў сямейным жыцці? Колькі іх яшчэ будзе? А спакусы не меншае, а з кожным днём усё большае, бо і паводле народнага вынікае, што "шчасце адно не ходзіць, яно за сабою ліха-бяду водзіць". У Р. Барадуліна крыху па-іншаму, але сутнасць тая ж самая:

Бяда да шчасця хітра лашчыцца,
Бядзе самой сябе шкада.
Калі вадзе жывой заплачацца,
Не ўчуе мёртвая вада.

"Не".

Добра, калі побач той, хто выручыць, падтрымае, дапаможа ў цяжкую хвіліну. Вельмі важна пачуць ласкавае слова ў безвыходнай сітуацыі. Паэт не вылучаецца асабліва арыгінальнасцю, калі падкрэслівае, што на першым месцы тут стаіць... МАМА. Колькі б тае гадоў не было, якім бы сталым і ўпэўненым не быў, а яна заўсёды з'яўлялася стрыжнем, які не даваў пахіснуцца ад жыццёвых нягод:

Босая сцежка да храма
Ногі грахамі мые.
Родная толькі мама.
Родныя ўсе —
Чужыя!

"Толькі..."

Яе, на вялікі жаль, няма сярод жывых. Тым не меней, назаўсёды засталася ў сынавым сэрцы і памяці, "Я да скону заручаны з той стараною. Дзе мама, як зорка, стаіць нада мною".

Аўтар кнігі з сумам зазначае, што гады бяруць сваё, блізкія адыходзяць, "Сябры ў прыцішаным чаўне Плывуць памалу ў прааўчыну" ("Сцюдзёна"), бо спрадвечна, "Цемру тчэ чаўнок чаўна Харона, Сцюжу скрухі тчэ чаўнок труны" ("Суладнасць") і родная старонка, такая знаёмая, такая родная, становіцца іншай, "Зямля халодная, як нябожчыкава далонь" ("Чакае вершніка..."). Добра, калі яшчэ ікону з рук падхопяць нашчадкі, "Прытуліць з непрасохлых дошак восень Ікону возьме нехта малады" ("Каб шанаваў"). Зрэдку ў вершах гэтага накірунку прысутнічаюць і сімвалічныя птушкі смерці — "крумкач", "груганы": "І вочы выцалуе крумкач. Як роднага Прыме зямля сырая" ("Выгнанец"), "Пасівелыя груганы там мяняюць пер'е на цені" ("Жыву"). Прырода, крывіцкія краявіды блізка ўспрымаюць страты людзей, "Па сваіх былых гаспадарах Вішні плачуць Белымі слязамі". ("Белыя слёзы").

Р. Барадулін штохвілінна зазначае — як бы ты не ўпіраўся, як бы не намагаўся, але адвечнай плыні жыцця нікому не дадзена спыніць. Застаецца адно — плысці па цячэнні і фіксаваць тое, найбольш істотнае, якое працякае побач. Паэт напоўніцу гэтым карыстаецца, дзе з гумарам, а дзе з сумам піша: "На юбілеі паслухай ва ўсёй пекнаце, Тое, што ўжо не пачуеш, Лежачы на куце", "Ні ў зялёны гушчар, ні ў карчы Ад самога сябе не ўцячы". Як бы там ні было, але аўтар кнігі ўсё роўна ва ўсім чуе мелодыю жыцця — пачынальнай яна была б ці развітальнай:

Калі гады, нібы дзяды,
На прызбы стомы сядуць з краю,
Ён будзе мроіцца тады,
Анёл, які на лютні грае.

"Анёл, які на лютні грае".

Часам сустракаюцца радкі, асабліва ў "Ахвярынках", якія адразу можна запісваць у крылатыя выслоўі: "Рыжы паўсодна рыжы І ў Полацку і ў Парыжы", "Мулкая дужа Клетка сям'і, збітая з рэбраў мужа", "Глухому кажуху на вуха Пра скруху шэпча завіруха", "Траянскай пароды коні Цукар бяруць З далоні", "І брыдзе з пацуб'элкам вяроўкі, Быццам з гальштукам модным Казёл..." ("Мястачковы эцюд"), "Лепей золата, нияхай сабе й праткнутае, Чымся срэбра маладое некранутае" ("Удоўка і цнатліўка") і г. д.

І апошняе. Дзядзька Рыгор не быў бы Барадуліным, каб не ўсміхнуўся з сваю адмысловую бараду, падводзячы жыццёва-філасофскія высновы ў зборніку "Босая зорка". І, што самае адметнае, — зрабіў гэта непаўторна:

Лепш за мяне пяеш
(кот Мірон. — **А. Н.**) *курню*
Нахабнахвостым коткам...
...Хто здоўжыць век — тае лухты, —
Я з белай барадой ці ты
З бялюткім падбародкам...

"Табе"

Вось так. Сядзіць паэт са сваім катом і разважае. Хто асмеліцца ўпікнуць яго за гэта? Творчая, самабытная душа патрабуе і непрадказальнага выйсця.

Аляксей НЕНАДАВЕЦ

міфічная Беларусь. Гэта і той, каго арыштоўваюць у машыне Картасараўскай гераіні-Медзведзяняткі па дарозе ад Вільні, з кошыкам улётак. І студэнт гісторыка-філасофскага факультэта, пасаджаны ў вар'ятоўню за выдадзеную "там", у падступным капіталістычным свеце, кніжку... І той, што піша фантастычную ў яго рэальнасці гісторыю Беларусі, у якой БНР была разагнаная, а Вацлаў Ластоўскі не стаў прэзідэнтам магутнай краіны...

Асоба ў таталітарным грамадстве — тэма, аблюбаваная не толькі на постсавецкай культурніцкай прасторы. Але ў кантэксце Беларусі супрацьстаянне чалавека, які здольны да самастойнага мыслення, бязлітаснай ідэалагічнай машыне сінтэзуецца з пратэстам нацыянальна свядомага чалавека супраць асімілятыўнага прыгнёту. У прынцыпе, праблему гэтую Ігар Бабкоў паказвае ў рэчышчы апрабаваных вобразаў. Свет абсурду, дзе разумны чалавек абавязкова трапляе ў вар'ятоўню або падлягае фізічнаму знішчэнню. Антыўтопія, пачварная фантазія, начны кашмар, які спараджаецца ў мазгах героя, выяўляецца сучаснай рэчаіснасцю. Свет, дзе ўсе спяць, і ніхто аб гэтым не падазрае, акрамя асобных абуджаных, — прыём таксама не новы. З самых вядомых прыкладаў згадаем апавяданні Джона Прыстлі і Віктара Пелевіна, ці апавяданне Барыса Пятровіча, у якім герой жыве сапраўдным жыццём толькі падчас паветраных падарожжаў на дах будынка, што насупраць мінскага вакзала. Дарэчы, творы Пелевіна нагадвае і прыём увядзення элементаў усходняе эзатэрыкі, што неявязліва пераплятаюцца з нашай рэальнасцю. Шамбала, якую шукалі па беларускіх кавярнях васьмідзесятых — вобраз незвычайнай настальгічнай моцы.

Акрамя супрацьстаяння таталітарызму ўвогуле і этнацыду ў прыватнасці, герой рамана звыкла супрацьстаіць, як сказалі б раней, свету мяшчанства. Менавіта гэты супраціў, дарэчы, стаў дамінуючым у творах найноўшай генерацыі беларускіх літаратараў, пазбаўленых, у адрозненне ад "Генэрэйшн Пі-беларашн", "паршывага беларускага рамантызму". Свет мяшчанства — гэта свет прафаннай свядомасці, свет іерархіі паводле матэрыяльнай маёмасці, а таксама свет "традыцыйных" маральных нормаў. Герой Ігара Бабкова (якога нібыта няма) пакутуе ад неразумення сямейнікамі, сябрамі, каханай жанчынай. Каханне ў яго, вядома ж, вольнае ад забабонаў, і толькі паўпразрысты прывід Сімоны дэ Бавуар (якой у рамане насамрэч таксама няма) захінае ад чытача натуралістычныя падрабязнасці.

Элементы рэчаіснасці перамяжоўваюцца з фантазіямі, рэальныя асобы набываюць міфічныя рысы, прывідная сталіца прывіднае дзяржавы, Менск, перыядычна вяртаецца ў стан Мінска... Карнавал, аднак, перарываецца ў тых месцах, дзе аўтар страчвае пачуццё самаіроніі. Гэткі "клакоцкі", ад расейскага "клок", стыль падаецца заканамерным. Хутчэй за ўсё, што ідэя рамана выспявала ў аўтара перманентна, паралельна з тым, як друкаваліся досыць працяглы час яго кавалкі, якія, напэўна ж, мелі самадастатковы характар. Таму трохі штучна выглядае і агрэсіўна-інтэлектуальнае афармленне, усе гэтыя прадмовы і пасляслоўі да "містычнага досведу". Але што ж, паводле адной сучаснай тэорыі, сяньыўца культурнае з'явы належыць для абуджэння "духоўнага апетыту" добра перацэць па мяккіх месцах душы, адным з якіх, безумоўна, з'яўляецца самалюбства або інтэлектуальны снабізм.

Што тычыць рамана Ігара Бабкова ў кантэксце сучаснай беларускай літаратуры, то гэта размова цяжкая, неадпаведная і "разоблачительная", як Воландаўскі сеанс у Вар'етэ. У кантэксце літаратуры хаця б рускай была б відочная другаснасць, былі б паралелі, якія б дазволілі прэпарыраваць "Яна Клакоцкага" на "клокі"... А што ў Крывіі? У Крывіі пакуль ёсць кнігі пакалення "Тутэйшых", якія выдаюцца мізэрнымі накладамі за свой кошт, ці, калі каму пашанцуе, за кошт спонсараў... Бо наша Атлантыда яшчэ на дне гісторыі.

Мусіць, таму Ігар Бабкоў прадбачліва змясціў напрыканцы свайго рамана аўтарэцэнзію, названую "Ключы ад незамкнёнай брамы", або "10 думак на развітанне". Пад нумарам 6 там значыцца: "Кніга напісана з любоўю да Беларусі і гэта суцяшае таксама".

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

А як іскрыліся пёры!..

Сама не ведаю, што робіцца з маёй рукою і пяром... Збіралася пісаць, як пішуць добрыя людзі, рэцэнзію на паэтычны альманах "Рунь", што выйшаў гэтым летам у Паставах. Альманах — і вершы і Паэты яго — вартыя і заслугоўваюць ўдзячнага чытацкага слова. А напісалася... абурэнне...

(Не, дзякуй Богу, зусім не на тэму паэзіі і зусім беззадносна да вершаў і саміх Паэтаў з Паставаў).

"ЛіМ", друкуючы яго, "змякчыў" акцэнт на... меркаванне (?)... Няхай сабе...

Тое ж самае амаль і гэты раз.

Села пісаць Ніне Мацяш ліст, прачытаўшы яе новую Кнігу перакладаў "Багаславі сустрэчу мне" — Паэты французскай Плеяды 16 стагоддзя. А ліст нешта разагнаўся, і сталася: ліст — не ліст, рэцэнзія — не рэцэнзія... І — слабы чалавек: рэдакцыя папрасіла — і... аддаю прыватны ліст у рэдакцыю... Што гэта — легкадумнасць, авантура ці звычайнае дробнае прафесійнае славалюбства? Калі напісалася — дык абавязкова ў друк!

"Силен бес"... — сцвярджаў яшчэ Леанід Андрэеў.

Дарагая Ніначка!

Не ведаю, ці паверыш ты?

"Багаславі сустрэчу мне" я перачытвала...

Першы раз — у ч ы т в а л а с я толькі і... "млела" ад неспадзяванага адкрыцця. Другі раз — пазнаючы ўжо цябе самую і захапляючыся дакладнасцю настраёва-паэтычнага адчування і лексічным бляскам асобных радкоў і строф. Трэці — ужо з алоўкам у руцэ...

Дзякуй табе за такую не частую — у чытача — асалоду і навуку. Так! Так! (І навуку). Бо адно толькі ўступнае слова "Час. Век. Эпоха" і каментар у канцы кнігі варты грунтоўнай, не разведзенай на вадзе, мінімангарафіі. Адначасова і вычарпальный і не нудный...

І выдатна, што кнігу паэзіі французскай Плеяды 16 стагоддзя склала ты без замаху на акадэмічнасць, а папярэдзіўшы адразу: "...зборнік вельмі асабісты, бо склаўся з перакладаў, пакліканых да жыцця светапоглядными, эстэтычнымі, творчымі схільнасцямі перакладчыка". Гэтая перадумова таму і зрабіла яго небезабліччым і цікавым.

Таму і скончыць у с т у п — на мой погляд — трэба было б не сухавата акадэмічным "**Нам** вельмі хацелася...", а больш адкрытым і асабіста ўзнёслым: "**Мне** вельмі хацелася гэтага..."

("Каб на водсвет бляску сусветна вядомай Плеяды Францыі пабагацеў і культурны абсяг Беларусі").

Гэта здарылася. І тут не было патрэбы сумнеўна азірацца на... "сціпласць". Не той выпадак!

...Вядома ж, кнігу адразу, як толькі атрымаў ад цябе, прачытаў твой сябра і мой сын. І патэлефанаваў мне. І я запатрабавала "Багаславі сустрэчу мне" сабе на чытанне...

І вось такое свята!

Да часу, калі ў свет любоў прыйшла,
І цвердзь з хаосу, і ваду ўтварыла,
Бясформна, безвыяўна ўсё мясіла
Бяззорная сусветная імгла,
Так і мой сонны дух у ковах тла
Плоць грубая і цёмная насіла,
Пакуль яе любоў не азарыла
Вачэй тваіх жывільнасцю святла...

Тут, мне здаецца, я чытаю П'ера дэ Ронсара, роўнага Шэкспіру (я маю на ўвазе яго санеты).

А Ніну Мацяш, пэўна, віталі б, каб у с т а л і і п р а ч ы т а л і яе пераклады з французскай мовы незабыўныя Майстры — Юрка Гаўрук і Уладзімір Дубоўка з Язэпам Семяжонам.

Я ж сама (пакуль жывая...) перад сваім захопленым зрокам уяўляю... к а р ц і н у, як м е с я ц сусветная імгла ў сваёй сусветнай д з я ж ы свае сусветнае ц е с т а...

Успамінаю, што такое ж шчаснае ўзнясенне было ў мяне, калі чытала я тваю — твой пераклад з украінскай — "Марусю Чурай". (Не ведаю, як Ліна Кастэнка сама яе ўзважыла).

...Спачатку я была амаль толькі ва ўладзе Ронсара. А потым, перачытаўшы і ўчытаўшыся, знаходзіла для сябе гэтакія ж захапляючыя адкрыцці і ў многіх іншых паэтаў Плеяды (добра, што і зусім непадобнага кшталту), каго ты перакладала.

Ну то кахаймася ж уволю,
Цалуймася ў ахвоту тут,
Бо міланнямі не доліць
Падземны, замагільны кут!..

Жыль Дзюран... Чым не вагант? Бо і ваганты ж, яшчэ задоўга да Плеяды, блукаючы па сярэднявечных дарогах Францыі, у сваіх бязбожных спевах-вершах — не ў апошнюю чаргу — усхвалялі зямныя ўцехі жыцця.

Ды і Усход не адмаўляў іх... Пагартаем Амара Хаяма:

Ты опьянел?.. И Радуйся, Хайям!
Ты полюбил?! И радуйся, Хайям!
Придет ничто — прикончит эти бредни.
Еще ты жив — и радуйся, Хайям!

Пераклад Уладзіміра Дзяржавіна

...Вяртаючыся да твае — у тваім перакладзе — Плеяды, нельга не захапляцца, як іскрыліся пёры ў найвесялейшых з іх (мяне ўразіла, што большасць паэтаў Плеяды пакідалі любы ім свет зусім маладымі...). Як умелі яны абыходзіцца з гумарам. Нават... на могілках: вось эпітафія:

Жану

Тут, пад плітою, бестрывожна
Жан спачывае, калі так
Сказаць — "ён спачывае" — можна,
Бо несусветны ж быў лайдак!
Жан Антуан дэ Баіф.

Саперніцтва з Робертам Бёрнсам, дакладней, наадварот. У тага:

Степенная, внушительная дама
Покоится на лоне Авраама.
Ей хорошо на лоне у него.
Но Аврааму — каково?!

Пераклад Самуіла МАРШАКА

...А кажучы сённяшняй мовай, якое п а т р ы я т ы ч н а е гучанне ўздымала санеты паэтаў Плеяды 16 стагоддзя!

Жан Ваклен дэ Ля Фрэнэ

Прачніся, Францыя,
даволі сну, даволі!
Няўжо не спрыкрыла?
Што сталася з табой?
Як можна так трываць насмешку
над сабой,
Такой рабыняй быць пакорнай
у няволі?!

Апамятайся, ўстань! Здабудзь,
нарэшце, волю!
Ці ж пазбылася ты харобрасці сваёй?
Ці ж памяці няма аб велічы былой?
Не руш крывой сцязёй,
не здраджвай годнай долі!

Беларуская мова! Бачыш, як г о д н а адбівае (выяўляе, выказвае) яна французскі нацыянальны боль, нібыта с в о й у л а с н ы ("Прачніся, Беларусь!.."). А нашы высокадзяржаўныя "лінгвісты", грэбліва моршчацца і адмахваюцца: яна не здольная... І т а к у ю ц ь дзень у дзень, як глушцы-цецерукі, па радыё і ў "скрыньцы" на чужым "могучем" — так яны чулі... — "языке"...

Ніначка! Я люблю і здольная цытаваць бліскучыя таленавітыя радкі... без памяці. Я здолела б яшчэ і яшчэ спісваць свой ліст Тваімі перакладамі радкоў і строф Твае Плеяды. Але ўпэўнена, нехта больш дасведчаны ў паэзіі за мяне, напіша табе больш і лепш.

А пакуль...

На стар. 54 (Жаашэн Дзю Бэле) не ўсё — па-мойму — паэтычна-чытэльнае:

"Понадзям палацаў
Любяць паддаваццa
Палацоўцы, — хай!
Не багом дабротаў
І ў багоў тайнотаў
Іх — не вымагай".

На стар. 114: Амадзіс Жамэн:

"Багіня, забрытай шаленства руйнаты,
Што ўспанавала скрозь,
на сушы і на моры!
Пяшчотлівасць твая гнеў Марса
мо ўпакорыць,
Ачахне люць яго пад сонцам пекнаты".

Не ведаю, як яно каму здаецца, а ў мяне ўяўленне, калі я чытаю гэтыя радкі, нібыта я іду па намерзлых, не прыкіданых снегам, храпах (так кажуць у нас, на Случчыне).

На стар. 66: *"...за ўсю натомлю.*
Там, у сызнебных светлых эмпірэях
Спазнаеш ты тае красы ідэю,
Якую тут я, на зямлі, багомлю".

На стар. 12: *"Тым квецівам усып мой*
дом, каб чад
Пахошчаў скрозь дапяў ва ўсе пакоі".

("Дапяць" здольны нехта жывы, настойлівы, упарты. "Чад пахошчаў" — ён здольны пранікнуць, напоўніць, напаіць, развеяцца...).

На стар. 8: "Карыстанцы" (мовай, лацінай).

Ну, хопіць!

Зрэшты, і самі адэпты Плеяды не адмаўляі карысці "на грунце старых прыдумляць новыя словы" (стар. 8).

...А скончу я сваё табе пісанне, Ніначка, усё ж найлепш геніяльным Жаашэнам Дзю Бэле:

Няма мацнейшай кары, чым самота,
Няма агню пякельней, чым згрызоты,
Няма тугі чарней тугі нямой...

Сардэчна абдымаю
Алена ВАСІЛЕВІЧ

P. S. Пад маімі вокнамі ашалелы сённа вецер шматуе, зрывае з клёнаў апошнюю лістоту. І — бывай развітальна-пазлацоная восень! Заступайце сваю пару шэрыя дажджы.

1 лістапада 2001 г.

«Дарункі бацькоўскай зямлі»

"Бібліятэка часопіса "Маладосць" парадавала чарговай кнігай, пазначанай чэрвенем сёлетняга года. І хоць з'явілася яна са спазненнем, але тым больш вартая, каб з ёю пазнаёміцца. Нічога падобнага на Беларусі дагэтуль не выходзіла. За выключэннем хіба зборніка "Беласточчына літаратурная", дзякуючы якому мы змаглі пазнаёміцца з творчасцю аўтараў Беластоцкага ваяводства Польшчы. Кніга "Дарункі бацькоўскай зямлі" — гэткага ж кшталту. Толькі ў ёй прадстаўлены паэты і празаікі з Літвы. Яны таксама не цураюцца сваёй мовы, а нарадзіліся, як

правіла, на Беларусі. Ды ў Літву ж закінуў іх лёс. Найпершая задача падобных зборнікаў — як мага шырэй даць уяўленне аб тых, для каго пачуццё Радзімы, Бацькаўшчыны ніколі не бывае пагасным. Праўда, у дадзеным выпадку ёсць, як кажуць, два бакі медаля. Нярэдка гэта ідзе на шкоду мастацкасці. Ёсць пэўныя выдаткі і ў маладосцеўскай кніжцы, але разам з тым хочацца сказаць рэдакцыі часопіса толькі "дзякуй", бо пад адной вокладкай сабраны творы дваццаці чалавек. І не толькі паэтаў, хоць паэзія пераважае. Ёсць навелы, нават літаратурна-крытычныя нататкі.

Хто ж яны, тыя, для каго Беларусь у Літве — найдаражэйшае слова? Пра гэта можна даведацца не толькі з невялічкіх даведак пра аўтараў твораў, а і з прадмовы загадчыцы кафедры беларускай філалогіі Віленскага педагагічнага універсітэта Ліліі Плыгаўкі, якая звяртае ўвагу і на адметнасць тамашняга краю: "Віленшчына з'яўляецца вельмі унікальным шматкультурным раёнам, дзе перапляліся лёсы, народы, мовы, культуры. У культуры беларускай мы знаходзім пэўныя рысы польскай, рускай, літоўскай і іншых культур, у культурах гэтых народаў — пэўныя элементы беларускай. Многія жыхары карыстаюцца ў побыце некалькімі мовамі, пішуць таксама на некалькіх мовах. У асноўным па-руску і па-польску. Гэтая асаблівасць Віленскага краю вельмі яскрава пацвярджаецца нашымі аўтарамі... Таму творчасць некалькіх аўтараў прадстаўлена досыць сціпла".

Піша па-беларуску і па-польску і Алег Аблажэй. Да ўсяго ён мастак, а ўвогуле творчасць яго прыкметна вылучаецца мастацкай дасканаласцю сярод іншых аўтараў. І нават калі б не былі яны прадстаўлены ў алфавітным парадку, усё адно прозвішча А. Аблажэя можна было б ставіць першым. Яго вершы напоўнены філасофскім роздумам пра Беларусь і лёс беларусаў, у іх адчувальнае жаданне высветліць сваё месца ў свеце. Гэты роздум часам у чымсьці і песімістычны, ды ад рэальнасці нікуды не падзенешся:

Яцвягі зніклі. І навечна
Змоўклі прусы. Але не павінны
Пытаць мы Госпада — завошта і чаму;
Так дзікі куст шыпшыны
Не ведае садоўніка задумкі,
Як выглядацьме сад, яму не дадзена
Ні зразумець і ні акінуць вокам,
Ці нават сотняй кветачак-вачэй.
І нас не стане. Усе мы, беларусы,
Апошняю шыпшынаю дацвіцём,
Апошнімі пялёсткамі упадзём
На план няўмольны Пана Бога.

Напісана з трывогай і болем за лёс усіх нас, але гэтыя самотлівыя радкі нараджаюць не толькі тугу і роспач. З'яўляецца і іншае пачуццё: не трэба пасаваць перад рэальнасцю. Нават калі "ёсць жорсткая наканаванасць, прыход яе можна адцягнуць, калі заставацца беларусамі, змагацца за беларускасць".

А поруч — творы Алены Альховік, Андраніка Антаняна, Адольфа Брынскага, Валянціны Вільчынскене, Марты Ганчаровай. Кожны аўтар са сваім лёсам, кожны гатовы паўтарыць услед за Ларысай Геніюш: "Калі жыць, дык жыць для Беларусі". Яе, дарэчы, згадвае Андрэй Чэмер, які, як і Таццяна Сапач, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў. Думаецца, гэтая кніжка не пройдзе незаўважанай сярод тых, хто па-сапраўднаму цікавіцца сучаснай беларускай літаратурай. Але яшчэ больш яна прынясе радасці аўтарам і стане для іх своечасова працягнутай рукой падтрымкі.

Міхась ГЕНЬКА

ПАЭЗІЯ

Эдуард АКУЛІН

Як горды Птах...

Балада пра Краіну-мару

Мы, беларусы, — заўжды гатовы
снапамі класці свае галовы.
Было спакон так і гэтак будзе —
такі народ мы, такія людзі.

Наш час спыніўся між дзвюх Нямігаў,
дзе кроў і сёння стаіць па грудзі...
Мы, беларусы, народ ад ліха,
ад Бога — толькі святыя людзі.

Яны былі ў нас, былі і будуць —
Рагнеда, Янка, Максім, Ларыса...
Мы, беларусы, — народ аблудны —
сваёй радзімай не ганарымся.

У нашых душах гуляе вецер...
Каму мы служым? Чые мы дзеці?
На храмах нашых маўчаць званіцы.
Нямая вера — як нам маліцца?

Як даравання прасіць у Бога,
каб Ён вярнуў нам сябе самога.
Хрыстос калісьці хадзіў між намі...
Мы, беларусы, — Яго прагналі.

З нас, беларусаў, яшчэ спытаюць —
за лёс Страціма, за сімвал Краю.
Чаму у сэрцы з такім адчаем
нас б'е Пагоня — сячэ мячамі...

Мо Беларусы, мы — янычары?

Чацвёрты кожны з нас стаў зямлёю...
Чарнобыль чыніць над намі кару.
Мы, Беларусы, сваёй крывёю
сабе здабудзем Краіну-мару.

Краіну-мару, дзе мы ўваскрэснем —
як сонца з хмары, як мова — з песні.
Краіну-мару сабе здабудзем
мы, Беларусы. Мы — ёсць! Мы — будзем!

У Ракуцёўшчыне

У родным краі ёсць крыніца...
Чыймі слязьмі —
нам столькі год не наталіцца? —
скажы, Максім.

Валошкі ў жыце на пагорку
не тояць страх.
Таму нябёсы — лёсам горкім, —
хто горды Птах...

Хоць дух Паэтаў з кожным годам —
усё вышэй.
Ды пачуваць сябе Народам —
чамусь цяжэй...

●

Восень. Дажджы. Слата.
На скразняках Сусвету
высты́ў птушыны шлях —
душ пералётнасветных.

Столькі у іх святла,
столькі тугі крылатай...
Зорыца Млечны шлях,
нібы царква, на свята.

●

Аднойчы мяне не стане —
як рэха ў сляпым тумане...
Спачатку забудуць суседзі,
пасля сябры і калегі
і ў рэшце рэшт — Каханая...

А дзеці? Няўжо і дзеці,
кім марыў я тут застацца,
таксама мяне забудуць
і не паклічуць з туману.

●

Я нясу на плячах сваіх цемру...
Бацька — мне, дзед — яму перадаў.
Гэта цемра — паўночнае неба,
і знутры — залатая яна.

●

Даруй мне, Слова, —
я страшны грэшнік,
што ганьбіў мову
бяздарным вершам.

Што сэнс твой боскі
не разгадаў я,
што здрадзіў Лёсу —
Табой не стаў я.

Каб быць Паэтам —
жыць трэба Словам,
лунаць над светам
на крылах мовы.

Я ж не лунаю
у сінім небе,
бо крыл не маю,
як Страцім-Лебедзь...

●

Забылі Сыса — як забілі
Паэта у мулкай труне...
Забілі, забілі, забылі —
"І словы — вярыгі мае..."

Забылі Сыса — як любілі,
як вучні калісьці Хрыста.
Забілі, забілі, забылі —
"І выкрэсліў Слова я..."

Забылі Сыса — як малілі:
— Не пі болей, Толя, — памрэш...
Забылі, забылі, забілі —
яго ненапісаны верш.

Забылі Сыса — як завылі
апоўнач за Гомлем ваўкі.
Забілі, забілі, забылі —
чые між аблок ветракі...

Вочы ў вочы

Барысу ПЯТРОВІЧУ

Мінуў той час, калі,
сустрэўшы паміж ночы,
Анёл нам гаварыў:
— Жывіце — вочы ў вочы...

Гады, нібы плыты,
да плёса Лёс звалочыў, —
ды памяталі мы —
жыць трэба — вочы ў вочы.

І ў вечнасці на дне
праявіцца аднойчы,
як фрэска на радне —
два словы — вочы ў вочы...

Выбар

Раісе БАРАВІКОВАЙ

Такое кароткае лета...
Паспець бы прамовіць: — Кахаю!
А лёс нарадзіцца Паэткай —
Галгофа ў юдавым краі.

І толькі з мінулых вякоў,
якія нам больш не належаць,
параненым крыкам — дакор:
— Каханне альбо Незалежнасць?

Альбо — і нічога паміж.
і выбар амаль неадольны...
— Каханне... Каханне — мой крыж.
Хай іншыя выберуць волю...

●

Спакон у славянскім жыцці
валтузіліся між сабой
Расія-імператрыца
і польскі галган-кароль.

Пры іх ад цямна да ранку
са свечкай на ўсіх вятрах
Радзіма мая — сялянкай
стаяла у галавах...

Вільчык

Хто з нас скокнуць не марыў з вільчыка
у дзяцінстве на пару з ветрам?..
Стуль, дзе певень стаяў за пільніка,
дзе хмяліла віном паветра.

Падагнаны скрылём да скрыльчыка,
з клёпак зляплены ехаў дах,
як па строме страхі да вільчыка
я ішоў, прыручыўшы страх.

Мудры час усміхаўся ўмілена,
і крыло падстаўляў Анёл.
Мы раслі і піжэлі вільчыкі,
і радніўся з блакітам дол.

Хутка сын з вышыні акрыленай
свой зрабіць паспрабуе крок...
Божа літасны, не пакінь яго,
як Ікара, сярод аблок.

Карчма

Як віно бурдзюка мяхі —
разрываюць мяне грахі...

І душа, што была царквой,
мая стала цяпер — карчмой.

А ў карчме ладзіць чорт імшу,
а ў карчме прадаюць душу.

Хто за срэбра, а хто за кроў,
хто Радзіму, а хто сяброў.

Нехта маці, а хтось жану,
нехта здраду, а хтось віну...

Бо няма ў карчме ікон,
бо піўны у карчме амбон...

І святар — хітры чорт глухі —
адпускае віном грахі.

●

Закахацца, як у шаснаццаць,
не зважаючы на ўзрост!
І да раніцы цалавацца,
з салаўём раздзяліўшы плёс.

Закахацца, бы ў неба ўзняцца,
Млечным Шляхам блукаць між зор.
І да раніцы абдымацца,
як з натуршчыцай Сальвадор...

Закахацца, як у юнацтве,
я наўрад ці ўжо змагу...
Бо каханне лічу за працу,
а калісьці лічыў за цуд!

Каханне

Наша стрэча з табой —
гэта пацеркі слёз
у світальным паглядзе сонца...
Гэта вэлюм туману
над поймай нябёс...
Стрэча наша з табой —
наш прымроены Лёс.
Міг, што стаў для дваіх
бясконцым.

●

Датуль Беларусь не згіне,
не кане ў нябыце-сне, —
пакуль у нябеснай сіні
заступніца-Ефрасіння
моліцца за яе...

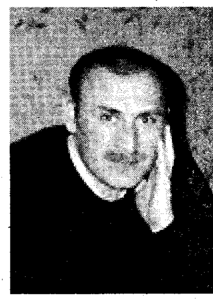

Фота Ю. ЗАХАРАВА

ПРОЗА

ФРЭСКІ

Барыс ПЯТРОВІЧ

Стому адчуць

У той дзень зранку ў яго спыніліся ўсе гадзіннікі. Папсаваліся, паламаліся, пасканчваліся ў іх сілкаванні. Так вось раптам. Нібыта дом не хацеў выпускаць яго з дому. І ён стаяў каля вакна, глядзеў на вуліцу, і не ведаў дакладна, колькі цяпер часу і ці варта яму ісці на працу...

Ліфт доўга не адгукаўся, а потым, незадаволена стогнучы, прыйшоў. У кабіне лётала вялізная, зіхатліва-зялёная ў цьмяным святле, муха – білася аб сцены і шукала выйсця. Ён махнуў рукою – удала, – і муха чмякнулася пад ногі. Ён наступіў. Пад падэшвай лёгка хрупнула. Яму стала шкада мухі. Мо таму, што нават ліфт можна было цяпер скіраваць назад, уверх, а час адкруціць туды, дзе муха яшчэ жыла, было немажліва.

У двары, на далёкім канцы яго, стаяла бабуля з касою. Уся ў чорным, толькі хустка на галаве чырвоная, як у камсамолкі ў старым фільме. З хвілю бабуля з узнятаю ўверх касою не варушылася, і яму стала вусціцна. Але бабуля ажыла, сышла з асфальтавай сцяжыны на траву і пачала абкошваць куст. Рухі ў яе былі немітуслівыя, хоць і кароткія, рэзкія. Аднак і ў працы заставалася яна страшнай.

Самым людным месцам у гэтым горадзе цяпер быў прыпынак. Людным ды маўклівым. Мужчыны і жанчыны невідучымі позіркамі ўзіраліся ў край вуліцы, дзе жаўтавока міргаў святлафор. Адтуль павінен прыйсці тралейбус. Павінен. Прыйсці. Тралейбус.

Ён абрадаваўся, бо калі шмат народу чакае, значыць, тралейбуса даўно не было і ён хутка прысунецца. Здалёк убачыўся брудна-чырвоны «запарожац» - павольна праехаў паўз прыпынак і спыніўся, калі на яго ўжо ніхто не глядзеў. Сігнал. Яшчэ сігнал. Ён не азірнуўся. А дарэмна. Бо пасля пятага ці шостага гудка пачуў, як падалося, знаёмы голас: «Э-гей! Э-гей!...» і сваё імя. Яго клікаў інвалід Андрэй Фёдаравіч, які працаваў бухгалтарам у іхняй канторы. «І чаму гэта ўсе інваліды працуюць бухгалтарамі?» – падумаў ён і пайшоў да машыны. «Еду, бачу, ты стаіш, думаю, трэ падвезці...» – сказаў Андрэй Фёдаравіч, відочна задаволены, што стаў карысным чалавеку.

У машыне лётаў тапалёвы пух, лез у нос, і ён закашляўся. Алергіі ад пуху ў яго не бывала, але тут ён удыхнуў пушынку, і яна непрыемна казытнула горла. «Бяда з гэтым пухам, - сказаў Андрэй Фёдаравіч, - машына мая начуе ў двары пад таполяй, дык ранкам як ні чысці, усё роўна нейкім чынам у салон залятае...» «Салон» у «запарожца» быў такім, што сюды залятал і начаваць, пэўна, і вераб'і, але ён прамаўчаў, а толькі зноў кашлянуў. Прамаўчаў яшчэ і таму, што згадаў раптам Валодзю, які працаваў у іхнім аддзеле і памёр летась. Валодзю якраз штогод душыла алергія, калі зацвіталі таполі. І кожным разам на гэты час Валодзя браў адпачынак і з кватэры нікуды не выходзіў. Хіба на гаўбец папаліць. Так было і ў той дзень. Выйшаў, запаліў, прычыніў дзверы са свайго боку на зашчапку, каб дым у пакой не гнала. Зацягнуўся з асалодай, выдыхнуў шырока. Добра-а... І хапануў незаўважна пры ўдыху таполевую парушынку. Жонка бачыла, як ён упаў. Кінулася да дзвярэй. Тузала-тузала – адчыніць не змагла. А Валодзя ўжо і выпрастаўся пасінелы. Тэлефона дома няма, выбегла на вуліцу выклікаць «хуткую». Вярнулася – дзверы ў кватэру аўтаматычна зашчоўкнуліся, а ключы яна не прыхапіла. Пакуль выбівалі з суседзямі дзверы ў кватэру, потым - на гаўбец, пакуль прыехала «хуткая», Валодзя даходзіў. А тут яшчэ ў «хуткай» не аказалася кіслароднай падушкі...

Ніхто не верыў, што Валодзя памёр. Такі весялун, анекдотчык – ну хіба мог гэтакі жыццялюб памерці так раптоўна...

Ён сядзеў побач з Андрэем Фёдаравічам і пазіраў, як той спраўна кіруе машынай. «Запарожац» пырхаў, дрыжаў, але ў плыні іншамарак вылучаўся толькі сваёй дробнай непрывабнасцю, а з хуткасцю гарадскога жыцця спраўляўся. І ён захацеў патрапіць у аварыю. Толькі цяпер пачалі ў яго з'яўляцца нейкія, цьмяныя пакуль, думкі наконт таго, чаму спыніліся сёння ўсе гадзіннікі, чаму лётала муха ў ліфце, чаму, выйшаўшы з пад'езда, ён першай убачыў бабульку з касою, і чаму падабраў яго на прыпынку Андрэй Фёдаравіч. «Я ў вашым раёне чаго, - казаў між тым Андрэй Фёдаравіч, - толькі тут у аптэцы патрэбныя лекі былі». «І гэта невыпадкова, - падумаў ён, - зусім невыпадкова...»

«Спыніцеся тут», - папрасіў ён і, нічога не патлумачыўшы здзіўленаму Андрэю Фёдаравічу, выйшаў.

«А чаму, чаму мне ўсё-ткі так не хочацца ісці на працу? - паспрабаваў ён разабрацца ў сабе. - Ці не таму, што сёння прыязджае са справаздачай Галя з Гомеля...» Так, прыязджае Галя, з якою ён быў летась і з якою сёлета яму сустракацца не хацелася. Ён быў незадаволены сабою тым, леташнім. Паддаўся на лёгкую інтрыжку... Зрэшты, каб не той спарон, які ён лічыў вялікім грахом і частку віны браў на сябе, можа б, успрымалася ўсё цяпер зусім паіншаму. Галя, вядома, будзе шукаць яго, яна і тэлефанавала яму загадзя, радасна; шаптала, што прыедзе, і нават чмокала ў трубку... Хай шукае, горад вялікі.

Ён зайшоў у першую стрэчную кавярню. Папрасіў кубачак кавы. Стомленая, з нявыспанымі вачыма, але рухава-вясёлая дзяўчына ацэначна стрэльнула па ім і пачала млява соўгаць туркай па гарачым пяску. Ён шваркнуў рукамі па кішэнях і зразумеў, што кашалёк забыў дома. Прабачальна зірнуўшы ў бок дзяўчыны, выйшаў з кавярні. Грошай не было, але ў яго ляжала прыхаваная пяцёрка даляраў, пра якую не ведала нават жонка. Своеасаблівая «заначка», якая цяпер так дарэчы. Нерашуча зайшоў у бліжэйшы абменнік. З-за шкляной перагародкі на яго пагледала мілая дзяўчына. «І чаму гэта тут працуюць такія прыгожыя дзяўчаты?» – падумаў ён, дастаючы пяцёрку і падыходзячы да вакенца.

На вуліцы рыпнулі-віскнулі тармазы – рэзка спынілася машына, і ў маленькі пад'езд-пакойчык ускочылі два хлопцы ў масках. «Гэта аграбленне!!!», - як у кіно закрычалі яны з парога. - «Усе да сцяны!!!». Ён адступіў і азірнуўся. У невялікім пакойчыку – метры два на два – стала цесна ад мітусні двух хлопцаў у нацягнутых на галовы чорных шапачках з дзіркамі для вачэй. Хлопцы махалі пісталетамі, падобнымі да цацачных... Больш нічога ён не паспеў разгледзець, бо атрымаў кулаком у твар: «Да сцяны!» Кроў пырснула на кашулю, і ён прыхапіў нос адною рукою, а другою пачаў шукаць насоўку ў кішэні. Краем вока ўбачыў, як хлопцы вывучана-спрытнымі ўдарамі выбілі дзверы ў бакавінку, дзе ўжо лямантавала дзяўчына: «Мама!». Чуў іх крык: «Чаму так мала! («Ранак...» – істэрычна адказвала дзяўчына.) Давай усё!» – а сам думаў: «А дзе ж варта?», бо звычайна пры ўваходзе стаяў кароткастрыжаны жлоб у чорнай уніформе, падперазаны рамянём з кабурой... Пачуўся стрэл. Дзяўчына ўскрыкнула, і нешта цяжкае грукнулася на падлогу, адсоўваючы сабою крэсла. Хлопцы выскачылі з бакавінкі. У аднаго ў руцэ быў пук грошай – даляраў і беларускіх. «А з гэтым што будзем рабіць?» – спытаў другі, паказаўшы на яго пісталетам. І ў той жа момант нешта вострае ўдарыла ў ягоныя плечы, і ён асунуўся на падлогу...

Ён ляжаў і глядзеў шырока расплюшчанымі вачыма ў пластмасавую столь. Ён не паспеў нават падумаць, што яму наканавана было быць у пэўны момант у пэўным месцы і ён там быў. І гадзіннікі тут – ні пры чым, і муха, і бабуля з касою. І нават прыезд Галі з Гомеля...

Каханым быць

Жыццё ягонае прайшло між трыма жанчынамі: адна кахала яго, другую кахаў ён, а трэцяя стала яму жонкаю.

Жанчын, вядома, было больш, але іншыя амаль не пакінулі следу ў ягонай душы – пасяліліся хіба ў памяці. Яны аддалі яму трохі радасці і згадваліся адно ў мужчынскіх размовах. А гэтыя тры суправаджалі яго праз усё жыццё. І толькі яны прымушалі яго пакутаваць.

Першая – час ад часу нагадвала пра сябе сама, другую не мог забыць ён, а трэцяя стала маці ягоных дзяцей.

«Сцёпка, прывет!» – казала яму па тэлефоне першая. «Гэта ты, Сцяпан?» – здзіўлялася пры сустрэчы другая. «Сцёпік, Сцёпічак!» – шаптала яму ноччу трэцяя.

І ён, пражыўшы пяцьдзесят, раптам падумаў: а ці *так* я жыў, ці не памыліўся? Ці не лепш было здацца першай, альбо заваяваць каханне другой, каб не ламаць жыццё трэцяй?.. Бо толькі перад ёю адчуваў ён сваю віну. І чым далей, тым болей.

Ён сумняваўся ў каханні першай да яго, бо памятаў, як лёгка перакінулася яна на вечарыне да ягонага сябра, што выявіў нейкую ўвагу і цікавасць да яе. Так, ёй трэба было выйсці замуж, - шукае ён цяпер апраўданне сабе. І таму яна выбрала ў якасці лёгкай ахвяры яго. І толькі.

Аднак ён ніколькі не сумняваўся ў сваім каханні да другой. Ён мог дараваць ёй усё, нават здраду, нават тое, што яна зусім не заўважае яго і адкрыта гуляе з іншымі. Ён мог падабраць яе любую. І кахаць.

Ён пражыў з трэцяй у згодзе і шчасці больш за дваццаць пяць гадоў, справіў сярэбранае вяселле, узгадаваў сына і дзвюх дачок, але так і не зразумеў – кахае яе ці не, кахае яна яго ці не.

Бо ён здагадваўся, што і яе жыццё таксама прайшло між трыма мужчынамі: адзін кахаў яе, другога кахала яна, а за трэцяга – за яго! - выйшла замуж.

Кайф злавіць

Пасля аперацыі ўдзень боль цярпеўся, а ноччу – ніяк. Нага гарэла, ныла і спаць не давала. Таму і прапісалі яму штовечар дзесяць дзён запар рабіць абязбольваючыя ўколы. Гэта ўрач палічыў, што балець яму павінна больш за тыдзень, а на самсправе ўжо на пяты дзень пад вечар болю ён амаль не адчуваў, але ад уколу на ноч не адмовіўся. Падумаў: так будзе лягчэй заснуць. І на шосты, і на сёмы дзень таксама. Восьмым вечарам ён сам чакаў дзесятай гадзіны, калі перад сном павінна прыйсці сястра з «укольчыкам». І атрымаўшы яго – прыбалдзеў. Ляжаў і лавіў кайф ад таго, як расцякаюцца па ўсім целе цяплынь і лагода, як дабіраецца млосць да самых кончыкаў пальцаў на руках і нагах, як прыемна казыча нутро, праходзіцца лёгкай дрыготкай па рэбрах... Як п'янее ён і робіцца вясёлым ды гаваркім.

На адзінаццаты дзень падчас абходу ўрач сказаў: пірамідольчык мы адменім, але калі будзе балець, папрасі ўвечары сястру — хай уколе... Ён не вычакаў і гадзіны пасля адбою – паклікаў сястру. А потым зноў ляжаў і лавіў шчасце. Не ўяўнае, а сапраўднае – думаў ён. І на дванаццаты дзень яму паверылі таксама. Трынаццатым ранкам урач спачувальна прамовіў, гледзячы ў вочы, што цяпер трэба пацярпець – уколаў больш не будзе, бо гэта наркотык і да яго можна прывыкнуць. Трэба патрываць, паўтарыў ён, нібыта не сумняваючыся, што хвораму начамі яшчэ баліць нага.

Тым вечарам з дзесяці да адзінаццаці гадзінаў ён неяк цярпеў неадольнае жаданне атрымаць на ноч сваю порцыю кайфу, а пасля адзінаццатай пачаў прасіць суседзяў па палаце, каб паклікалі сястру, бо ён трываць далей не можа.

Дзяжурыла якраз маладая, яшчэ незамужняя жанчына, а таму – жорсткая і рэдка ласкавая да хворых. Добрай цётка Каця была толькі да старэйшых хлопцаў, якія маглі груба пажартаваць з ёй, а то і ўшчыпнуць, ці да паўночы праседзець побач на пасту ў заляцаннях нейкіх альбо пажадзе.

Сястра падышла да ягонага ложка, пачула слабую просьбу і ўхмыльнулася, быццам ведала тое, чаго не ведае ніхто. Але ён яе крывой усмешкі не заўважыў, ён усім целам і тварам паказваў, як нясцерпна баліць нага. І ў гэты момант яму і сапраўды здавалася, што ён адчувае боль і што ён самы няшчасны чалавек на зямлі. Сястра нічога не сказала, а праз хвіліну прыйшла з «укольчыкам». Працерла ягоную руку спіртам – ён удыхнуў гэты радасны пах і адразу ж пачаў «ад'язджаць» – потым страсянула шпрыц, пстрыкнула пазногцем пад іголкаю, пырснула ўверх найкаштоўнай вадкасцю і спрактыкаваным імгненным рухам, як умеюць тое рабіць толькі медсёстры, кальнула і ў момант выцягнула пусты шпрыц.

Ён у паўстоме, адным і вачыма, падзякаваў ёй і паспяшаў «лавіць кайф» – шукаць і знаходзіць у сабе ўжо вывучаныя за апошні час адчуванні. Вось у грудзіне – «пад лыжачкай» – узнікае цёплая плямка, якая пашыраецца, павялічваецца, падступае да горла, прыемны сухі спазм перахоплівае яго там, дзе збіраецца сліна, і цяпло ідзе да вушэй, вачэй, да самага цемечка... Пакуль ён сачыў за млосцю, што падымалася да галавы, яна расцяклася па ўсім целе, па руках і нагах, і ён – паплыў... Салодкая млявасць авалодала ім, паўзмрок у палаце паружавеў, у целе з'явілася такая лёгкасць, што, здавалася, стаў бы ён цяпер на падваконне, узмахнуў трапяткімі рукамі і паляцеў бы, як лятаюць матылькі. Усмешка блукала па ягоным твары, не знаходзячы прытулку, і ён засынаў...

Назаўтра ўвечары іншая сястра, старая і добрая саракапяцігадовая баба Маша, нібы чакала, калі ён яе пакліча. Прыйшла адразу і з «укольчыкам». А ён думаў, што давядзецца доўга прасіць, нават рыхтаваўся ўжо – скрывіў твар і ўявіў боль там, дзе ён павінен быць... Сястра спрытна закасала рукаў ягонае бальнічнае кашулі і ўпырснула ў руку халодна-балючую, як яму падалося, вадкасць. Ён паспеў толькі хапануць знаёма-тлумлівы пах спірту, і яна пайшла. Ён прыціскаў пальцамі мокрую ватку да шчымлівае ранкі на руцэ і не адчуваў зменаў у сабе, якія павінен несці наркотык. Пад лыжачкай не шчымела і не пасмоктвала, і цяпло не з'явілася. Тады ён узяў ватку і пачаў нюхаць яе – глыбока ўдыхаць пах спірту, каб хутчэй злавіць той момант, калі па целе пачнуць расцякацца лагода і млосць, каб хоць неяк наблізіць яго. Вось, казаў ён сабе, у грудзях нараджаецца і спее кволая плямка цяпла. Кволая-кволая, няўлоўная... І плямка з цяжкасцю, але з'явілася. Вось расплываецца цяпло па целе і падступае да горла. Не адразу, але падступіла... Вось пачынае пашчыпваць за вушамі... «Ну як, памагло? Перастала балець?» – баба Маша зайшла спытацца ў яго. Ён спешна кіўнуў, каб хутчэй вярнуцца да сябе, каб не страціць той трапяткі парастак мілосці, што ўзрасціў у сваіх грудзях. Знайшоў... пашчыпвае за вушамі, сліна перастрае ў горле... Ён "адлятае"... Увесь у сабе, ён пачуў недзе там, на пасту, здаровы смех сясцёр, але не надаў таму ўвагі – яму было добра...

Наступным вечарам сястра, а дзяжурыла зноў тая самая «жорсткая, бо незамужняя» цётка Каця, сама прыйшла пасля дзесяці гадзінаў і спытала: ці баліць табе? Баліць, адказаў ён, заснуць не магу, так кепска... Я зараз – весела крутанулася яна. Ён, абрадаваны, што не давялося прыніжацца і выпрошваць, ляжаў у чакальнай млявасці. Каця шырока расчыніла дзверы, каб не запальваць святло ў палаце, і зрабіла ўкол.

Ён доўга нюхаў ватку са спіртам, стараўся падмануць сябе, каб адчуць тыя амаль няўлоўныя спачатку змены ў сабе, якія разносілі потым шчасце і цяплынь па ўсім целе, і не мог адшукаць іх... «Ну як, не баліць? Памагло?» – зазірнула ў дзверы сястра. Ён, заняты сваім, адмахнуўся ад яе, як ад дакучлівай назолы: «Дзякуй, усё добра...» Яна пайшла, але гэтым разам ён чуў кожны ейны крок, кожны стук абцасіка аб дубовы паркет, пасланы ў бальнічным калідоры. Раней ён таго не заўважаў, быў шчаслівы... А цяпер... Вось дайшла-дастукала цётка Каця да павароту, за якім знаходзіцца сястрынскі пост – стаіць стол з шуфлядкамі, шафа і два крэслы... Датупала – і адразу ж пачуўся адтуль рогат. Не смех, а нястрымны рогат з папіскваннем: ой-не-магу-у... Ён сеў на ложку – галава была абсалютна светлая, незатуманеная наркотыкам: укол яго «не ўзяў». У палаце ўсе ўжо спалі, ціхенька пасапваючы, і ён вырашыў сам схадзіць, хоць яму яшчэ і не дазвалялі, да сясцёр, каб сказаць, што ўкол не дапамог. Накульгваючы на хворую нагу, ён дайшоў да рога-павароту, за якім сядзелі медсёстры, і спыніўся. Сёстры яшчэ пасмейваліся, перамаўляючыся між сабою. Ён міжволі прыслухаўся, бо раптам падалося, што размова ідзе пра яго. «Я пытаю: памагло? - казала цётка Каця, - а ён: дзякуй, усё добра...» Каця так умела падрабіла ягоны голас, што ёй і самой спадабалася, і яна паўтарыла колькі разоў: «Дзякуй, усё добра... Дзякуй, усё добра...» «А што ты ўкалола?» - спыталася сястра з другога паста. «Ды як звычайна – пустога навакаінчыку...» – захліпалася ад смеху Каця.

(Заканчэнне на стар. 12)

Люблінскія канфрантацыі

У Любліне адбыўся шосты міжнародны тэатральны фестываль «Тэатральныя канфрантацыі», адзін з самых вядомых і папулярных у Польшчы побач з кракаўскімі "рэмінісцэнцыямі", торуньскім "Кантактам" і Варшаўскім тэатральным фэстам. У сёлетняй афіцыйнай праграме было заяўлена 24 спектаклі як з Польшчы, так і з іншых запрошаных для ўдзелу краін: Літвы, Ірландыі, Расіі, Беларусі і ЗША. У неафіцыйную праграму OFF увайшло 18 спектакляў, пераважна польскіх тэатральных калектываў.

Відавочна, што польская праграма была самай большай і разнастайнай. Яна прадэманстравала амаль усе накірункі сучаснага польскага тэатра, у якім аддаецца перавага драматургіі абсурду, жорсткай рэжысуры, якая дыктуе кідкія акцёрскія фарбы ў спалучэнні з нечаканымі натуралістычнымі эфектамі.

Таму не дзіўна, што ўпершыню трапіўшы на Люблінскі фестываль, беларускія калектывы пазнаёмілі польскага гледача з зусім іншым тэатрам. Тэатрам, які імкнецца здзівіць пражываннем лёсаў сваіх персанажаў, паглыбленнем у тэкст, далікатнасцямі ўзаемаадносін.

Вельмі цёпла прымала зала "Саламею" С. Кавалёва ў пастаноўцы Брэсцкага тэатра драмы і музыкі (рэж. А. Бакіраў). Прывабнай, мудрай і незвычайна шчырай была актрыса Тамара Ляўчук у ролі Саламеі, якая прымусіла засяродзіцца і прыцішыцца люблінскага гледача. Спектакль жа "Трыстан і Ізольда" С. Кавалёва Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы (рэж. А. Гарцуеў) амаль на працягу ўсяго дзеяння суправаджаўся апладысментамі. Так удзячна ўспрынялі гледачы ўдала створаную на сцэне атмасферу жыццярадаснага свята маладосці і закаханасці. Купалаўская моладзь прадэманстравала зладжаны акцёрскі ансамбль. Цікавымі і пераканаўчымі былі вобразы, створаныя Аляксандрам Малчанавым (Кароль Марка), Святланай Анікей (Брагіня), Кацярынай Яворскай (Ізольда) і Андрэем Гладкім (Трыстан). Беларуская мова, якая ўпершыню гучала на люблінскіх "Тэатральных канфрантацыях" была зразумелай усім, хто прыйшоў на "Саламею" і "Трыстана...".

Вераніка ЯРМАЛІНСКАЯ

Прэм'ера ў народным

У народным студэнцкім тэатры-студыі "Калі б..." Гомельскага дзяржаўнага універсітэта імя Ф. Скарыны адбылася прэм'ера спектакля па п'есе Васіля Ткачова "Нехта ходзіць за акном...", пастаноўку якой ажыццявіў рэжысёр Генадзь Варонін. Усе ролі выканалі студэнты з розных факультэтаў, як фізікі так і лірыкі — Вольга Сухамера (Алеся), Надзея Курс (Кацька), Дзяніс Міхайлаў (Крыцук Антон Антонавіч), Іван Нікалайцаў (Шыла), Павел Раманькоў (Малдаван), Максім Крычэўскі (Сямён Цітавіч), Святлана Гандыш (Ягорыха).

Спектакль вельмі цёпла сустрэлі гледачы. На прэм'еры прысутнічаў аўтар п'есы, які высока ацаніў чарговую работу народнага тэатра, з якім у яго, трэба адзначыць, трывалая сувязь. Раней гэты калектыў ажыццявіў пастаноўку камедыі Васіля Ткачова "Шкірдзюкі займаюць абарону".

Ягор ЛЯСНЫ

Новая казка пра "Гусей-лебедзяў"

Прыгожай казачнай калыханкай, што распавядаюць дзеткам на ноч добрыя бабулі, можна назваць прэм'еру Брэсцкага тэатра лялек "Гусі-лебедзі" паводле п'есы А. Благінінай. Вядомая з дзяцінства казка незвычайным чынам ператварылася ў адмысловую народную дзею з жартамі-прымаўкамі, песнямі-прыпеўкамі (усе песні выконваюцца толькі "жыўцом", з выкарыстаннем народных інструментаў). Хоць пастаноўка і нагадвае нечым калыханку, падчас прэм'еры ніхто на ёй не драмаў. Акрамя захапляльнай ігры актрыс тэатра Тамары Тэвасян, Лідзіі Воўчанкі, Алены Паляшэнкі і Русланы Сакаловай, публіка магла годна ацаніць фантазію ў пастановачных знаходках рэжысёра Зміцера Нуянзіна, вельмі прыгожых лялькі мастачкі Тацяны Нэрсесян, тонкую стылізацыю ў музыцы кампазітара Анатоля Багданава, а таксама цікавую харэаграфію Людмілы Зяленінай.

І. Х.

ДАТЫ

Равенскі — на радзіме

Пасляваенныя пакаленні нашых суайчыннікаў адкрылі для сябе музыку Міколы Равенскага толькі на пачатку 90-х. Хаця — прыгадайма песню "Люблю наш край, старонку гэту" на верш К. Буйло: яе і адкрываць не было патрэбы, жыла ж яна і ў народзе, і ў рэпертуары прафесійных выканаўцаў нібы спрадвек. І лічылася народнай, бо імя стваральніка яе цудоўнай мелодыі цэнзары беларускай гісторыі ды культуры выкінулі з нашай музычнай спадчыны, а значыць — і з памяці.

Найталенавіты музыкант, кампазітар, выхаванец Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі (клас прафесара М. Іпалітава-Іванава), знаўца беларускага фальклору, паводле меркавання Уладзіміра Дубоўкі "першы і адзіны" ўзвышэнец у айчыннай музыцы, Мікола Равенскі апынуўся ў драматычных варунках нашай гісторыі. Шчыры патрыёт і хрысціянін, ён падчас Вялікай Айчыннай вайны пераехаў з Мінска на родную Ігуменшчыну, працаваў рэгентам у царкве г. Чэрвеня, актыўна займаўся творчасцю. Амаль 10 апошніх гадоў жыцця кампазітара прайшлі ў замежжы...

Сярод эмігрантаў-суайчыннікаў набыў вядомасць і павагу як хормайстар, актыўны творца, даследчык беларускага песеннага фальклору. Там, у Еўропе, ён збіраў таленавітых землякоў, запісваў ад іх народныя песні, даваў гэтым песням новае жыццё, аднаўляў старонкі ранейшых, страчаных падчас вайны, твораў. Там напісаў і слаўтую малітву "Магутны Божа" (верш Н. Арсенневай).

Так, на пачатку 90-х, дзякуючы дэмакратызацыі нашага жыцця, несправядліва адрынуты ад роднай культуры музыкант вярнуўся на радзіму. Вярнуўся, зразумела, сімвалічна: адной з яскравых старонак нашай культурнай спадчыны, адроджанай творчасці, якая ўпрыгожыла рэпертуар многіх выканаўцаў, найперш — харавых калектываў.

Сёння мы гаворым пра яго як пра аўтара оперы "Браніслава" на лібрэта У. Дубоўкі, аперэты "Залёты" паводле В. Дуніна-Марцінкевіча, кантат на вершы К. Буйло ды Янкі Купалы, шматлікіх царкоўных і свецкіх твораў для хору, шэрагу камерна-інструментальных п'ес, апрацовак беларускіх народных песень... Многія ноты, на жаль, страчаны. Але і тое, што захавалася, дае сапраўды творчую спажыву для даследчыкаў і выканаўцаў.

З дня нараджэння Міколы Равенскага мінула 115 гадоў. І, прыгадваючы гэта імя, мы можам ужо не шукаць рарытэтныя даваенныя публікацыі ці звесткі з эміграцкіх крыніц. Пра яго напісана ў "Рэспубліцы" і ў "Полымі", у "Мастацтве" і ў "Голасе Радзімы"... і ў "ЛіМе" (гл. нумар за 5.03.93 г., "Маўчанне было надта доўгае..." — гутарка з дачкой кампазітара, мінчанкай, колішняй артысткай Акадэмічнага хору Белтэлерадыё Вольгай Аляксеенкай). Артыкул пра яго змешчаны і ў даведніку "Кампазітары Беларусі" Т. Мдзівані ды Р. Сергіенкі, выдадзеным у 1997 г. І ў 6-м томе "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі", які нядаўна выйшаў з друку, таксама прадстаўлены творчы шлях М. Равенскага (для параўнання: аўтару музыкі першага гімна Беларусі, стваральніку папулярнай "Песні пра Нёман" Нестару Сакалоўскаму ў гэтай вялікай кнізе не дасталося ні радка).

Равенскі — на Радзіме! Пра гэта сведчаць і мемарыяльны знак, устаноўлены на

БРАВА!

Майстар хору

Папулярнасць хору Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі даўно перасягнула межы нашай краіны. Яго любяць, ведаюць у Германіі, Швейцарыі, Іспаніі — паўсюль, дзе гастралявала Беларуская опера. А таксама там, дзе нашым тэатрам балета былі паказаны спектаклі "Карміна Бурана" на музыку К. Орфа і "Страсці" ("Рагнеда") А. Мдзівані, у якіх — разгорнутыя харавыя партыі. Вядомасць хору Беларускай оперы не адлучная ад імя таленавітага майстра, галоўнага хормайстра тэатра, заслужанага дзеяча мастацтваў краіны Ніны Ламановіч, ганараванай званнем "Чалавек года" ў 1998-м. Высокаадораны музыкант, валявая, моцная натура, Н. Ламановіч чвэрць стагоддзя ў гэтым калектыве. Яна выпускніца Беларускай кансерваторыі па класе народнага артыста Аляксея Кагадзеева, які шмат гадоў працаваў галоўным хормайстрам Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі. Гэта ён далучыў да опернага мастацтва дзяўчыну з палескай глыбінкі.

Яшчэ студэнткай трэцяга курса Ніна брала ўдзел у падрыхтоўцы прэм'еры оперы Р. Вагнера "Лаэнгрын". Ёй, як і іншым хормайстрам у той час, даводзілася працаваць дырыжорам сцэнічнага аркестра. Яшчэ да атрымання дыплома ўдзельнічала ў падрыхтоўцы пастаноўкі оперы Г. Даніцэці "Дон Паскуале". Пасля заканчэння кансерваторыі, 25 гадоў таму, яна атрымала накіраванне ў оперны тэатр. Ужо амаль дзесяць гадоў — галоўны хормайстар.

У яе творчым багажы складаныя для выканання оперы Д. Вердзі "Набука", "Атэла", яго ж Рэквіем, "Князь Ігар" А. Барадзіна, "Барыс Гадуноў" М. Мусаргскага і іншыя.

У працы над партыямі хору Н. Ламановіч абапіраецца на ветэранаў. Сярод іх інспектар хору Уладзімір Карэва, працоўны стаж якога тут 40 гадоў. Больш за 30 гадоў спяваюць у калектыве Алег Штэпа, Валянціна Сакалова, Галіна Туравец. Побач вельмі дастойна працуе хормайстар Галіна Луцэвіч. У харавым калектыве 70 чалавек. Усё гэта яркія індывідуальнасці з рознымі характарамі, адметна адораныя. Сярод іх нямала выпускнікоў Беларускай акадэміі музыкі, якія пры неабходнасці выступаюць на сцэне і як салісты. Апошнім часам хор тэатра значна памаладзеў. Сярэдні ўзрост артыстаў — 30-32. Прыгожыя, прывабныя, артыстычныя, яны літаральна жывуць у спектаклях!

Зусім нядаўна загадчык вакальнага аддзялення Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі Адам Мурзіч запрасіў Ніну Ламановіч стварыць у вучылішчы філіял опернага хору. Навучэнцы спяваюць сцэны, хоры з опер М. Рымскага-Корсакава, М. Глінкі,

ВЫСТАВЫ

"Фотапробы" новага сезона

Галерэя візуальных мастацтваў "NOVA" працуе пры мінскай Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы вось ужо пяць год. За гэты час дастаткова было цікавых праектаў, якія ў асноўным адносіліся да фатаграфіі. Па сутнасці, галерэя — адзіная ў Мінску, што мэтанакіравана прадстаўляе менавіта мастацкую фатаграфію. Канкурэнтаў галерэя не мае, рэдкія фотавыставы з'яўляюцца яшчэ ў Музеі сучаснага мастацтва. Але ніводны музей рэспублікі не займаецца зборам калекцый сучаснага фотамастацтва. У рэспубліцы няма спецыялізаванага перыядычнага выдання, творчага саюза фотамастакоў, няма магчымасці атрымаць па майстэрстве фатаграфіі вышэйшай адукацыі. Ідзе гаворка пра стварэнне спецыяльнага курса ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, але справа гэта канчаткова не вырашана. І пры гэтым на Беларусі працуе шэраг аўтараў, якія дасягнулі пэўнага ўзроўню "самавукам", яны часта ўдзельнічаюць у міжнародных праектах і маюць прызнанне ў асноўным за межамі рэспублікі.

Зрэшты, да такіх аўтараў можна аднесці і мастацкага кіраўніка галерэі "NOVA" Уладзіміра Парфянка, у мінулым — інжынера, цяпер — фотамастака, супрацоўніка часопіса "Мастацтва". За мінулыя пяць год ён сканцэнтраваў вакол галерэі кола мастацтвазнаўцаў, філосафаў, куратараў выставачных праектаў. Амаль кожны год Уладзімір Парфянок абгрунтавана пабойваўся закрыцця галерэі (зрэшты, "NOVA" некамерцыйная, спецыялізаваная галерэя, якая прыносіць бібліятэцы таксама і праблемы). Тым не менш "NOVA" існуе, ладзіць выставы, на якія прыходзіць нямала гледачоў. Галерэя мае свой стыль арганізацыі выставаў, вядомасць у Мінску, вопыт праваздзення міжнародных праектаў. Галерэя супрацоўнічае з Інстытутам Гётэ (вынікам стала серыя выставаў "Аспекты сучаснай нямецкай фатаграфіі" (1997—1998), з Польскім інстытутам у Мінску (апошнім стаў праект польскага фатографа П.Жака ў 2001 г.). Вынікам сумеснай працы куратараў галерэі, беларускіх крытыкаў фотамастацтва, пры падтрымцы фонду IREX (праграма IATR) стаў віртуальны альманах Photoscope.by (адрас www.photoscope.org), прысвечаны праблемам развіцця фатаграфіі і сучасных візуальных мастацтваў у Беларусі і за яе межамі, а таксама выставачнай дзейнасці галерэі і яе аўтараў. Сайт перамог на Першым беларускім інтэрнэт-фестывалі (2000) у намінацыі "літаратура і мастацтва" і па сутнасці стаў першай спробай стварэння на Беларусі альтэрнатыўнага спецыялізаванага выдання, прысвечанага сучасным формам мастацтва. Навіной можна назваць і нядаўні запіс новага лазернага дыска, дзе прадстаўлены творы беларускіх фотамастакоў, якія ў розныя гады супрацоўнічалі з галерэяй "NOVA". Дыск існуе пакуль у адным экземпляры, але цалкам магчыма яго тыражаванне ў будучым — і прадстаўленне такім чынам беларускіх фатографаў (у тым ліку і маладых) за межамі рэспублікі.

Дарэчы, сярод шматлікіх праектаў галерэі "NOVA", прысвечаных асобным творцам, аспектам і праблемам беларускага фотамастацтва, многа ўвагі аддадзена супрацоўніц-

Mit Herzliche Grüsse!

У Нацыянальнай бібліятэцы РБ адбылася мультымедыйная выстава "Сардэчнае прывітанне" — адкрыйце для сябе нямецкую мову", што падрыхтавана і прэзентавана Інстытутам Гётэ. Выстава была створана ў мінулым годзе ў Мюнхене ў трох экземплярах, адзін з якіх пасля наведвання Масквы, да 5 снежня размясціўся ў Мінску. Мяркуецца, што выстава будзе дэманстравацца спачатку ў 32 еўрапейскіх краінах, пасля іншых краінах свету. "Сардэчнае прывітанне" прымеркавана да Еўрапейскага года моў.

Інстытут Гётэ выступае на Беларусі як адна з найбольш актыўных культурніцкіх арганізацый. Гэта датычыць як мерапрыемстваў у мастацтве, так і прапагандзе і вывучэнні нямецкай мовы. Думаецца, новая акцыя інстытута — выстава "Сардэчнае прывітанне" — сапраўдны падарунак зацікаўленаму гледачу. Для яе фарміравання выкарыстаны цалкам нечаканыя і цікавыя творы.

Выстава складаецца з некалькіх частак. Гэта сіні павільён "Разумець па-нямецку", дзе прадстаўлены "азы" мовы (нормы, гісторыя, моўная культура), чырвоны павільён "Адчуваць па-нямецку" (прыгажосць мовы, пачуццё гумару, мова без слоў), жоўты (калер нямецкай пошты), дзе прадстаўлены камунікацыі.

Кожны наведвальнік можа самастойна паслухаць праз навушнікі і паглядзець на экране ўрыўкі нямецкіх перадач для дзяцей і дарослых, паслухаць музыку славутых нямецкіх кампазітараў, азнаёміцца з урыўкамі тэатральных пастановак, апошніх нямецкіх кінапрэм'ер і музычных кліпаў, паглядзець вядомыя творы нямецкіх мастакоў. Можна забавіцца моўнымі гульнямі рознай складанасці, пазнаёміцца з гісторыяй нямецкіх слоў і выслоўяў, паняццяў і традыцый, паслухаць дыялекты, убачыць дызайнерскія знаходкі, якія паяднаўваюць сэнс слова і нямецкі шрыфт. Тут ёсць "прыгожыя" словы, словы-"лаянкі", чорны спіс слоў года, фотаздымкі знакамітасцяў, коміксы, факсіміле лістоў,

адным з будынкаў у Чэрвені. І Міжнародны фестываль духоўнай музыкі ў Магілёве "Магутны Божа", імем якога і пазыўным зрабіўся першы радок вядомай харавой малітвы. І жывое гучанне музыкі М. Равенскага ў храмах, у канцэртных праграмах.

Я. КАРЛІМА

Ж. Афенбаха. Лепшыя з іх прыходзяць працаваць у тэатр.

Самыя лепшыя якасці хору Нацыянальнага тэатра оперы і яго кіраўніцы раскрыліся на канцэрце, прысвечаным 25-годдзю творчай дзейнасці Н. Ламановіч. Ён прайшоў з вялікім поспехам. Цікавая, разнастайная праграма прагучала на адным подыху. Уразіла культура гуку, філігранная тэхніка, выразная дыкцыя. Выконваліся хоры з опер Д. Вердзі, П. Масканьі, Д. Пучыні. З вялікім уздымам была паказана сцэна з оперы М. Мусаргскага — "Барыс Гадуноў" "Плошча ля сабора Васіля Блажэннага", у выкананні якой удзельнічалі і салісты тэатра А. Мельнікаў, Э. Пелагейчанка, А. Жукаў, І. Пеўзнер. На "біс" прагучалі хоры з опер Д. Вердзі "Набука", "Яснае світанне" А. Туранкова. Выконваўся фрагмент з "Усяночнай" С. Рахманінава. Поспех хору і яго кіраўніка падзялілі сімфанічны аркестр тэатра пад кіраўніцтвам А. Анісімава, удзельнікі Дзіцячай тэатра-студыі, да стварэння якой у свой час спрычынілася Ніна Ламановіч і салісты оперы.

У гэты вечар Ніну Іосіфаўну сардэчна віншавалі, доўга не адпускалі са сцэны. Мастацкі кіраўнік тэатра оперы С. Картэс паведаміў, што наступным летам наш оперны хор запрошаны ў нямецкі горад Маншау, на фестываль опернага мастацтва, дзе пройдзе свята "Спяваюць лепшыя хоры". Можна не сумнявацца, што беларускія артысты, зноў пацвердзяць свой высокі прафесіяналізм.

Вера КРОЗ

тву і падтрымцы першых крокаў маладых фатографаў. За некалькі апошніх год у галерэі адбыліся паспяховыя дэбюты У.Карэніхінай, І.Захарава, І.Уварава, Д.Дразда, В.Варэннікавай і іншых. Свой новы шосты сезон галерэя таксама адкрыла выставай маладых фатографаў, выпускнікоў навучальнай студыі пры народным фотаклубе "Мінск". Свае міні-серыі прадставілі Андрэй Васкрасенскі, Кацярына Герасянкова, Наста Гаруновіч, Кацярына Гуртавая, Аляксандр і Наталля Яўмененкі, Андрэй Калеснікаў, Павел Касцюковіч, Дар'я Юркевіч, Алена Крайко, вядомая па публікацыях у альманаху "Маналог". У навучальнай студыі ўсіх іх з'ядната жаданне навучыцца прафесійна валодаць "фотазрокам". Здаецца, за год ім гэта ўдалося. Іх "фотапробы", нез'яднаныя зададзенай тэмай, трымаюцца ў межах традыцый мінскага фотаклуба. Але тым не менш яны цікавыя тым, на чым і як акцэнтуюць маладыя аўтары свой погляд, якімі выразнымі сродкамі сучаснай фатаграфіі яны карыстаюцца. Пробныя адбіткі ў маладых аўтараў атрымаліся выніковымі, лічыць Уладзімір Парфянок. Думаецца, што наступныя выставы ў новым сезоне галерэі, заяўленыя яе кіраўніком, пакажуць і майстар-класы.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

гульні-мазаікі на тэму Германіі, печыва з сюрпрызам, пакой гукаў і інтэрактыўных гульняў... Асобную залу займае вялікі лабірынт, дзе кожны крок пазначаны новым нямецкім дыялогам з характэрнай для згаданай сітуацыі гукавою аздобаю.

Выстава не рыхтавалася спецыяльна для Нацыянальнай бібліятэкі РБ, проста ў Мінску не знайшлося вольнага памяшкання, дзе магла б размясціцца такая вялікая экспазіцыя. Выстава прызначана не толькі для сталых наведвальнікаў бібліятэкі, але і для ўсіх хто хоча. Для школьнікаў прапануюцца экскурсіі, моўныя віктарыны з прызамі. Дарэчы, на выставе прадугледжаны віктарыны і для дарослых, якія добра валодаюць нямецкай мовай.

Н. Ш.

УРАЖАННЕ

Што ні акцёр — тэатр!

"ЛЯТУЧАЯ МЫШ" Ягана ШТРАУСА ЗНОЎ НА МІНСКІХ АФІШАХ

Гісторыя вяртання славутай аперэты ў рэпертуар Дзяржаўнага музычнага тэатра Беларусі вымушае не злоўжываць словам "прэм'ера". Чаму — зразумець няцяжка. "Лятучая мыш" апынулася нібыта па-за шэрагам прэм'ер музычна-тэатральнага сезона з тае прычыны, што на замоўленую раней цалкам новую пастаноўку не хапіла сродкаў, і каб не страціць з планаў даўно чаканую назву (чаканую і гледачом, і самімі артыстамі), давялося рабіць узнаўленне колішняга спектакля.

Мала знойдзецца ў Мінску людзей, якія дэталёва памяталі б той спектакль: усё ж такі амаль паўтара дзесятка гадоў мінула, як сышоў ён з афіш. Хто ў такіх сітуацыях самы памятлівы? Вядома, "старажылы" тэатра. Артысты! Адной з іх, Валянціне Пятліцкай, і дастаўся нялёгкі чын рэжысёра ўзнаўлення пастаноўкі 1981 года. Балазе, сцэнічны малюнак тагачаснай "Лятучай мышы" не вызначаўся эксперыментатарскімі штукарствамі. Рэжысёр А. Малчанаў, музычны кіраўнік-дырыжор І. Абраміс і яго малады калега А. Сасноўскі, мастак С. Кошкін, балетмайстар В. Бутрымовіч, хормайстар Н. Андросава ставілі класічную аперэту ў традыцыях тэатральнай практыкі, без наваццяў. (Дарэчы, добрым тонам выглядае напамін у сённяшняй праграмцы імёнаў ствральнікаў таго спектакля).

Адчуванне рамантыкі жанру, шчыры і кранальны "старамодны" стыль мізансцэн, спрыяльны для больш выразнага раскрыцця псіхалогіі персанажаў, для максімальнай рэалізацыі акцёрскага і вакальнага майстэрства, — усё гэта ці дасталося новай "Лятучай мышы" ў спадчыну ад яе папярэдніцы, ці нарадзілася ў творчай працы цяперашняй пастановачнай групы. Апроч В. Пятліцкай, над узнаўленнем спектакля працавалі Генадзь Праватораў (музычны кіраўнік і дырыжор), Яўген Ждан (кіраўнік аднаўлення сцэнаграфіі), Вольга Жалонкіна (аўтар ужо зусім новых сцэнічных касцюмаў), хормайстар Святлана Пятрова, балетмайстар Ніна Дзячэнка...

Акцёры!

Найперш яны сваёй ігрой, спевамі, пластыкай унеслі непаўторнасць, свежасць у чарговы перыяд ужо, відаць, бясконцага (класіка ж!) сцэнічнага жыцця старой добрай аперэты, мелодыі з якой і многія рэплікі знаўцы-паклоннікі трымаюць у сваёй памяці, нібы радкі са школьнай хрэстаматыі.

Найперш яны, злучыўшыся ў сапраўдны музычна-сцэнічны ансамбль на самым першым паказе ўзноўленага спектакля, так "завялі-раскруцілі" публіку, што... Што якім бы скептыкам ні пачуваў сябе глядач на пачатку дзеі, а трапіўшы ў палон абаяльнасці акцёрскага тэатра, ён апынуўся ў атмасферы сапраўднай прэм'еры!

Прэм'ернае ўражанне зазвычай цяжка паддаецца аналізу: хіба можна раздрабніцьпрэпарыраваць святочны настрой, радасныя эмоцыі? Гэта потым ужо ловіш сябе на думцы, што раскошная штраусаўская уверцюра пры закрытай заслоне падаецца зацягнутай, выкананай не надта ахайна, і ад недасканаласці аркестравага гучання магла б адцягнуць увагу нейкая сцэнічная карцінка, візуальны рух; што ніякі маэстра не здолее "перамагчы" фальш скрыпак, пакуль гэтага не зробяць самі музыканты; што жывы спектакль не застрахаваны ад тэмпарытмічных збояў у злучэнні сцэнічнай дзеі з музыкай, спевамі, танцам...

Переважаюць, аднак, іншыя думкізгадкі, звязаныя, зноў жа, з акцёрскімі адкрыццямі. У той прэм'ерны вечар вяло рэй сапраўднае сузор'е артыстаў. І кожны, з прафесійнай годнасцю, пачуццём жанру, меры мастацкага густу і "тэмпературы" ў зале, увасабляў сабою Тэатр.

Для мяне было неспадзяваным адкрыццём не столькі, можна сказаць, рэжысёрскі дэбют В. Пятліцкай, як яе акцёрская работа ва ўзноўленай "Лятучай мышы". Маладая, энергічная, спакуслівая, трошку даверлівая, трошку хітраватая разумніца-пакаёўка Адэль у выкананні В. Пятліцкай трымаецца на роўных з героямі гэтай чароўнай, дасціпнай, гуллівай і сентыментальнай карнавальнай гісторыі пад назвай "Лятучая мыш". Дай Бог актрысам новага пакалення гэтак жа добра "трымаць форму" і захоўваць голас, які ўражвае чысцінёй інтанацыі, пластычнасцю фразіроўкі, тонкай філіроўкай гуку!

У В. Пятліцкай — выдатныя, чулыя партнёры. Найперш — Л. Кузьміцкая ў ролі гаспадыні дома, жаноцкай, ласкавай, рахманай, крыху інфантыльнай прыгажуні Разалінды, якая пад маскай таямнічай начной істоты ператвараецца ў пяшчотную і драпежную "інфернальніцу", абуджае інстынкт "вечнага паляўнічага" ва ўласным мужу, што ўрэшце сам жа трапляе ў бліскучую пастку. Мяккая і дакладная манера ігры, выразны вакал...

Генрых Айзенштэйн. Гэты вобраз увасабляе адзіны на ўсе выканаўчыя склады В. Бажэнаў. Жыццялюб, жартаўнік, шукальнік прыгод, безабаронны ў сваёй закаханасці, самавіты "мацак" з душою хлапчука... Генрых В. Бажэнава — пераканальны "герой рамана", увасабленню якога дапамагае найперш прыгожы, выкшталцоны голас артыста (жанчыны ж, як вядзецца, "кахаюць вушамі!"). У яго адмысловы сапернік, "воздыхатель" Разалінды Альфрэд: віртуозная акцёрская работа В. Мінгалёва, уражанне ад якой не сказаць каб надта псуюць відавочныя праблемы з голасам.

Яшчэ адно прэм'ернае адкрыццё — Фальк у выкананні Э. Мартынюка. Вось ужо сапраўды — чалавек-Тэатр! Беспардонны, востры на язык, самаўпэўнены, але прытым і крыху баязлівы, фантазёр, балбатун... Дзіва што: Фальк — дырэктар тэатра! Пры гэтым Э. Мартынюк не правакуе рогат залы, не спрабуе рабіць са сваіх маналогаў ды рэплік устаўныя сольныя нумары, застаючыся зоркай у сузор'і. А грань паміж так званымі размоўнымі зонамі ды вакалам у яго амаль празрыстая, нібыта і не заўважаеш, як Фальк-Мартынюк скончвае гаманіць і пачынае спяваць: так арганічна і выразна гэта ў яго атрымліваецца! І дыкцыя выдатная, і голас інтанацыйна багаты. А ўжо мiміка...

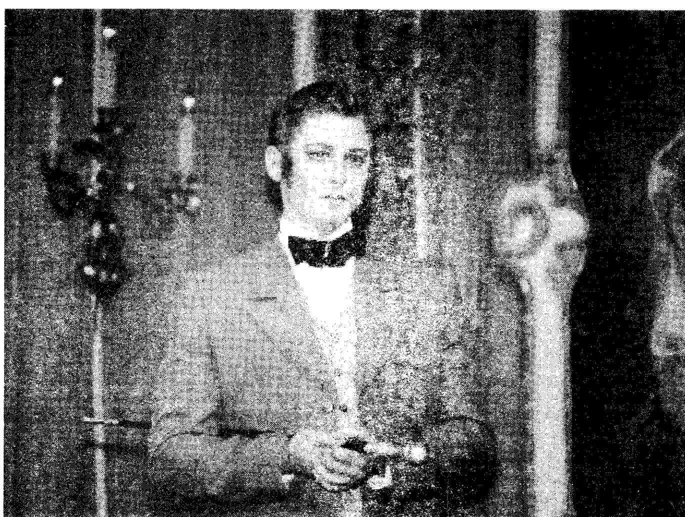
Прэм'ерны ансамбль "Лятучай мышы" быў бы бяднейшы на акцёрскія фарбы, калі б не сталае майстэрства В. Сердзюкова ў ролі бядотнага адваката Бліндa, калі б не камедыйны дар А. Ранцанца ў вобразе дырэктара турмы Франка, калі б не высакародная стрыманасць сцэнічнай манеры А. Заянчкоўскага — хлебасольнага князя Арлоўскага. Калі б, урэшце, не зорны балетны дуэт Ю. Дзятко ды К. Кузняцова ў прыгожай сцэне вальса!

Складаныя вакальныя ансамблі ў сваёй музычнай выразнасці, дакладнасці выканання маглі калі-нікалі канкураваць з ансамблевымі сцэнамі ў спектаклях нашага акадэмічнага тэатра оперы. А іскрынкі акцёрскай ігры распальвалі захапленне публікі, жывым агеньчыкам асвятляючы, здавалася б, пакрытыя пылам драматургічныя сцяжынкі, на якіх артыстаў падпільноўваюць заштампаваныя вобразы, зацёртыя жарты.

Дайце веры, усё глядзелася-слухалася, нібы ўпершыню: і гісторыя з Эмай, "сабачкам Шульца", і спроба Альфрэда, загорнутага ў халат гаспадара дома, "зрабіць шчаслівай" засмучоную Разалінду, і розыгрыш Адэлі на княжацкім балі, і камічныя сцэны ў той сумнавядомай установе, дзе "калі нават ходзіш, дык усё адно — сядзіш", і любоўная гульня з удзелам Разалінды, Генрыха ды... ягонага гадзінніка...

Аперэту слушна параўноўваюць з шампанскім. Паспытаеш — і ўжо глядзіш на людзей са спагадлівай усмешкай, і жыццё ўспрымаеш лягчэй, і пачынаеш ідэалізаваць зямны свет, у якім, аказваецца, ёсць месца для моцных, прыгожых і чыстых пачуццяў.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Фальк — лаўрэат міжнароднага конкурсу Э. МАРТЫНЮК; князь Арлоўскі — А. ЗАЯНЧКОЎСКІ.

Фота В. ЗАЙКОЎСКАГА

Ад лідскіх муроў пачынаўся іх шлях

У старажытным горадзе нямала прыхільнікаў мастацкага слова. Калі ж запытаць у іх, каго яны ведаюць з літаратараў, якія нарадзіліся ці тварылі ў Лідзе, у адказ пачуеш няшмат прозвішчаў сучасных пісьменнікаў: найхутчэй назавуць землячку Дануту Бічэль ды настаўнікаў Міхася Мельніка і Віктара Бачарова, з даваенных — Валянціна Таўлая, Ніну Тарас, Васіля Струменя (Аляксандра Лебедзева)...

Якой багатай з'яўляецца Лідчына на літаратурныя знакамітасці, расказвае нядаўна адкрытая ў мастацка-гістарычным музеі выстава "Ад лідскіх муроў пачыналі мы крок". Адметна, што ў ліку першых мясцовых пісьменнікаў быў лідскі староста Ян Абрамовіч (Абрагімовіч). Ён стварыў і выдаў у 1598 годзе евангелічны "Катэхізіс", які змяшчаў 300 рэлігійных песень. У XVIII—XIX стагоддзях вызначыліся на ніве прыгожага пісьменства паэт, асветнік і філосаф Міхал Карыцкі, сын шляхціца з вёскі Дзітрыкі, ураджэнец маёнтка Крупа Казімір Нарбут, паэт і аўтар падручніка па логіцы, выхавацель дзяцей А. Тызенгаўза. Некалькі пазней праявілі свой талент Адэля з Устроні і знакамітая Цётка (Алаіза Пашкевіч), Карусь Каганец, Пятрусь Граніт і Ежы Путрамент і іншыя.

З навейшага пакалення літаратараў, чые пуцявіны звязаны з Лідай, варта назваць Ірыну Багдановіч, Уладзіміра Клімовіча, Сяргея Астраўца, Івана Саўко, Юрыя Карэйву... Мне, як колішняму рэдактару аб'яднанай газеты "Уперад", прыемна ўзгадаць імёны Хрысціны Лялько, Смарагда Слюўко, Леаніда Вінніка, Уладзіміра Васько, Леапольда Пырскага, Пятра Макарэвіча, іншых пачаткоўцаў, якія сталі майстрамі паэтычнага слова і пасля газетных старонак "прапісаліся" ў кнігах і часопісах.

Без перабольшання можна сказаць, што неардынарная выстава музея ўзбагаціла ведамі пра лідчан-літаратараў многіх наведвальнікаў. Адкрыццём для іх, напрыклад, стала знаёмства з творчасцю Віктара Праўдзіна, намесніка старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў, які нарадзіўся ў Лідзе ў сям'і вайскоўца. Калі праца В. Таўлая ў даваеннай "раёнцы" — факт для многіх вядомы, то работа ў той жа час у газеце "Уперад" Якуба Міско выпала з поля зроку настаўнікаў і краязнаўцаў. Або яшчэ факт: адзінкі гараджан ведалі, што рэктар Беларускай акадэміі мастацтваў і аўтар шэрагу кніг Рычард Смольскі з'яўляецца іх земляком.

Новая экспазіцыя расказвае амаль пра 400 асоб. Пошук матэрыялаў пра землякоў-творцаў працягваецца. Плённую работу вядуць у гэтым накірунку навуковыя супрацоўнікі музея Валерый Слюкін і Наталля Хацяновіч, іх добраахвотныя памочнікі з ліку краязнаўцаў.

Алесь ЖАЛКОЎСКІ
г. Ліда

Новае выданне ТБМ

Да 110-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны выпусціла каляндарык на 2002 год.

ФРЭСКІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

«Як звычайна...» – аглушылі яго словы. «Як звычайна...» – дык яны даўно мяне дураць, а я ляжу ды кайф лаўлю, шчасце шукаю... «Як звычайна...» – у самое сэрца кальнулі словы. «Як звычайна ...чайна ...чайна...» - насілася ў галаве. «Як звычайна...» – Яму захацелася выйсці да сясцёр і... Не, проста паказаціца з-за сіяны, каб знак даць, што ён усё ведае, каб абараваць гэты дурны смех і вярнуцца ў палату. Ён жа не дзіця ўжо, якое можна бясконца падманваць – яму адзінаццаць гадоў... Але слёзы нагарнуліся на ягоныя вочы, ён павярнуўся і моўчкі пакульгаў назад. І нага яму і сапраўды моцна балела.

Вогнішча раскласці

Сваім позіркам ён мог падпаліць усё, што гарыць. Заўважыў такую здольнасць яшчэ ў дзяцінстве, але карыстаўся ёю рэдка і стараўся не паказваць іншым. Не тое каб саромеўся ці баяўся, а проста нібы хтосьці нашэптваў яму: не выхваляйся, ніхто не павінен пра гэта ведаць... Бывала, загаворацца яны з жонкаю на кухні, цыгарэта ў яе руках патухне, а яна і не заўважае таго, дык ён цішком падпаліць, ажывіць агеньчык. Яму прыемна, і жонцы запалкі шукаць не трэба. А яшчэ, калі яны з сябрамі выязджалі «на прыроду – на шашлыкі», вогнішча раскладваць заўсёды даручалі яму. Бо ні ў кога не атрымлівалася так хутка і файна. Чыркалі запалкамі, злаваліся, выпальвалі паліва з запальнічак, а складзеныя стажком галінкі не загараліся. І тады ён адною запалкаю прымушаў гарэць самае сырое і воглае галлё. «Чараўнік», - казалі сябры. І толькі ён ведаў, што гэта праўда.

З ягонай здольнасцю працаваць бы яму ў цырку, паказваць фокусы, разгадкі якім няма, а ён пасля школы паступіў на філфак, каб потым настаўнічаць, вучыць дзяцей мове ды літаратуры. Праца яму падабалася, аднак, калі жыць на іх з жонкаю школьныя заробкі стала зусім галадна, ён пайшоў у «чаўнакі», пачаў ездзіць па тавар у Польшчу, займеў свой намёт. Сярод іншых гандляроў на адным з гарадскіх рынкаў нічым ён не вылучаўся, але суседзі-«чаўнакі», здавалася, яго пабойваліся. Стараліся не чапаць яго, нібыта інтуітыўна адчуваючы ў ім небяспеку сабе. Сваю здольнасць ён, можна сказаць, не скарыстаў ні разу. Прынамсі, свядома – ніколі. Хоць на рынку пара намётаў ягоных канкурэнтаў загарэліся сярод белага дня, і агонь так і не змаглі патушыць, пакуль увесь тавар не выгараў. Мажліва, ён і жадаў гэтага, мажліва, і здарыліся пажары невыпадкова, але тое, што ён наўмысна нешта рабіў, – не скажаш.

Праца на рынку была сумнаю для яго і аднастайнаю – нават пасля школы. Асабліва ў будныя дні. З суседкамі насупраць перакінешся словам, з суседзямі справа і злева перамовішся. Пра што? Пра ўчарашні вячэрні серыял, пра тое, што дзень сёння нейкі няўдалы, што кідаць трэба гэты занятак, бо дзяржава душыць падаткамі...

Ад няма чаго рабіць пачаў ён практыкавацца запальваць розныя рэчы на адлегласці. Спачатку – паперкі, што ляжалі на праходзе метраў за дзесяць ад ягонага намёту, потым прадметы, якія ён не бачыў зрокава, але пра існаванне якіх ведаў – тут на рынку: сметнік ля прыбіральні, гару папяровых скрынак, што складвалі бамжы ля агароджы. А затым паспрабаваў у думках падпальваць рэчы далёка ад рынку.

Аднойчы пад вечар да ягонага намёту падышлі мардатыя мужчыны ў цывільным і, махнуўшы перад суседзямі чырвонымі кніжачкамі з залатымі надпісамі, арыштавалі яго. Спачатку на рынку пацікавалі плячыма: «За што? Спакойны хлопец, заўсёды на вачах...» А потым дазналіся аднекуль: за пажары, якія не паспявалі тушыць у розных пакоях рэзідэнцыі.

Сцюжаю згінуць

Завея наблізіла ноч, і таму, калі дапілася іх апошняя пляшка, ужо густа сцямнела. Гарэлка – мераная вада – скончылася, але ім было яшчэ мала. Кінулі на пальцах, каму ісці ў суседнюю вёску па самагонку. Ведалі: Шура там прадае ў любы час сутак, мо нават спіць удзень, а ноччу толькі і чакае, калі нехта пастукаецца ў шыбу – усё дзеля кліента... Выпала яму. «Мне дык мне, - абыякава падумаў ён, - сядзець тут – ці не цяжэй будзе...» Хоць і бачыў ён, як Рыжы змахляваў: змеціў, што ніхто за лікам не сочыць, і тыцнуў у яго: табе... Ён узяў кухвайку, насунуў на вушы вайсковую шапку і пайшоў. Тым болей, што былі ў яго прыхаваныя грошы і мог ён пляшку лішнюю купіць і па дарозе выпіць, пакуль хлопцы чакаць будуць, сліну каўтаючы.

Снег, мусіць, ужо і не ішоў. Моцны вецер проста гнаў яго з поля сюды, да ўскрайку лесу, якога трэба было трымацца. Агні суседняе вёскі паказаліся хутка. Шурчына хата стаяла пятаю з краю. Сабакі пачулі яго, калі ён толькі адарваўся ад лесу. А пакуль дайшоў да патрэбных веснічак – гаўкалі ўсёй вёскай. Шура пазнала яго, упусціла ў сенцы. Запаліла святло, палічыла рублі і перапытала: «Колькі?», нібыта не ведала па грашах. Ён зірнуў на гэтую не старую яшчэ жанчыну ў сарочцы вышэй каленяў, у накінутай на плечы кухвайцы, здаецца, даступную ўвогуле, а цяпер - тым больш... Яна зразумела ягоны позірк, шарганула рукамі па выпнутых клубах, і гэтаксама адкрыта зірнула яму ў вочы: заставайся. Яна жыла без мужа ўжо гадоў сем - зваліўся той п'яны ў яму з жыжкай ля фермы і ўтапіўся. Ён бы і застаўся ў яе, але ж – хлопцы чакалі.

Пакуль быў у вёсцы, вецер у полі, здалося, падняўся яшчэ мацнейшы. Жменямі хапаў сухі і буйны, як крупы, снег і балюча сцябаў ім то па твары, то па плячах: круціў. Куды ісці ён прыкладна ведаў, але агнёў фермы не бачыў, а зменлівы вецер накірункам не быў. Арыентуючыся пакуль па вёсцы, ён пайшоў у той бок, дзе лес. Ішоў хутка, радасна, не зважаючы на нахрапісты вецер, які часцей дзьмуў у грудзі, чым у спіну, і настырны холад, які ўпарта лез пад кухвайку; ішоў, прыемна адчуваючы за пазухай, пад папругаю, раз, два, тры, чатыры... чатыры пляшкі гарэлкі. Дайшоў да лесу і адну – сваю – адкаркаваў. Зубамі выцягнуў макраваты газетны корак, і ў нос дамчыхнуў знаёма-хмельны пах. Не сагрэўца ён думаў, а проста карцела выпіць – трываць не мог. Шурчына самагонка была моцная, але нейкая брыдкая ў параўнанні з крамнай гарэлкай, што пілі яны дагэтуль. «Здаецца, і мука як у іншых людзей, і цукар аднолькавы, а такую гадасць смярдзючую гоніць...» - хмыкнуў ён, выціраючы вусны рукавом. Пачатую пляшку не стаў хаваць пад кухвайку, за рэмень, а паклаў у глыбока праванную кішэню.

Згадаў хлопцаў і пасміхнуўся: дзяжурства сёння выпала рэдкае – кампанія класная, усе хлопцы з нядаўна вызваленых, і было ім пра што пагутарыць. Ён толькі два месяцы як прыйшоў з Бабруйска, з «хіміі», Рыжы тры гады ў Глыбокім «адчаліў», а трэці з іх, Віця Кот, той увогуле трынаццаць гадоў з пятнаццаці за забойства жонкі ў Чарапаўцы адтарабаніў. Сеў яшчэ пры СССР і дамоў вярнуўся толькі пазаўчора. Былі яны аднакласнікамі некалі, таму Віця і прыйшоў да іх з Рыжым на дзяжурства, каб абмыць вяртанне, пагаманіць за жыццё...

Ён падумаў, што за дрэвамі вецер будзе не такі дакучлівы, ісці там будзе спрытней, і звярнуў у лес. Але пайшоў так, каб увесь час назіркам бачыць ускраек поля і не зблудзіць. Ферма стаяла якраз на мяжы поля і лесу, і ён не павінен быў абмінуць яе плот, а тым больш здалёк убачыць ліхтары пры варотах у кароўнікі. За дрэвамі і сапраўды было цішэй і лацвей, і ён зноў прыкладаўся да пляшкі.

Ногі мясілі і мясілі падатлівы снег, а абрысы фермы ўсё не вымалёўваліся. Яму падалося, што ён ідзе даўно і доўга і па ўсім павінен быў ужо дабрысці да плота. Зірнуў тады, дзе павінна быць поле, і не ўбачыў яго: толькі дрэвы ды снег. Падбегам кінуўся ў кірунку поля, аднак лес не скончваўся. Ён зачапіўся за нейкую галіну і ўпаў голымі рукамі ў снег. Падняўся, схапіўся за пляшку – не разлілася. Адпіў яшчэ трохі. Галава пасвятлела, і ў ім прачнуўся страх: заблудзіўся. Куды ісці? Вакол дрэвы і цемра. Удзень ён, можа, і пазнаў бы, дзе знаходзіцца, – не такі ўжо і вялікі гэты лес, а цяпер усё навокал было аднолькавым. Дапіў пляшку і кінуў у хвою. Бутэлька глуха покнула, але не разбілася, адляцела ў снег. Холадна яму не было. Марозу ён увогуле не адчуваў, хоць сняжынкі ўжо не раставалі на ягоным твары, а проста сасілізгвалі ўніз. Стома таксама нібыта не заўважалася, толькі ногі крыху блыталіся, чапляліся за нешта ў снезе, і за сам снег... Куды ісці? Цяпер было ўсё роўна куды – лес невялікі, і ён падумаў, што недзе выйдзе з яго, а там ужо зарыентуецца.

Ён ішоў і ішоў наперад, але сілы пачалі пакідаць яго. Дастаў другую пляшку – ужо з тых, што нёс сябрам. «Не пакрыўдзяцца», - адпіў. Гарэлка холадам апаліла нутро, у галаве памутнела. І стома насунулася раптоўна, як ноч. «Адпачну, - падумаў ён, - пачакаю...» Прысеў пад хвою і яшчэ адкаўтнуў з пляшкі. Цемра рассунулася. Сонца ярка пырснула ў вочы, рака прыемна заплёскалася ля ягоных ног... Ён, не доўга думаючы, распрануўся і кінуўся ў яе. Вада была цёплая і ласкавая...

Рыжы з Катом знайшлі яго назаўтра ранкам зусім недалёка ад фермы, з тыльнага боку, адкуль ліхтары, што каля хлявоў гарэлі ўсю ноч, не былі відаць. «Эх ты, - сказаў Рыжы, выграбаючы яго з-пад снегу, - такую фірму прайшоў і так па-дурному згінуў...»

Чужому спачуваць

У цесным вакзальчыку было невыносна душна і смуродна, хоць і пуста. Ён паспешліва набыў білет і адразу ж выйшаў да перона. За станцыйным будынкам, пад ценем трох дрэваў, стаяў збіты з дошак стол з дзвюма лаўкамі ўздоўж. За сталом трое мужчын пілі віно – кожны са сваёй пляшкі. Побач гулялі дзеці: мурзатыя і неахайна апранутыя хлопчык і дзяўчынка. Раптам мужчына, які пачаў прагна піць бурдначырвоны напой з рыльца бела-празрыстае бутэлькі, хіснуўся і паваліўся на стаптаную траву ля лаўкі – выцягнуўся дагары і пачаў дрыгаць рукамі, нагамі, трэсці галавою, хрыпець, на вуснах ускіпела белая пена. Ягоныя сябры, што сядзелі насупраць, падхапіліся і кінуліся трымаць мужчыну: адзін галаву і рукі, другі – ногі, каб той з сабою нічога не зрабіў. Дзяўчынка і хлопчык стаялі побач, і дзяўчынка, як старэйшая, абдымала хлопчыка перад сабой за плечы, а ўсім целам цягнулася да чалавека, што ляжаў на траве. Вусны яе безнадзейна шапталі: «Тата, пайшлі дамоў...», «Тата, пайшлі дамоў...»

Падышоў цягнік, выдыхнулі паветра і расчыніліся дзверы, а ён, узрушаны тым, што здарылася на ягоных вачах, не здолеў звярухнуцца з месца. Ён нічым не мог дапамагчы ні гэтаму чалавеку, ні гэтай дзяўчынцы, ён не быў нават урачом і такую праяву хваробы, пра якую шмат чуў і чытаў, бачыў упершыню. Але стаяў не здзіўлены тым, што адбылося; стаяў заварожаны гэтымі няшчаснымі дзяўчынкаю і хлопчыкам у кароткім, зношаным адзенні, і не адпускалі яго словы, што самотна паўтарала і паўтарала дзяўчынка: «Тата, пайшлі дамоў...», «Тата, пайшлі дамоў...».

Хлопчык маўчаў, але па намытым дробным тварыку, пакідаючы белыя палосы, цяклі слёзы.

Голас дзяўчынкі мацнеў, набрыньваў роспачу, а чалавек на траве працягваў дрыжэць усім целам, і розум ягоны быў недзе далёка адгэтуль. Шырока вырачаныя, ашклянелыя вочы шукалі нешта на небе і не знаходзілі там нічога... Аднак яму трэба было ехаць, і лік ішоў ужо на секунды. Ён кінуўся да бліжэйшага вагона, сеў ля вакна і адтуль працягваў назіраць за гаротнаю купкаю людзей. Здалёк здавалася, што канвульсіі мужчыны пацішу затухаюць і ён ужо не трасецца ўсім целам, а злёгку падрыгвае. У постацях мужчын, што трымалі яго, бачылася напруга і засяроджанасць. Дзяўчынка па-ранейшаму стаяла побач і вусны яе механічна, як у лялькі, раскрываліся і закрываліся. Яму падалося, што ён чуе яе тонкі дзіцячы галасок: «Тата, пайшлі дамоў...», «Тата, пайшлі дамоў...»

Цягнік крануўся, пакідаючы нерухомай купку людзей пад дрэвамі ля станцыйнага будынка, і колы пад вагонам, спачатку запаволена, а потым усё хутчэй і хутчэй пачалі выстукваць: «Тата, пайшлі дамоў...», «Тата, пайшлі дамоў...»

На гэтай маленькай станцыі на ўскрайку самотнае вёсачкі ён сеў адзін. І ў вагоне пасажыраў было няшмат. Яны былі занятыя кожны сваім: хто чытаў, а хто гуляў з суседам у карты. І, пэўна, ніхто з іх не звярнуў увагі на валтузню людзей, недалёка ад перона станцыі, дзе электрычка спынялася менш чым на хвіліну. А ён усё ніяк не мог супакоіцца, не мог пазбавіцца ўбачанага: глухі ўдар непаслухмянага цела аб зямлю, перакошаны твар, вялізныя белыя вочы, расцятыя вусны, хрып, пена... І разгубленыя тварык мілай дзяўчынкі. І яе словы: «Тата, пайшлі дамоў...», «Тата, пайшлі дамоў...».

Цягнік набліжаўся да Мінска, а ён усё не хацеў прызнацца сабе, чаму так уразіў яго той выпадак на станцыі. Не прыступ хваробы, што здарыўся ў мужчыны, а кволая постаць дзяўчынкі. Якая ж падобная яна на тую, да каго і прыязджаў ён у гэтую вёсачку праз дзесяць гадоў пасля першага кахання! Іхнія шляхі зноў разышліся: у канторы сказалі, што яна паехала ў райцэнтр з нейкаю справаздачаю. Але ж дзяўчынка... Твар... Голас... Словы: «Та-та, пайшлі дамоў...», «Та-та, пайшлі дамоў...»

Ён моцна заплюшчыў вочы, абхапіў галаву рукамі, каб не даць акрэсліцца той думцы, што пасялілася ў ім з першым позіркам на дзяцей пад станцыйнымі дрэвамі. «Не, не можа гэтага быць... Не можа гэтага быць... Не можа гэтага быць...» – шаптаў ён, сціскаючы скроні. А колы цягніка ўпарта пярэчылі яму голасам дзяўчынкі: «Та-та, та-та, та-та, та-та...»

ВІНШУЕМ!

З любоўю да роднай зямлі

Міколу МАЛЯЎКУ — 60

Зямляк і сябра Міколы Аляксандравіча вядомы паэт і празаік, дырэктар выдавецтва «Юнацтва» Алесь Камароўскі назваў паэтычны радок М. Маляўкі выверaным і важкім, які, "быццам бікфордаў шнур, вядзе... чытача, як да выбуху, да нечаканай высновы, да асноўнай думкі твора. Ад сваіх герояў, аднавяскоўцаў, паэт здолеў узняцца да праблем глабальных, праблем аднавякоўцаў: любові да роднай зямлі і прыроды, захавання гісторыі і спадчыны, роднай мовы, духоўнага пачатку чалавека". Лепш і не скажаш, а калі нешта і можна дадаць, дык тое, што талент М. Маляўкі невыпадкова такі яркі, светлы і жыццядайны. Нарадзіўся Мікола Аляксандравіч не проста на зямлі, надзіва багатай на таленты — на Стаўбцоўшчыне, а ў знакамітай коласаўскай Мікалаеўшчыне. Змалку ведаў, якая гэта вёска. Змалку далучаўся да паэзіі. І паэзіі ў яе паўсядзённасці — ведама, наколькі прыгожыя тамашнія мясціны. І да паэзіі праз фальклор. А галоўнае, чытаючы Якуба Коласа, іншых выдатных паэтаў. А паколькі меў талент, рана надрукаваўся: на старонкі "Чырвонай змены" выйшаў у 1957 годзе яшчэ старшакласнікам. Цяпер на яго мастакоўскім рахунку дзесяць паэтычных кніг для дарослых і пяць для дзяцей. Каторую з іх ні возьмеш, зайздросціш уменню Міколы Аляксандравіча ствараць адпаведны настрой, пісаць лёгка, нязмушана. Ды як жа інакш, калі даўно стаў прызнаным Майстрам у паэзіі (з'яўляецца лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова). І не зважаючы на пастаянную занятасць (з 1980 года працуе ў рэдакцыі часопіса "Вясёлка"), па-ранейшаму знаходзіць час, каб напісаць новыя творы. А іх сабралася нямала: падрыхтавана новая кніга вершаў, гатова унікальная міні-энцыклапедыя для дзяцей пра старажытныя рэчы "Сядзіба, або Хата з матчынай душою". А яшчэ больш задумак...

З 60-годдзем, шаноўны Мікола Аляксандравіч! Новых вам жыццёвых вёсен, нязменных творчых поспехаў!

Мікола МАЛЯЎКА

Душа шчыміць ад болю...

Плыву ў зіму...

Дзівіўся я
Ў вясны далёкай дні:
Які маленькі свет!
Аб'ехаць можна
На кані
Ці сеўшы
На веласіпед.

Мой век,
Сталеючы,
Падняў паволі
Зямлі аўтарытэт —
Ад трактароў у полі
Да касмічных
Караблёў-ракет.

Дзіўлюся я,
Узняўшы галаву:
Які вялікі свет!
Плыву ў зіму,
Усё далей плыву —
За воблачкам
Услед.

•

Зямля бацькоў маіх,
З табой я кожны міг
І сэрцам, і душой —
Ты лёс шчаслівы мой.

Святла, цяпла хачу,
Ды ўвосень не лячу,
Як бедны журавель,
За трыдзевяць зямель.

Ты мне дала імя,
Каб не згубіўся я
За выраю мяжой —
З душой ужо чужой.

І радасць, і бяду
На твой алтар кладу —
З табой я кожны міг,
Зямля бацькоў маіх.

Забытая хата

З новых бёрнаў, як цуд,
Хата цешыла вока.
І спявалі, і плакалі тут,
Карані пусціўшы глыбока.

Хаце спрыяў апякун —
Добры дух чалавечы,
Жыў у запечку цвыркун,
Кот мурлыкаў на печы.

Час зямны праляцеў
Для бацькоў — у нястачы,
А ў далёкіх дзяцей
Ёсць кватэры і дачы.

Знізу да верхніх вянцоў
Гіне ціхая хата,
Не знайшлося кущоў,
Быццам лёсам пракпята.

Пограбам, як на кладах,
Дыхае без чалавека,
Хутка рухне і дах,
Як спарахнелае века.

З хат вясковых адна —
Страціла звонкую сілу —
І стаіць, як труна,
Не апушчаная ў магілу.

Санет

Пакінуў бацька нам зялёны бор,
Палетак жытні, сад з пчалою рупнай,
Квяцісты луг, прапахлы мятай-рутай,
Пакінуў бацька нам, калі памёр.
Далёка ад зямных палёў, азёр
Не знае, што чарнобыльскай атрутай
Засыпан родны край... І не пакутуе
Душа яго спакойная ля зор.

А мо душа якраз шчыміць ад болю,
Бо знае бацька ўсё пра нашу долю —
І ў час, калі анёлы нават спяць,
На свеце тым, за вечнасці парогам,
Ён непакоіцца за нас, відаць,
Спрыяе нам, заступнік перад Богам.

Не пазнаю дзяцей

У вёсцы роднай
Знаю ўсе сядзібы,
Старых людзей,
Калодзежы
І ліпы.

Дзіўлюся толькі,
Седзячы на лаўцы:
Не пазнаю
Маленькіх
Мікалаўцаў.

Гляджу,
Маіх равеснікаў унукі
Бяруць ужо
Сваіх дзяцей
На рукі.

Падкажа часам нос,
На твары — рыска,
Якая хата
Ў вёсцы
Іх калыска.

Праходзяць міма
Дзеці-мікалаўцы,
Не заўважаючы
Мяне
На лаўцы.

Я на сябе гляджу
Дзяцей вачыма:
Для іх і я
Чужы дзівак,
Магчыма.

Лісток вішнёвы

Святла няма ў акне:
Ад шэрых хмар,
Ад непагоды —
Дзень як вечар.
І на душы ў мяне
Таксама змрочна:
Дождж ідзе,
Гуляе вецер.

Халодны час усё ж,
А я акно ў гародчык
Расчыніць гатовы —
Прыбіў да шыбы дождж,
Нібы паштоўку яркую,
Лісток вішнёвы.

Тужлівы час міне,
Жыццё і свет аздобяць
Снежныя абноўкі.
І на душы ў мяне
Святлее і цяплее
Ад лістка-паштоўкі.

Зямля ў двары, як глей,
І дрэвы чорныя стаяць,
Хоць рэж на дровы, —
Ды ўсё-ткі весялей
Глядзець на свет
Праз гэты вось
Лісток вішнёвы.

Юбілейнае прысвячэнне

Лянгіне Міхайлаўне ЦВІРКА

Мы сваіх настаўнікаў не цэнім,
А яны, працуючы на час,
Цэлы век,
Да пенсіі сумленнай,
Вучаць і падтрымліваюць нас.
Дбалі вы,
Настаўніца ад Бога,
Пра дзяцей, пра іх духоўны хлеб.
Апякалі і мяне —
Малога,
І пазней, калі душой акрэп.
Памяць зноў у кадрыках пакажа,
Бы дакументальнае кіно,
Як гарэла,
Гледзячы на ваша,
І маё бяссоннае акно.
Па вайне,
Асірацеўшы рана,
Вы жылі за нас не багацей.
Не было для вас бацькоў абраных,
Не было для вас чужых дзяцей.
Ушчуваннем,
Ласкавай усмешкай,
Словам дарагім, як запавет,
Вы спрыялі, каб сваёю сцежкай
Кожны з нас ішоў у новы свет.
За духоўны хлеб у роднай школе,
За свайго ўжо апякунства стаж
Вам удзячны я,
Маляўка Коля, —
Пасівелы выхаванец ваш.
І цяпер прыемна на падворку
Пахвалу пачуць ад вас найперш,
Быццам мне паставіце пяцёрку
За любоў да кніг,
За добры верш.
Рады я,
Што ціхім адвячоркам
Не ў мінулых кадрыках кіно,
А ў жыцці гарыць яшчэ,
Як зорка,
Ваша мікалаўскае акно.

Пачуй мой шэпт...

Веры

Дажджы вясновыя
Над краем праліліся,
Зазелянела ў гаі
На бярозах
Лісце.

Калі ідзеш у гай,
Калі выходзіш з гаю,
Я лісцем трапяткім
Табе шапчу:
"Кахаю..."

Пачуй мой сумны шэпт —
І ласкава ўсміхніся,
Пакуль не анямела,
Абляцеўшы,
Лісце.

Не спявайце з голасу чужога

Не спявайце з голасу чужога,
Не маўчыце з выглядам нямога,
А заўсёды, дома і ў гасцях,
Падымайце голас свой, як сцяг.

Не спявайце з голасу чужога,
Не рабіце з запявалы Бога,
Трацячы сумленне і запал
У дзяржаўным хоры падпявал.

Не спявайце з голасу чужога,
Не прамая — выбару дарога,
І, магчыма, зможаце рашыць,
Як у веку новым будзем жыць.

Не спявайце з голасу чужога,
Каб не стала здрадай перамога,
Кожны дзень, адпрэчваючы страх,
Падымайце голас свой, як сцяг.

ДРУК

"Крыніца" № 71 (11-12)

Выйшаў з друку апошні (з фінансавых прычынаў здвоены) нумар часопіса "Крыніца" за 2001 год.

Як заўсёды чытачам часопіса прапануецца даволі шырокі спектр тэкстаў культуралагічнага і літаратурна-мастацкага кшталту.

Адразу пра тое, што тычыцца нацыянальнага літаратурнага працэсу.

У рубрыцы "У НАС" паэзія прадстаўленая нізкамі новых вершаў нашых пастаянных аўтараў Віктара Шніпа і Юркі Голуба. Аднак друкуецца шмат спадарожных ім аўтараў аднаго арыгінальнага верша ў рубрыцы "Я маю твор...", сярод якіх ужо вядомыя Наталля Кучмель і Алесь Макрацоў, а таксама дэбютанты часопіса Людміла Кебіч, Святлана Варонік, Таіса Мельчанка, Наталля Бурдзейка і Галіна Дашкевіч. У жанрава прымыкаючай да іх рубрыцы "ЯНО" ўпершыню друкуюцца іранічныя трохрадкоўі Анатоля Цыркунова. Ажно да арытміі і белых вершаў...

З айчыннай малой прозы ў рубрыцы "У НАС" апублікаваныя аповеды Навума Гальпяровіча, Галіны Каржанеўскай (вытрымкі з дзённіка) і дэбютныя мініяцюры Сяргея Украінкі.

У рубрыцы "НАША" прадстаўленыя погляды беларускіх літаратараў на гэтак званае "філалагічнае пакаленне". На пытанні анкеты часопіса адказваюць Міхась Тычына, Серафім Андраюк, Васіль Зуёнак, Алена Васілевіч, Мікола Мішчанчук, Ала Сямёнава, Алесь Бельскі, Анатоль Вярцінскі, Галіна Тычка, Ганна Кісліцына і, заўчасна пакінуўшы нас, Віктар Каваленка.

Рознапалярнасць поглядаў, як і іх супадзенне, даюць чытачам падставы для ўласнай трактоўкі літаратурнага-грамадскага працэсу сярод пісьменнікаў-філолагаў на мяжы 60-80-х гадоў мінулага стагоддзя...

Шырока прадстаўленыя і замежныя "постаці", сярод якіх на самым «покуце» апынулася расійская сучасная выбітная паэтка багемнага кшталту Вольга Седакова. Гутарку з ёй зрабіла Галіна Дубянецкая, а вершы пераклала Марына Куноўская. Арыгінальнае эсэ паэткі "Пахвала паэзіі" пераклала Наталля Кучмель. "Абрамілі" сваімі тэкстамі "постаць" Вольгі Седаковай Ядвіся Квяткоўская, Дзмітрый Строцаў, Віктар Капыцько, Мікола Кірэеў, Сяргей Аверынцаў і Людка Сільнова. Атрымалася даволі самабытна, у меру эзатэрычна і дастаткова арыгінальна...

У рубрыцы "ЯНЫ" часопіс працягвае знаёмства чытачоў з шырокавядомай на Захадзе пачынальніцай англійскага мадэрнізму пісьменніцай Вірджынія Вульф, прадставіўшы яе творчасць чатырма навеламі ў дабротных перакладах таямнічай V.K.

І нарэшце ў рубрыцы "ЁН" прэзентаваны наш «замежны зямляк» (з роду Кастравіцкіх па мацярынскай лініі, а да таго ж — недалёкі сваяк паэта Каруся Каганца) «напаўбеларускі француз» Гіём Апалінэр. Прозу і вершы "бацькі новага мастацтва" пераклалі Лявон Баршчэўскі, Леанід Дранько-Майсюк ды Андрэй Хадановіч. Цёпла і фактурна пра яго сказалі Марыя Прохар і Канстанцін Міхееў...

Як на мой погляд, то ёсць што пачытаць і традыцыйным "спажыўцам" літаратуры, і «гурманам»...

То што ж замінае — выпісвайце часопіс "КРЫНІЦА" (індэкс: 74824; кошт падпіскі на шэсць месяцаў — усяго 6000 рублёў, смешная цана за такое дарагое чытанне!).

І ўвогуле, каб не засушыць наш род на корані, захаваем КРЫНІЦУ нацыянальнага інтэлекту, як спрадвечны рухавік нацыянальнай культуры... Чым не нагода для народнай складухі:

Каб з розумам жыць,
а не жыць на дурніцу,
Чытайце й выпісвайце,
людзі, "КРЫНІЦУ"!

ЛеГал

 ЧАСАПІС

Да сяброў на свята

Паэтку Таісу Мельчанку і мяне запрасіў на свята ў Чарнігаў старшыня абласной рады Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны Станіслаў Рэп'ях. Мелася адбыцца вечарына з нагоды 25-годдзя яе ўтварэння. Станіслаў Апанасавіч, добры паэт і цудоўны чалавек размаўляе, дарэчы, і па-беларуску, а раней выпісваў тыднёвік "Літаратура і мастацтва", таму мы сабралі яму бібліятэчку кніг нашых пісьменнікаў, везлі часопісы і некалькі асобнікаў газеты, якую сёння па зразумелых прычынах не можа атрымліваць. Адрас сустрэчы — музей Міхайлы Кацюбінскага. І вось мы ў Чарнігаве.

На свята сабралася шмат літаратараў, як членаў творчага саюза, так і тых, хто мае пэўныя набыткі ў літаратуры, але па розных прычынах яшчэ не прыняты ў гэтую творчую арганізацыю. З Кіева прыехала цэлая дэлегацыя пісьменнікаў — сам старшыня рады Нацыянальнага саюза пісьменнікаў, вядомы празаік і публіцыст Уладзімір Яварыўскі, яго намеснік Алесь Лупій, галоўны рэдактар "Літаратурнай Украіны" Васіль Плюшч, паэт Міхась Шаўчэнка і іншыя. З Бранска завіталі на свята паэты Уладзімір Сарочкін і Аляксандр Уласаў. Цікавімся, што новага ў іх, што ў нас. Перадаю прывітанне вядомаму драматургу Яраславу Стэльмаху, з якім разам некалі былі на ўсесаюзным семінары ў Піцундзе, і даведваюся пра самае страшнае — Яраслава Міхайлавіча, дарэчы, сына вядомага украінскага пісьменніка Міхайлы Стэльмаха, ужо, на вялікі жаль, няма сярод нас: трагічна загінуў у верасні, паўтарыў сюжэт аднаго з герояў сваёй п'есы — разбіўся і згарэў у аўтамабілі...

А на свяце, дзе і нам з Таісай давялося сказаць свае слова (і зрабілі гэта мы, спадзяюся, шчыра і годна), усе кіраўнікі мясцовых выканаўчых улад размаўлялі на сваёй роднай мове. Як і пісьменнікі. Нам заставалася пазайздросціць. Чарнігаўская пісьменніцкая арганізацыя — гэта такія імёны, як паэты Кузьма Журба, Дзмітрый Куроўскі, Мікола Туркіўскі, празаікі Вілій Маскалец і Надзея Пятрэнка, крытыкі і літаратуразнаўцы Павел Сярдзюк, Сцяпан Пінчук, перакладчык Мікола Слаўяцінскі, якія стаялі ля вытокаў стварэння пісьменніцкай арганізацыі. Іх было дзесяць чалавек. На пяты ім, як адзначыў С. Рэп'ях, наступалі паэты Дзмітрый Іваноў, Васіль Будзённы, Пятро Куцэнка, Таіса Шапаваленка, празаікі Уладзімір Кезлі, Пятро Дзідовіч, Іосіф Паўлаў, Барыс Нарыжны, драматург Анатоль Ларчанкаў. Сёння ў творчым саюзе вобласці каля трыццаці літаратараў. Плённа працуюць таксама Мікола Адаменка, Станіслаў Марынчык, Валянціна Масцерава, Косць Маскалец, Сяргей Дзюба, Кацярына Дужа, Мікола Халодны, Іван Шаўчэнка і іншыя.

Усё было, як на спраўдным свяце. Віншаванні. Уручэнне ўзнагарод. Абласная адміністрацыя выдзеліла мэтавым накірункам даволі значную колькасць грошай на выданне кніг мясцовых аўтараў. Такія намеры, прызнаюся, існуюць і ў Гомелі. Спадзяёмся, што нас падтрымае старшыня аблвыканкама А. Якабсон. Лепшыя кнігі нашых пісьменнікаў трэба выдаць. Бо ўсё мінаецца, а напісанае застаецца.

Гомельскія літаратары даўно сябруюць з чарнігаўскімі, правялі шмат сумесных свят і сустрэч з чытачамі. На Чарнігаўшчыне цёплым словам згадваюць Леаніда Гаўрылкіна, Івана Сяркова, Міколу Янчанку, якіх, на жаль, ужо няма сярод нас, але якія ахвотна наведвалі ў свой час суседзяў, радавалі іх сваёй творчасцю. Пазней наведваць Чарнігаўшчыну пачалі мы, маладзейшы: Таіса Мельчанка, Віктар Ярац, Ніна Шклярава, Сяргей Сыс. У бліжэйшы час літаратурны дэсант гамяльчан высадзіцца ў Чарнігаве — дамовіліся правесці дзве сустрэчы з чытачамі ва ўтульнай зале музея М. Кацюбінскага і мясцовым універсітэце. А мы, гамяльчане, такі дэсант ужо прымалі раней. Да таго ж, у 2002 годзе на Гомельшчыне (кіраўніцтва вобласці падтрымала нашу ініцыятыву) чакаем чарнігаўцаў на свяце "Над Дняпром, Дзяснай і Сожам".

Ёсць і іншыя сумесныя праекты.

Васіль ТКАЧОЎ,
старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў

УГОДКІ

Як азонавае паветра...

Сцяпану АЛЕКСАНДРОВІЧУ споўнілася б 80 гадоў

Адна з кніг Сцяпана Хусейнавіча Александровіча называецца "Пуцявіны роднага слова" і мае падзагаловак: "Праблемы развіцця беларускай літаратуры і друку другой паловы XIX — пачатку XX ст.". У аснову яе пакладзена доктарская дысертацыя С. Александровіча. Кніга цікавая (як, зразумела, і першаасНова яе) тым, што даследчык упершыню шырока і надзва аб'ектыўна разгледзеў стан нацыянальнага прыгожага пісьменства згаданага перыяду, не абмінуўшы увагай і тое, што з'яўлялася на старонках нямногіх перыядычных выданняў, якія зместам сваіх публікацый даказвалі: ёсць такі народ, беларусы, ёсць тыя, хто хоча "людзьмі звацца".

Праблематыка, якую закрануў С. Александровіч, на той час вымагала немалой смеласці. Куды прасцей было напісаць як дзякуючы ці то Леніну, ці то партыі беларуская літаратура дасягнула росквіту, і паспяхова абараніцца. Дарэчы, так многія і рабілі. Нават некаторыя з сённяшніх "дактароў-адраджэнцаў" у свой час "доктарскі вянок" атрымалі, усслаўляючы развіццё нацыянальных адносін у Савецкім Саюзе і адпаведна апяваючы, як дзякуючы гэтаму беларускі народ стаў роўным сярод роўных. Сёння ж яны, перафарбаваўшыся, тое што хвалілі, як могуць бэсцяць.

Бог ім суддзя, я не пра іх. Я пра Сцяпана Хусейнавіча — чалавека крыштальнай чысціні і адкрытага, шчодрага сэрца, дабрэйшага з дабрэйшых, уважлівейшага з уважлівых. Ён вельмі цудоўна спалучаў у сваёй асобе педагога (будучы ўжо вядомым літаратарам, у аўтабіяграфіі "Радзіма мая — Капыль", напісанай 4 сакавіка 1965 года, прызнаваўся: "Я і сёння лічу сябе выкладчыкам роднай літаратуры сярэдняй школы"), настаўніка ў самым шырокім значэнні гэтага слова (настаўнік — ад настаўляць, а не толькі вучыць), празаіка, даследчыка літаратуры. І ўсё гэта гарманічна паяднаўвалася, бо ён з'яўляўся чалавекам вялікай эрудзіраванасці, культуры, тым інтэлігентам, пра якіх у дарэвалюцыйны перыяд казалі, што яны народныя інтэлігенты.

А каб быць народным інтэлігентам, мала мець адпаведную адукацыю, недастаткова для гэтага і самых высокіх навуковых ступеней. Трэба яшчэ тое галоўнае, з чаго пачынаецца народны інтэлігент і што фарміруе яго як індывідуальнасць, асобу. А гэта — повязь з жыццём народа. Гэта — тая вялікая ўнутраная культура, каб дасягнуць якой мала перачытаць тамы, сотні тамоў рознай літаратуры. Яна прыходзіць з таго асяродка, у якім дзіця выхоўваецца, спасцігае першыя азы жыцця.

Такім асяродкам для Сцяпана Хусейнавіча была сям'я, а таксама людзі, якія завітвалі да яго бацькі, які цудоўна вырабляў аўчыны. Як успамінаў С. Александровіч, "у бацькі была свая "парафія". Да яго прывозілі аўчыны са Сцяпур, Калодзезнага, Жавалак, Вялікай і Малой Раёвак, Кудзінавічы, Какорыч. Там было многа добрых знаёмых і сяброў. Яны прыязджалі, распрагалі коней ля нашай хаты, садзіліся за стол — і пачыналася бяседа. Госці прывозілі нам, дзецям, гасцінцы: яблыкі, арэхі ці гарбузікі. Любіў я гасцей яшчэ і за тое, што на іхніх санках можна было пад'ехаць на кірмаш і вярнуцца назад або праехаць да крыжа, што стаяў за нашым агародам".

Гэтыя прыезды былі звязаны і з расповедам цікавых гісторый, са згадкамі аб розных здарэннях. Усе адчувалі сябе нязмушана, не зважаючы на тое, што разам збіраліся беларусы, рускія, яўрэі, а сам Хусейн Александровіч быў беларускім татарынам: "У Капылі здаўна жыла жменька нашчадкаў мангольскіх плямён... У этнаграфічным абліччы мясцовых татар захаваліся яшчэ ўсходнія рысы, сяк-так ляпілі свае звычаі і абрады, але родную мову яны ўжо даўно страцілі і гаварылі па-беларуску".

Калі можна так сказаць, "капыльскі інтэрнацыянал" у многім спрыяў таму, што С. Александровіч змалку зразумеў: няма народаў лепшых, горшых, ёсць добрыя людзі і благія. На шчасце, ён напаткоўваў больш лепшых. А да іх адносіліся і пісьменнікі, выхадцы з Капыля, з якімі кантактаваў з ранніх гадоў. І з Цішкам Гартным — з ім быў асабіста знаёмы бацька Сцяпана Хусейнавіча. І Алесем Гурло: "малодшая сястра паэта жыла тады па суседстве... на Какорыцкай вуліцы". А Ц. Гартны і А. Гурло часта наведваліся на радзіму. Быў яшчэ і цалкам "свой" паэт — Рыгор Чарнушэвіч, якога капыляне называлі Філосаў — невядома хто даў яму такую мянушку. Р. Чарнушэвіч пісаў вершы, якія зрэдку друкаваліся ў раённай газеце.

А тут яшчэ ў верасні 1935 года ў восьмы клас Капыльскай сярэдняй школы паступіў Аляксей Коршак, які, як высветлілася, таксама піша вершы. Прайшло колькі часу, і з'явілася ў сяброў цікавая задумка: "Аднойчы Аляксей прапанаваў выпускаць рукапісны літаратурны часопіс. Мой брат добра маляваў, ён заняўся афармленнем. Коршак, я і яшчэ некалькі хлопцаў далі вершы, апавяданні, гумарэскі, — так з'явіўся першы нумар "Юнага племя".

Любоў да літаратуры і прадвызначыла далейшы жыццёвы шлях С. Александровіча. У верасні 1939 года ён паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага універсітэта. Аднак правучыўся толькі нейкі месяц — прызвалі ў армію. І падумаць не мог, што універсітэт давядзецца закончыць толькі ў 1950 годзе, прытым завочна: "...жыццёвы тэмп быў незвычайны: у 18 год я быў у арміі, у 20 — на фронце, у 21 — у палоне".

Палон — гэта лагер "у Крывым Розе, стограмоўка хлеба, шклянка эрзац-кавы, нясоленая баланда з гнілых цукровых буракоў ці кукурузнага шалупіння". Каб не адважыўся на ўцёкі, загінуў бы. Але ледзь не загінуў і дабіраючыся ў Капыль. Разам з сябрамі знаходзіўся ў дарозе амаль два месяцы. Знясілеў так, што "ў вёсцы Сярэднікі пад Слуцкам зваліўся з ног. Адзін дзядзька зліtаваўся і прывёз... ледзь жывога ў Капыль. Было гэта ў кастрычніку 1942 года".

Пачаўся, кажучы словамі самога Сцяпана Хусейнавіча, "дамашні арышт": "З хаты не выпускала хвароба, баяўся... і чужога вока". Акрыяўшы ж, наладзіў сувязь з партызанамі. Спачатку быў членам капыльскай падпольнай групы, а пасля перайшоў у атрад, у якім і сустрэў вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Адразу паўстала пытанне, што рабіць далей. Вырашыў працаваць настаўнікам, а вучыцца завочна. Зноў жа і падумаць не мог, што настаўнічанне надоўга, на цэлыя чатырнаццаць гадоў: у Навасельненскай сярэдняй школе Дзятлаўскага раёна, у Навагрудку, у Мінскім бібліятэчным тэхнікуме.

У 1946 годзе — тады выкладаў у Навагрудскай беларускай сярэдняй школе № 1 — выступіў са сваімі першымі матэрыяламі ў рэспубліканскім друку. Дэбютаваў у пятым-шостым нумары часопіса "Беларусь" нататкай "Кравецкі жаргон". Шкадую, што даведаўся я пра яе нядаўна, а яна ж проста "просіцца" ў гісторыка-дакументальную хроніку Капыльскага раёна "Памяць", якую я ўкладаў і якая паспела выйсці ў выдавецтве "Беларуская навука". У нататцы прадстаўлена лексіка семежаўскіх жабракоў, а сваю ж мову мелі яшчэ і капыльскія краўцы, гарбары. Толькі хіба хто прыгадае сёння тыя словы! Аказваецца, іх у свой час занатаваў Сцяпан Хусейнавіч.

Іншыя яго публікацыі ў "Беларусі" за 1946 год таксама мелі акрэслены гісторыка-краязнаўчы характар: ""Вёска Лоск" (№9), "Друкар Ілья Капіеўскі" (№10), а ў 7-м нумары за 1947 год — дзве аналагічныя публікацыі: "Б. Эпімах-Шыпіла" і "Пісьменнік і этнограф Павел Шпілеўскі". У 1946 годзе С. Александровіч упершыню надрукаваўся і ў "ЛіМе", з цягам часу стаўшы адным з самых актыўных аўтараў гэтай газеты, а пасля штотыднёвіка ў нумары за 8 чэрвеня змешчаны "ліст чытача" "Больш увагі літаратурнай спадчыне".

Думкі, выказаныя ім тады, надзіва актуальныя і сёння. С. Александровіч не пісаў на патрэбу дня, глядзеў наперад, дбаў пра нацыянальнае Адраджэнне, хоць, безумоўна, гэтыя словы ім не згадваліся. Ды і не маглі згадваца, не той час быў. Важна іншае: накірунак гаворкі, засяроджванне на праблемах, што патрабуюць свайго неадкладнага вырашэння. У дачыненні да нататкаў біяграфічнага зместу пра выдатных людзей, можна сказаць, што гэта па сутнасці пачатак публікацый, што з'яўляюцца сёння, пра землякоў, якія жылі ў розныя часы і шмат зрабілі як дзеля росквіту Бацькаўшчыны, так і на карысць іншых народаў.

Не варта забываць, што С. Александровіч пра гэта было пісаць цяжэй, чым іншым. Многія памяталі пра яго ваеннае мінулае, з якога пры жаданні можна лёгка зрабіць адпаведныя вывады. Добра ж вядома, як тады (ды і пазней) ставіліся да тых, хто знаходзіўся ў палоне. А тут мала, што былы палонны, дык яшчэ, можна сказаць, "нацыяналіст".

Іншы б на месцы С. Александровіча асцярожнічаў, знайшоў бы для матэрыялаў куды больш актуальную тэматыку. Ён жа шляхам прыстасавання ісці не хацеў. Ды і не мог, бо сумленным, прынцыповым застаўся на працягу ўсяго свайго жыцця. У жыцці ж творчым нязменна ішоў «пуцявінамі роднага слова». Пачынаючы з кандыдацкай дысертацыі «Янка Купала — майстра мастацкага перакладу», абароненай у 1958 годзе.

Хутка вызначыў ён асноўныя накірункі сваёй даследчыцкай працы: вывучэнне шляхоў развіцця і фарміравання беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя, яе

С. Александровіч і Максім Танк, 1959 г.

Сям'я С. Александровіча, 1963 г.

творчых узаемасувязяў і кантактаў з братнімі славянскімі літаратурамі, а таксама даследаванне гісторыі беларускага кнігадрукавання і перыядычнага друку. Вынікам такой працы сталі кнігі «Старонкі братняй дружбы", "Гісторыя і сучаснасць", "Вальнадумца з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі", "Кнігі і людзі", тая ж манаграфія "Пуцявіны роднага слова".

Часам не абмяжоўваўся літаратурнымі стасункамі, пранікаў глыбей у сутнасць творчых узаемасувязяў. Прынамсі, першы падрабязна расказаў пра сяброўства Тараса Шаўчэнкі і мастака Браніслава Залескага, які некаторы час жыў у маёнтку сваіх бацькоў Рачкавічы (цяпер Слуцкі раён), прывёўшы перапіску гэтых двух выдатных людзей.

Сцяпан Александровіч — адзін з тых, хто стаяў ля вытокаў нацыянальнага літаратурнага краязнаўства. Ён не толькі даследаваў творчасць асобных пісьменнікаў, але і расказваў пра іх родныя мясціны, знаёміў з прататыпамі герояў вядомых твораў. Так з'явіліся два выданні кнігі "Незабыўнымі сцежкамі", зборнік "Па слядах паэтычнай легенды". Аб'яднаныя і дапоўненыя гэтыя нарысы пазней склалі кнігу "Тут зямля такая". Па сённяшні дзень яны не страцілі свайго значэння. З асаблівай зацікаўленасцю, даўно стаўшы бібліяграфічнай рэдкасцю, успрымаюцца вучнямі і выкладчыкамі беларускай літаратуры.

Мае дачыненне С. Александровіч і да станаўлення ў беларускай літаратуры жанру мастацкай біяграфіі. Аднак, добра ведаючы, наколькі плённа папрацаваў у гэтым накірунку Алег Лойка, напісаўшы для вядомай серыі "Жизнь замечательных людей" кнігі пра Янку Купалу і Францыска Скарыну, чамусьці забываем, што ў С. Александровіча ёсць такая кніга пра Якуба Коласа — тэтралогія, што складаецца з аповесцяў "Ад роднае зямлі...", "На шырокі прастор", "Крыжавыя дарогі" і "Сейбіт песні і мудрасці". Хоць чаго здзіўляцца падобнай забыўлівасці? Гэтыя аповесці разам, пад адной вокладкай, ніколі не выдаваліся, а чацвёртая дык і ўвогуле ёсць толькі у часопісным, "маладосцеўскім" варыянце. А калі лепей разважыць, тэтралогія С. Александровіча павінна выйсці ў "Школьнай бібліятэцы", бо лепшай настольнай кнігі для вучняў, якая б гэтак праўдзіва адлюстроўвала жыццёвы і творчы шлях аднаго з самых выдатных нашых песняроў, не знойдзеш.

Паклапаціўся Сцяпан Хусейнавіч і каб як мага паўней выдаць творчую спадчыну Францішка Багушэвіча, Альберта Паўловіча, Цёткі, Каруся Каганца — гэтыя кнігі ў розны час прыйшлі да чытача. Дзякуючы С. Александровічу з'явілася і некалькі хрэстаматый, вучэбных дапаможнікаў. Ён быў адным з аўтараў "Гісторыі беларускай савецкай літаратуры", а таксама напісаў аповесць "Далёкія зарніцы" — аўтабіяграфічную, з узнаўленнем перажытага ў гады Вялікай Айчыннай вайны".

І пастаянна жыў творчымі планамі. Асобныя з-за вялікай загружанасці на асноўнай працы ва універсітэце, а таксама з-за цяжкай хваробы, якая няўмольна падточвала сілы, пераносіліся з году на год. Яшчэ ў 1965 годзе прызнаваўся: "Ёсць у мяне і даўняя запаветная мара — напісаць аповесць ці раман пра школу, дзе галоўным героем быў бы выкладчык беларускай літаратуры. Нават пачатак (старонак пяцьдзесят) гэтай кнігі даўно напісаны". І далей: "Сабралася ўжо многа цікавых успамінаў, запісаў і нататак пра Кузьму Чорнага і цімкаўцаў. Трэба знайсці нейкую такую форму, каб выкарыстаць увесь гэты багаты дакументальны і бытавы матэрыял, каб атрымалася кніга не толькі пра К. Чорнага, але і пра людзей Капыльшчыны — герояў яго самабытных раманаў".

Не напісаў, не паспеў... Пайшоў з жыцця 1 мая 1986 года, не дажыўшы да свайго 65-годдзя. Бадай, такі лёс кожнага, хто працуе шмат, не задумваючыся, што вялікія нагрузкі не праходзяць бясследна. Толькі хіба пра гэта можна думаць, калі так хочацца выказацца, ведаючы, што іншы таго не зробіць, што можаш зрабіць менавіта ты? Таму і Сцяпан Хусейнавіч пісаў пакуль мог, не зважаючы на перасцярогі дактароў.

Затое мы маем сёння так шмат ягоных кніг. І катораю з іх ні возьмеш — бышцам удыхаеш азонавае паветра, якога гэтак не стае, калі пачынаеш задыхацца ад усёй непатрэбнай мітусні, няшчырых клятваў у вернасці Беларусі, жадання многіх пакрасавацца, стаўшы ў позу адзіных праўдашукальнікаў.

У параўнанні з імі С. Александровіч жыў куды ціхей і больш сціпла. І разам з тым надзвіва годна і сумленна.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота Ул. КРУКА

Прыклад, як трэба любіць Беларусь

Татарын па паходжанні, у літаратуры Сцяпан Александровіч сур'ёзна заявіў пра сябе ў 50-я гады, г.зн. у час, калі ўжо існавала праблема з захаваннем нацыянальных традыцый ва ўсіх сферах нашага культурнага жыцця. А крыху пазней, калі дэнацыяналізацыя пачала падсоўваца пад самыя падваліны нашага духоўнага жыцця, ён выдае кнігі "Старонкі братняй дружбы" (1960) і "Гісторыя і сучаснасць" (1968).

Акрамя ўсіх іншых прычын, пісаць па-беларуску падштурхоўвала дапытлівага даследчыка добрае веданне ролі ў культурным жыцці літоўскіх (беларускіх) татараў у далёкія часы сярэднявечча. Ці ж мог С.Александровіч не паважаць мову, якой яго продкі карысталіся пры напісанні сваіх свяшчэнных кніг — кітабаў, што такім велізарным духоўным здабыткам прызнаваліся ў адукаваных татарскіх сем'ях? Вядома, не.

Сапраўдным апафеозам пашаны і любові С.Александровіча да беларускай мовы з'явілася яго кніга "Пуцявіны роднага слова" (1971), ад знаёмства з якой, думаю, нямала людзей стала ўсур'ёз задумвацца над тым, што нясе з сабой русіфікатарская палітыка, і таму пачала больш актыўна супрацьдзейнічаць працэсам асіміляцыі, бачачы ў ёй сур'ёзную прычыну размывання этнакультурнай самабытнасці беларусаў, паколькі бязлітасна нішчыцца яе першаасnова — мова.

У той жа час, яе сустрэлі ў штыкі прадстаўнікі дэнацыяналізаванай інтэлігенцыі, што дадзеная кніга напісана з пазіцый, якія супярэчаць прагрэсіўным прынцыпам. Асабліва запомнілася адно з пасяджэнняў вучонай рады Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР, якое праводзілася неўзабаве пасля выхаду гэтай кнігі. Хоць гэтае пытанне не стаяла, але ў сваім выступленні кандыдат гістарычных навук Яфрэм Карнейчык (на працягу 1946—1950 гг. працаваў намеснікам дырэктара Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП(б)Б; у 1969 г. выдаў напісаную з пазіцый нацыянальнай палітыкі бальшавіцкай партыі кнігу "Беларуская нацыя. Гістарычны нарыс") назваў С. Александровіча махровым беларускім нацыяналістам, якога нам, гісторыкам, трэба як след выкрыць. На гэтыя словы з залы пасяджэнняў пачулася ад маладога тады навукоўца Міхася Біча рэпліка: "Ён жа татарын па нацыянальнасці!", на што быў адказ: "Нічога, дабяромся і да татараў".

Сцяпан Александровіч ніколі не належаў да палахлівага дзесятка. Ушчуванні за беларускі нацыяналізм у зоркавы час пабудовы камунізму ў СССР, што павінна было прывесці да канчатковага знікнення міжэтнічных адрозненняў савецкіх народаў, ніколькі не падзейнічала на характар яго далейшых даследаванняў. Беларуская нацыянальная ідэя на ўвесь свой рост дамінавала і ў наступных творах: "Вальнадумца з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі" (1975), "Кнігі і людзі" (1976), "Слова — багацце" (1981) і інш.

Як і многіх даследчыкаў, С.Александровіча ўвесь час цікавіла праблема ўдзелу беларусаў у народніцкім руху. Недахвату такой літаратуры бышцам бы і не існавала, асабліва пасля выхаду ў свет у 1972 і 1976 гг. кніг Сусаны Самбук «Революционные народники Белоруссии (70-е — начало 80-х годов XIX в.)» і «Общественно-политическая мысль Белоруссии во второй половине XIX века». Аднак аўтары разглядалі пераважна палітычныя, сацыяльна-эканамічныя аспекты, свядома ўхіляючыся ад асвятлення нацыянальнага, хоць ва ўмовах Беларусі 70—80-х гадоў XX стагоддзя, калі дзякуючы стараннем ідэалагічнага партыйнага апарату так моцна разгулялася культурна-моўная асіміляцыя, менавіта ён набыў найбольшую актуальнасць.

С. Александровіч знайшоў выдатны сродак наблізіць чытача да беларускай нацыянальнай ідэі. Шукаў жа яе сумесна са сваёй дачкой Ірынай у творах беларускіх народнікаў. Пошукі закончыліся выданнем у 1983 г. кнігі "Публицистика белорусских народников. Нелегальные издания белорусских народников (1881—1884)". У яе ўвайшлі дагэтуль ненадрукаваныя "Письма о Белоруссии", "Послание к землякам-белорусам" і поўны тэкст нелегальнага рускамоўнага часопіса "Гомон" (№№ 1, 2), які выдавала беларуская фракцыя партыі "Народная воля" ў Маскве. Для многіх чытачоў было сапраўдным адкрыццём, калі яны даведаліся, як далёка наперад рушылі нашыя народнікі ў распрацоўцы асноўных палажэнняў беларускай нацыянальнай ідэі.

Мы і сёння павінны быць удзячнымі Сцяпану і Ірыне Александровічам, што ні дзесьці ў архіўных крыніцах альбо ў дарэвалюцыйных перыядычных выданнях, а ў падрыхтаванай імі кнізе можам прачытаць такія надзённыя словы: "Гістарычны прагрэс заключаецца ў тым, што чалавецтва, ўваходзячы ўсё ў больш і больш блізкую сувязь, у той час дыферэнцыруецца для вольнага развіцця і праяўлення ўсякай нацыі ў цэлым чалавецтве, усякай грамадскай самастойнай групы ў кожнай нацыі і ўсякай чалавечай асобы ў гэтай грамадскай групе. Без усведамлення сваёй асобы кожным чалавекам, народ быў бы быдлам; без усведамлення сваіх асаблівасцяў кожным народам такім быдлам было б усё чалавецтва. Гісторыя чалавецтва заключаецца менавіта ў тым, што з першапачатковай абыякавасці дзікіх народаў стала выдзяляюцца **асобы народаў** гістарычна цывілізаваных".

А хіба не актуальна гэта: "Мы бачым перш за ўсё, што наша радзіма спіць сном непрабудным і толькі зрэдку прачынаецца, каб зірнуць, ці не з'явіўся хто-небудзь разбудзіць яе ад сну, дапамагчы ёй... Але, заўважыўшы, што будзіць з'яўляюцца не свае сародзічы, а людзі, чужыя народнага жыцця, яна зноў засынае, уяўляючы сабою нібы зачараванае царства з удушлівай атмасферай, у якой не толькі няма моцы рухацца, але і дыхаць няма чым..."?! Няпоўнае прабуджэнне беларусаў ад летаргічнага сну, архінізкая іх нацыянальная актыўнасць прычыніліся да таго, што за дзесяць гадоў палітычнай незалежнасці мы не стварылі сапраўднай суверэннай дзяржавы, не выйшлі з эканамічнага застою, не зрабілі аніводнага кроку, каб спыніць этнакультурнае выміранне карэннага насельніцтва краіны.

Не сумняваюся, што сёння С.Александровіч актыўна далучыўся б да мастацкага, публіцыстычнага паказу мінулага і сучаснага татарскай супольнасці, якую ён абмінуў у сваіх даследаваннях, як гэта рабілі тады і прадстаўнікі ўсіх іншых нацыянальных меншасцяў Беларусі. З вялікай радасцю і браў бы актыўны ўдзел у нацыянальна-адраджэнскім руху татараў, не адрываючы яго ад беларускага культурна-моўнага жыцця, якому аддаў столькі творчых сіл і энергіі.

Сёння ў нас дастаткова падстаў называць шчырымі паслядоўнікамі С.Александровіча даволі вялікую колькасць актывістаў татарскага нацыянальна-культурнага і рэлігійнага адраджэння на беларускай зямлі. Не толькі ў сваім этнічным асяроддзі, але і ў колах нацыянальна-зарыентаванай часткі беларускага народа заслужана вялікім аўтарытэтам карыстаюцца віцэ-прэзідэнт Згуртавання "Зікр уль-Кітаб", дацэнт Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя Максіма Танка Ібрагім Канапацкі, які першым сярод выкладчыкаў гэтай прэстыжнай у краіне навучальнай установы пачаў працаваць са студэнтамі на беларускай мове і нязменна карыстаецца ёю падчас удзелу ў розных мерапрыемствах нацыянальна-патрыятычных груповак краіны.

Сваю бясконцую любоў да роднай татарскай супольнасці не адрывае ад беларускай глебы вечная ў творчых памкненнях Разалія Александровіч. Выдадзены ёю сёлета сумесна з Таццянай Нескаромнай дапаможнік для педагогаў дашкольных устаноў "Зямля з блакітнымі вачыма" не мае аналагу ў такога жанру айчыннай педагагічнай літаратуры. Несумненна, напісаць такую каштоўную і для выхавацеляў дашкольных устаноў, і бацькоў дзяцей дашкольнага ўзросту кнігу, дапамагло, што адзін з яе аўтараў — Разалія Александровіч — пэўны час працавала ў адзіным у дапрабудовачным Мінску беларускамоўным дзіцячым садзе, дзе з дапамогай вопытных, высокага грамадзянскага абавязку педагогаў зразумела цану нацыянальнага фактару ва ўзгадаванні дзяцей.

Ніколі не забудуся на ўрачысты вечар у памяшканні тэатра музычнай камедыі ў Мінску, што ладзіўся з нагоды 600-годдзя першых татарскіх пасяленняў на Беларусі. Зала была перапоўнена. Прысутнічалі і госці з блізкага і далёкага замежжа. Па завядзёнцы выступоўцы карысталіся толькі рускай моваю. І раптам з вуснаў абаяльнай татаркі Айшы Александровіч (ураджэнкі Узды) палілася мілагучная беларуская мова. Сярод прысутных усталявалася магільная цішыня. З такой увагай, як выступленне А. Александровіч, мо не слухалі ні адну з прамоў высокіх афіцыйных асоб ці кіраўнікоў татарскай абшчыны на Беларусі.

У поўнай адпаведнасці з традыцыямі С.Александровіча жылі і тварылі Якуб Якубоўскі і Адам Александровіч, якія колькі гадоў таму развіталіся з зямным жыццём. Першы ўвайшоў у гісторыю як актыўны ўдзельнік сучаснага татарскага нацыянальна-культурнага адраджэння, як адзін з заснавальнікаў і першы рэдактар татарскага беларускамоўнага штоквартальніка "Байрам". Дзякуючы яму гэтае перыядычнае выданне з першых нумароў стала вельмі папулярным як сярод татарскіх, так і беларускіх чытачоў.

Шмат стараннеяў Александровічам укладзена дзеля заснавання ў 1981 г. Узденскага гісторыка-краязнаўчага музея і разгортвання яго дзейнасці. Калі мне і многім маім прыхільнікам даводзілася весці змаганне з мясцовай і рэспубліканскай бюракратыяй за вяртанне зліквідаванай гістарычнай назвы майго роднага мястэчка Магільнае, ні ад кога я не меў такой падтрымкі, такіх карысных парадаў, як ад узденскага татарына А. Александровіча.

З радасцю можна было б пералічваць і далей многіх татараў нашага краю, карані якіх сягаюць у далёкія часы Вітаўта, што проста не дае ім (татарам) уявіць сваё жыццё па-за межамі беларускіх культурна-моўных рэалій. Яшчэ не паспеўшы вярнуцца да сваёй роднай нацыянальнай мовы (у што я цвёрда веру), якой карысталіся іх продкі, яны ва ўсіх жыццёвых сітуацыях ахвотна ўжываюць беларускую, нават прызнаючы яе за родную. Таму не можа не здзіўляць сказанае муфціем мусульман Беларусі Ісмаілам Александровічам у інтэрв'ю газеце "Звязда" (12 кастрычніка г.г.): "Беларусь мы лічым сваёй другой радзімай, сваю мову мы згубілі і раней размаўлялі толькі на беларускай, зараз размаўляем на рускай і польскай... За ўсю гісторыю жыцця татар на гэтай зямлі не было ніводнага канфлікту паміж мусульманамі і карэнным насельніцтвам. І зараз няма ніякага процістаяння, нявырашаных пытанняў паміж намі". На першы погляд можа падацца парадоксам: канфліктаў, нявырашаных пытанняў з карэнным насельніцтвам Беларусі няма, а размаўляем на чужых для іх мовах — рускай і польскай (я, аднак, так катэгарычна не выключаю бы беларускую мову з татарскага ўжытку ў нашыя дні). І за гэта, хачу сказаць, мы не маем нават самых нязначных падстаў абвінавачваць татараў. Калі паланізацыя і русіфікацыя ледзь не дашчэнту адарвалі ад беларускай мовы яе карэннае насельніцтва, дык што ўжо казаць пра яе этнічныя супольнасці. Але тое, што сучасныя татары, як сцвярджае І.Александровіч, размаўляюць па-руску і па-польску, не можа не хваляваць нацыянальна-самасвядомых беларусаў, бо гэта адзіная на іх зямлі этнічная супольнасць, якая такія доўгія гады карысталася беларускай моваю. Нам і тут не шанцуе: ва ўсіх краінах нацыянальныя меншасці, забыўшыся на сваю родную мову, выкарыстоўваюць мову тэрыторыі свайго пражывання, а ў нас — рускую ці яшчэ якую-небудзь. Шкада, што на Беларусі застаецца ўсё менш і менш паслядоўнікаў С.Александровіча.

Татарын з Капыля С. Александровіч быў і застанецца сумленнем Беларусі. Ён заслугоўвае самай высокай пашаны да сябе як з боку грамадства, так і дзяржавы. Не трэба чакаць яго стогадовага юбілею. Добра было б ужо ў бліжэйшы час паставіць помнік у Капылі, назваць яго імем вуліцу, прысвоіць яго імя адной са школ гэтага населенага пункта, а таксама адной з татарскіх нядзельных школ. Тым самым мы не толькі заслужана аддзячым С.Александровіча за важкі ўклад у беларускую справу, але пакажам і сённяшнім татарам, іншым нацыянальным меншасцям, што наш народ ніколі не забудзе тых, хто разам з ім нястомна і плённа працуе над захаваннем, узбагачэннем этнакультурнай самабытнасці агульнай для ўсіх нас Бацькаўшчыны.

Леанід ЛЫЧ,
доктар гістарычных навук, прафесар

Калектыў часопіса "Бярозка" выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніку рэдакцыі мастаку Ігару ГАРДЗІЁНКУ у сувязі з напаткаўшым яго горам — заўчаснай смерцю маці.

Калектыў рэдакцыі часопіса "Вожык" выказвае глыбокае спачуванне карэспандэнту па Віцебскай вобласці, пісьменніку БЕЛЯЖЭНКУ Барысу Паўлавічу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю жонкі.

ПАМЯЦЬ

Планета Чыгрынава

Мне, як арганізатару літаратурных вечароў у Магілёве, давялося сустракацца з Іванам Гаўрылавічам неаднойчы, але гэтыя сустрэчы былі, так сказаць, дзяжурныя: прывітанне адзін аднаму і поціск рукі. Толькі тройчы ўдалося ўзяць аўтограф. Ды пастаялі разам ля магілы Пысіна. Моўчкі.

А так хацелася паслухаць ягонае грунтоўнае літаратурнае выступленне, як слухаў я кожнага пісьменніка, хто наведваўся ў Магілёў, і пагаварыць хоць колькі хвілін сам-насам. Выпала такая ўдача ў другой дэкадзе 1982 года. Іван Гаўрылавіч даў згоду на літаратурны вечар у абласной бібліятэцы на 11 мая.

Недзе ля поўдня я сустракаў яго ў аэрапорце "Магілёў". З І. Чыгрынавым быў вядомы літаратурны і тэатральны крытык Георгій Колас. Яго бачыў упершыню, але чуць давялося многа. Яны расказалі, што І. Чыгрынаў раней збіраўся ляцець у Лондан. Візу затрымалі. І сёння раненька пра гэта тэлефонны званок. Іван Гаўрылавіч спрасонку ім адказвае:

— У які Лондан? Мне ж у Магілёве трэба быць!

Пасмяяліся разам.

Іван Гаўрылавіч трымаўся проста, уважліва. Падалося нават, задаволены, што сустрэў яго. Сеў з Г. Коласам у машыну палкоўніка ДТСААФ Цярэнція Лакціёнава. Запрашалі і мяне. Каб не перашкаджаць дзелавой гутарцы (у Ц. Лакціёнава была нейкая справа да І. Чыгрынава і я ведаў пра гэта) і не цясніцца, сеў у машыну абласнога ўпраўлення культуры.

А палове сёмай вечара мелася адбыцца чытацкая канферэнцыя. І. Чыгрынаў незадоўга перад ёю моўчкі прайшоўся па вуліцы Дзяржынскага, засяродзіўся. Фотакарэспандэнт Віктар Кажамякін зразумеў яго настрой і зрабіў толькі адзін здымак.

Выступленне Івана Гаўрылавіча мяне прыемна ўразіла: гаворка свабодная, задушэўная і разам з тым канкрэтная, лагічная, слова — цікавая... 12 мая І. Чыгрынаў пасля выступлення ў школе ДТСААФ меркаваў з'ездзіць у вёску. А я агітаваў яго за літаратурны вечар у інстытуце: сказаў, што студэнты філалагічнага факультэта вельмі чакаюць яго.

І Іван Гаўрылавіч, падумаўшы, адказаў:

— Добра!

13 мая пайшлі туды загадзя, пешшу (Іван Гаўрылавіч сказаў, што ён ніколі нікуды не спазняўся). Па дарозе мы заглянулі ў букіністычны магазін. І. Чыгрынаў праявіў цікавасць да "Раман-газеты". Пацікавіўся, што ўвогуле ёсць з мастацкіх твораў, найперш беларускіх аўтараў. Затым па дарозе зайшла гаворка пра яго раманы. Расказаў мне, як два чыноўнікі-татарыны патрабавалі ад яго і не адзін раз выкінуць з кнігі старонкі пра паводзіны татарына-здрадніка. Не маглі адчапіцца да той пары, пакуль не сказаў ім:

— Калі будзеце і найдалей патрабаваць, то ў наступным рамане будзе дзейнічаць ужо рота іх.

Філфакаўцы сустрэлі цёпла. Дацэнт факультэта Яраслаў Клімуць даў слова Чыгрынаву. Іван Гаўрылавіч зрабіў літаратурнае выступленне, адказаў на пытанні. Мне і сёння помніцца тое-сёе:

— Гістарычная тэма ў мастацкай літаратуры — найважнейшая.

— "Свае і чужыя" — чыста філасофская катэгорыя. Чубар ад пачатку і да канца герой трагічны.

— "Апраўданне крыві" — зуб за зуб і вока за вока. Я супраць крыві. Вы і самі заўважылі: у маіх раманах мала крыві, хоць і пішу я пра вайну.

— Верамейкі — гэта Вялікі Бор, мая родная вёска ў Касцюковіцкім раёне.

— Мой кумір з паэтаў? Аркадзь Куляшоў.

— З празаікаў? Іван Мележ.

— З рускіх класікаў? Леў Мікалаевіч Талстой.

— Хто мой настаўнік? У літаратараў настаўнікаў няма. Настаўнік пісьменніка — уся літаратура. А самы галоўны настаўнік — жыццё.

Таксама хораша гаварыў Г. Колас. Ён умеў імправізаваць, падаць факт, сказаць прыгожа і эмацыянальна. Што ні кажы: тэатрал заўсёды тэатрал. Цікава пачаў пра акадэміка Каралёва. А далей нечаканы "віток":

— У беларускай літаратуры з'явілася новая планета — Іван Чыгрынаў.

А яшчэ Іван Гаўрылавіч віншаваў філфакаўцаў-выпускнікоў народнага універсітэта "Чалавек і кніга". Пра прапаганду кнігі сказаў:

— Гэта справа і пісьменнікаў, і настаўнікаў. Наша агульная справа.

Зачытаў выказванні А. Пысіна, П. Кавалёва і Л. Прокшы (скарыстаў мой

альбом аўтографаў пісьменнікаў "Слова пра кнігу і бібліятэку"). А. Пысіна і П. Кавалёва горача падтрымаў, а пра выказванне Л. Прокшы — "Самая цікавая кніга тая, якую прадаюць з падпрылаўка", — зрабіў вывад: "Тут няпраўда. Я з гэтым не згодзен".

У заключэнне ўручыў пасведчанні выпускнікам. Гэтага вельмі хацела сакратар абласнога таварыства кнігалюбаў Іна Зотава.

Іван Гаўрылавіч напачатку запярэчыў:

— Гэта ж роль вясельнага генерала!

Я падтрымаў просьбу Зотавай. Мне на падмогу прыйшоў і Я. Клімуць.

Падалося мне, што пасля Іван Гаўрылавіч і сам застаўся задаволены.

У нечым ён, здаецца, мне давяраў. Часам, перад тым як прыняць якое-небудзь рашэнне, пытаўся:

— А як думаеш?

— Што зробім?

Але аўтографы даваць не любіў. Мой альбом пісьменнікаў пра кнігу яму спадабаўся, толькі свой ставіць не стаў, хоць я і прасіў.

Не любіў Іван Гаўрылавіч і мітусні, мішуры, паказухі. Лічыў, што аднаго літаратурнага выступлення за дзень дастаткова. Калі ж тры ці чатыры, то будзе звычайная гаварыльня. Сам рабіў адну сустрэчу ў дзень. Затое яна запаміналася прысутным на ўсё жыццё.

Наконт мітусні зрабіў заўвагу Г. Коласу. А пасля, ужо адзін на адзін, сказаў мне:

— Тэатралы заўсёды шумлівыя. Георгій Колас натура экзальтаваная — не ведаеш, што ён выкіне праз хвіліну.

Тое ж самае сказаў і пра некаторых паэтаў.

Віктар АРЦЁМ'ЕЎ

І. Чыгрынаў, В. Трыхманенка, вучэнні БВА "Бярэзіна", 1978 г.

В. Вітка, Я. Брыль, І. Чыгрынаў, А. Асіпенка, 1982 г.

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛіМа"

Запрашаем!

У апошняе дзесяцігоддзе дзякуючы падтрымцы Міністэрстваў адукацыі і культуры Рэспублікі Беларусь пачалася навуковая распрацоўка праблемы ролі і месца хрысціянскіх духоўных каштоўнасцяў у сучасным беларускім грамадстве. Каардынацыйную ролю выконвае Нацыянальны навукова-асветніцкі цэнтр імя Ф. Скарыны пры Міністэрстве адукацыі, які аб'яднаў сілы навукоўцаў з розных галін ведаў для распрацоўкі інтэграванай канцэпцыі развіцця беларускага грамадства. На працягу двух апошніх гадоў у цэнтры працуе аддзел "Праблемы хрысціянства і нацыянальнага развіцця", які праводзіць даследаванні па надзвычай важнай для грамадства тэме: "Уплыў хрысціянства на сучаснае беларускае грамадства". Для абмеркавання вынікаў навуковых распрацовак і новых ідэй у гэтай галіне будзе праходзіць навукова-практычны семінар на тэму "Хрысціянская духоўнасць і сучаснае беларускае грамадства", на які запрашаюцца навукоўцы, педагогі, прадстаўнікі хрысціянскіх канфесій, урада, СМІ, усе зацікаўленыя ўстановы і арганізацыі. Па выніках семінара плануецца выданне зборніка навуковых артыкулаў. Асноўныя вынікі абмеркавання і практычныя рэкамендацыі, выпрацаваныя на семінары, будуць накіраваны ў адпаведныя дзяржаўныя ўстановы і грамадскія арганізацыі.

Запрашаем усіх да ўдзелу ў семінары.

Чакаем Вас 20 снежня 2001 г. а 14 гадз. у Доме літаратара па адрасе: г. Мінск, вул. Фрунзе, 5, авальная зала.

ПАРОДЫІ

Анатоль ЗЭКАЎ

Дачны курорт

Здзіўляюць модныя спакусы —
Пра гэта пішуць, не хаваюць,
Што новыя ўжо беларусы
Час бавяць толькі на Гаваях.

Ну, што ж... Я — не герой удачы,
Не гэтым чалавек шчаслівы.
Мне дастаткова маёй дачы,
Дзе ёсць і яблыні, і слівы.

Яўген КАРШУКОЎ

Хай новы беларус удачу
Шукае недзе на Гаваях,
А я лячу штодня на дачу,
Гуркі і моркву паліваю,

Ў баразнах да начы рачкую,
Жукоў збіраю каларадскіх.
Надыдзе ноч — не сплю: цікую,
Каб аніхто не мог забраццa
У сад, дзе яблыкі і слівы
На голлі вецер калыхае.
Удасца ўпільнаваць — шчаслівы,
Не ўдасца — жонка распякае.
Чыхвосціць так — ажно спякотна,
Нібы на пляжы быў, няйначай...
І ўсё ж найлепшага курорта
Няма, чым загараць на дачы.

Увага! Конкурс для юных падпісчыкаў «Чырвонай змены» працягваецца!

Абітурыент журфака-2002

Палажэнне

Творчы конкурс праводзіцца з 1 верасня 2001 года па 30 мая 2002 года рэдакцыяй газеты «Чырвоная змена» і факультэтам журналістыкі Белдзяржуніверсітэта.

У конкурсе могуць прыняць удзел вучні выпускных (11-х) класаў сярэдніх школ, ліцэяў, гімназій рэспублікі, а таксама юнакі і дзяўчаты з сярэдняй адукацыяй, якія цікавяцца журналістыкай і збіраюцца паступаць на журфак у 2002 годзе.

Творчы конкурс праводзіцца ў тры туры:

І тур — верасень—лістапад (вынікі І тура падводзяцца ў снежні),

ІІ тур — снежань—люты (вынікі ІІ тура падводзяцца ў сакавіку),

ІІІ тур — сакавік—май (вынікі ІІІ тура падводзяцца ў чэрвені).

Неабходна: раскрыць (на выбар) адну з тэм. (Тэмы ІІ тура змешчаны ў «Чырвонай змене» за 2 снежня.)

Пераможца творчага конкурсу вызначаецца спецыяльнай камісіяй факультэта журналістыкі і рэдакцыі газеты «Чырвоная змена» па выніках творчых работ.

Галоўнай узнагародай для пераможцы конкурсу з'яўляецца льгота пры паступленні на факультэт журналістыкі БДУ ў 2002 годзе: за пісьмовы экзамен «Творчае сачыненне» пераможца конкурсу аўтаматычна атрымлівае адзнаку «пяць/пяць».

Пішыце! З нецярпеннем чакаем самых смелых думак.

Аб'ём творчых работ — не больш за 5 аркушаў (10 старонак) са школьнага сшытка. Дасылайце іх на наш адрас:

220013, г. Мінск, вул. Б.Хмяльніцкага, 10а, рэдакцыя газеты «Чырвоная змена», з пометкай «Абітурыент журфака-2002».

Дадатковая інфармацыя — па тэлефонах: 268-25-93, 268-29-45.

ЛіМ — Літаратура і мастацтва. Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

ЗАСНАВАЛЬНІК

ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА,
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ'ЁЎ,
Алесь ГАЎРОН — *адказны сакратар,*
Мікола ГІЛЬ,
Уладзімір МАРУК — *намеснік галоўнага рэдактара,*
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Яўген РАГІН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП — *першы намеснік галоўнага рэдактара*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —	284-8461
намеснікі галоўнага рэдактара —	284-8525, 284-7985
АДДЗЕЛЫ:	
публіцыстыкі —	284-8204
пісьмаў і грамадскай думкі —	284-7985
літаратурнага жыцця —	284-8462
крытыкі і бібліяграфіі —	284-7985
паэзіі і прозы —	284-7985
музыкі —	284-8153
тэатра, кіно —	284-8153
выяўленчага мастацтва —	284-8462
фотакарэспандэнт —	284-8462
бухгалтэрыя —	284-8462
Тэл./факс —	284-7965

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2587
Нумар падпісаны ў друк 13.12.2001 г. у 17.30
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715
Заказ 7308

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12